

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

LEUVENS INSTITUUT VOOR CRIMINOLOGIE (LINC)

**Criminogene en Beschermende Factoren bij Preventief
Gehechte Jongens in een JJI**

In opdracht van WODC

Lic. Sarah Matkoski

Prof. dr. Geert Vervaeke

AUGUSTUS 2007

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

LEUVENS INSTITUUT VOOR CRIMINOLOGIE (LINC)

**Criminogene en Beschermende Factoren bij Preventief
Gehechte Jongens in een JJI**

In opdracht van WODC

Lic. Sarah Matkoski

Prof. dr. Geert Vervaeke

AUGUSTUS 2007

Samenvatting

Dit vooronderzoek maakt deel uit van de start van een vernieuwingstraject naar een effectieve aanpak van jongeren onder strafrechtelijke titel in een Justitiële Jeugdinstelling. In het bijzonder richt dit onderzoek zich op de groep preventief gehechte jongeren. Het verblijf in een JJI is voor de meeste van deze jongeren (75%) slechts een korte tussenstop. Uit het onderzoek van Wartna, el Harbachi en Van der Laan (2005) blijkt dat jongeren die preventief gehecht waren bij uitstroom uit de JJI hoge recidivecijfers hebben. Om een (verder) crimineel traject te voorkomen na opname in een JJI, zal de korte verblijfsduur in de JJI in de toekomst dus zo efficiënt mogelijk moeten worden benut om na te gaan of en zo nodig welk hulpverleningsaanbod in en na het verblijf in de JJI kan worden gedaan (Bogaerts, 2007). Vanuit de literatuur blijken voor criminogene en beschermende factoren hierin een belangrijke rol te zijn weggelegd. Inzicht in deze factoren kunnen ons namelijk iets leren over de behandelnoten (Van der Laan & Slotboom, 2002). In navolging van Van der Laan (2006) kunnen criminogene en beschermende factoren worden ingedeeld in verschillende categorieën, met name individu, gezin, school, omgeving, vrienden en situationele factoren. Gezien het onderzoek naar criminogene en beschermende factoren nog voortdurend in ontwikkeling is, mag het overzicht dat in de literatuur geboden wordt niet als vaststaand of exhaustief beschouwd worden. Met dit onderzoek wensen wij aldus meer inzicht te verwerven in de groep preventief gehechte jongeren, en meer specifiek in de criminogene en beschermende factoren die deze groep kenmerken. Om hier op een efficiënte manier -gezien een afweging tussen tijd en kwaliteit noodzakelijk was- inzicht in te verkrijgen, wordt de voorkeur gegeven om in een terreinverkenning ervaringsdeskundigen te vragen of ze op basis van een overzicht van criminogene en beschermende factoren de groep preventief gehechte jongeren kunnen indelen in verschillende types. Tien verschillende types werden tijdens rondtafelgesprekken geïdentificeerd: de straatjongen, het korte lontje, de criminele carrièremaker, de carouseljongen, de schooljongen, de prins, de extremist, de vreemde vogel, de symptoomdrager en de vreemdelingenbewaring. Jongeren behorende tot een type gelijken in een aantal factoren op elkaar. Daarnaast zou de gehele groep echter ook in zijn geheel gekenmerkt worden door enkele factoren, met name kwetsbaarheden op het niveau van agressieregulatie en impulscontrole, op het niveau van de empathische vermogens en morele ontwikkeling én op het niveau van zelfsturing. Ook is het niet omdat jongeren binnen een bepaald type gelijkenissen vertonen dat ze niet individueel verschillen. Verschillen in intelligentieniveau of sociale vaardigheden zijn bijvoorbeeld factoren waarop ze onderling kunnen verschillen. Opvallend is dat desondanks de ervaringsdeskundigen die tot dit resultaat gekomen zijn allen een bondig overzicht hadden gekregen van de in de literatuur beschreven criminogene en beschermende factoren onderverdeeld in de categorieën individu, gezin, school, vrienden, omgeving en situationele factoren, slechts oog hebben voor een aantal specifieke factoren: de persoonlijkheidskenmerken van de jongen, de delictsituatie én de mate waarin ze op steun van thuis kunnen rekenen. Situationele factoren en factoren met betrekking tot de schoolsituatie worden in mindere mate in rekening genomen. Omgevingsfactoren tot slot worden niet door de ervaringsdeskundigen in acht genomen. De invulling van het verblijf zou volgens de ervaringsdeskundigen moeten worden gericht op zowel de gemeenschappelijke kenmerken van de groep preventief gehechten, de gemeenschappelijke kenmerken binnen elk prototype als op de individuele kenmerken van de jongeren die prototype-overschrijdend kunnen zijn.

Inhoudstafel

INLEIDING	1
HOOFDSTUK 1: PREVENTIEF GEHECHTE JONGEREN IN EEN JJI	3
1. HET JEUGDSTRAFRECHT IN NEDERLAND MET SPECIFIEKE AANDACHT VOOR DE PREVENTIEVE HECHTENIS	3
2. JUSTITIËLE JEUGDIRICHTINGEN (JJI)	7
3. PREVENTIEF GEHECHTE JONGENS IN EEN JJI	9
3.1 <i>Onvoorspelbaarheid te doorlopen traject</i>	9
3.2 <i>Populatie in een opvanginrichting</i>	9
3.3 <i>Het verblijf in een opvanginrichting</i>	11
3.4 <i>Hoe vergaat het de groep preventief gehechten na verblijf in de JJI?</i>	12
HOOFDSTUK 2: CRIMINOGENE EN BESCHERMENDE FACTOREN BIJ EN TYPOLOGIEËN VAN JONGERENDELINQUENTEN	13
1. OVERZICHT VAN CRIMINOGENE EN BESCHERMENDE RISICOFACTOREN INCLUSIEF SPECIFICATIE VAN RECIDIVERISICOFACTOREN	13
1.1 <i>Definities en aandachtspunten</i>	13
1.2 <i>Overzicht criminogene en beschermende factoren</i>	16
1.3 <i>Recidiverisicofactoren</i>	24
2. CLASSIFICATIES/ TYPOLOGIEËN VAN JONGERENDELINQUENTEN.....	30
2.1 <i>Om strafrechtelijke beslissingen te nemen</i>	31
2.2 <i>Om recidive te voorspellen</i>	32
2.3 <i>Om behandelingsbeslissingen te nemen</i>	33
2.4 <i>Om crimineel gedrag te verklaren</i>	37
HOOFDSTUK 3: METHODE TERREINVERKENNING	39
1. ONDERZOEKSDOELSTELLINGEN.....	39
2. ONDERZOEKSMETHODE	39
2.1 <i>Dragers van informatie</i>	39
2.2 <i>Deelnemers</i>	42
2.3 <i>Verwerking informatie</i>	42
2.4 <i>Bemerking</i>	43
HOOFDSTUK 4: RESULTATEN TERREINVERKENNING	44
1. HOE STAAN DE ERVARINGSDESKUNDIGEN TEN AANZIEN VAN DE ONDERZOEKSVRAAG?....	44
2. STRUCTURELE KNELPUNTEN MET BETREKKING TOT DOELGROEP.....	46
2.1 <i>Geen veroordeling</i>	46
2.2 <i>Verblijfsduur</i>	46
2.3 <i>Informatie-uitwisseling / Dossierinformatie</i>	47
3. TYPERING GROEP PREVENTIEF GEHECHTE JONGENS.....	48
3.1 <i>Algemene kenmerken preventief gehechte jongeren</i>	48
3.2 <i>Geïdentificeerde prototypes binnen de groep preventief gehechte jongens</i>	48
3.3 <i>Individuele kenmerken (differentiatie binnen prototypes)</i>	71
4. FACTOREN DIE INVLOED HEBBEN OP RECIDIVE	72
5. AANGRIJPINGSPUNTEN VOOR INTERVENTIE	73
5.1 <i>Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor de aanpak op het niveau van de gehele groep preventief gehechte jongens</i>	73

5.2 Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor aanpak op prototype-niveau.....	75
5.3 Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor aanpak op individueel niveau.....	76
BESLUIT.....	78
SUMMARY.....	82
BIBLIOGRAFIE	83
BIJLAGEN	I

Inleiding

Het traject ‘Optimalisering Zorgaanbod’ komt tegemoet aan de maatschappelijke kritiek op de zogenoemde ‘criminele besmetting’ van civielrechtelijk geplaatste jongeren door strafrechtelijk geplaatste jongeren in een justitiële jeugdinstelling (JJI). In de maatschappij en de politiek heerst namelijk de opvatting dat civielrechtelijke jongeren nadeel ondervinden van de samenplaatsing van jongeren onder civielrechtelijke titel en jongeren onder strafrechtelijke titel. Niettegenstaande er voor dergelijke ‘criminele besmetting’ nog geen empirische evidentie gevonden is zullen in 2010 jongeren onder civielrechtelijk statuut niet langer in een JJI verblijven, maar in een afzonderlijk zorgtraject terecht komen (Wijkman, van der Geest & Bijleveld, 2006). Naar aanleiding van deze hervorming is vanuit het Ministerie van Justitie een visietraject opgestart dat beschrijft hoe het verblijf van de strafrechtelijke jongeren in een JJI er in de toekomst uit zou moeten zien. Een belangrijke doelstelling binnen dit traject is het afstemmen van het aanbod van erkende gedragsinterventies op de behoeften en de verblijfsduur van jongeren. Dit vooronderzoek maakt deel uit van de start van een vernieuwingstraject naar een effectieve aanpak van jongeren onder strafrechtelijke titel in een JJI. In het bijzonder richt dit onderzoek zich op de groep preventief gehechte jongens. Jongens die preventief gehecht worden, zijn jongens waarvan een sterk vermoeden bestaat dat ze bij een delict betrokken zijn, maar die nog niet voor de rechter verschenen die hierover uitspraak moet doen. De jongens kunnen in deze fase als verdachte, maar niet als crimineel of delinquent beschouwd worden. Preventieve hechtenis wordt aangevraagd ter bescherming van het onderzoek én de maatschappij. Het verblijf in een JJI is voor de meeste van deze jongeren (75%) slechts een korte tussenstop. Uit het onderzoek van Wartna, el Harbachi en Van der Laan (2005) blijkt echter dat jongeren die preventief gehecht waren bij uitstroom uit de JJI samen met jongeren die jeugddetentie doorlopen hebben de hoogste recidivecijfers hebben binnen de groep ex-pupillen. Om een (verder) crimineel traject te voorkomen na opname in een JJI, zal de korte verblijfsduur in de JJI in de toekomst dus zo efficiënt mogelijk moeten worden benut om na te gaan of en zo nodig welk hulpverleningsaanbod in en na het verblijf in de JJI kan worden gedaan. Het interventiebeleid moet afgestemd worden op de problematiek, de mogelijkheden en de verblijfsduur van deze jongeren (Bogaerts, 2007)¹. Dit onderzoek zal trachten aan de hand van de variatie in de aard van criminogene en beschermende factoren bij

---

¹ Verwijzing naar startnotitie van dit onderzoek

de preventief gehechte jongeren² in een JJI verschillende types van jongeren te differentiëren binnen de groep. Dit met als doelstelling inzicht te verschaffen in de diversiteit van criminogene en beschermende factoren bij preventief gehechte jongeren én reeds mogelijke aangrijpingspunten voor interventie te identificeren. De keuze om ons te richten op de aanwezige criminogene en beschermende factoren is niet arbitrair, gezien het inspelen op criminogene en beschermende factoren als belangrijk ‘What Works’-principe wordt beschouwd. Meer precies stelt het behoeftebeginsel dat een interventie zich moet richten op de criminogene behoeften om de kans op recidive te verminderen (Van der Laan & Slotboom, 2002). Criminogene noden of behoeftes zijn dié dynamische risicofactoren waarop men dus interventies kan richten om het recidiverisico te verminderen (Bonta, 1996). Reeds lange tijd wordt algemeen aangenomen dat delinquente jongeren onderling sterke verschillen vertonen en dus niet verwacht kan worden dat een bepaald interventieprogramma voor ieder even effectief is (Jones & Harris, 1999). Daarnaast is een volledig individuele aanpak binnen een JJI niet mogelijk. Deze twee aspecten maken dat het werken aan de hand van types delinquente jongeren binnen dit onderzoek de voorkeur geniet. Tot slot moet worden opgemerkt dat het absoluut noodzakelijk is om de suggesties voor ankerpunten voor interventies in een tweede fase af te toetsen tegenover het normatieve kader van effectiviteit.

Leeswijzer

Dit rapport is opgebouwd uit twee delen: een literatuurstudie en een terreinverkenning. Deel I gaat in op de verschillende elementen uit onze titel, met name ‘Aard criminogene en beschermende factoren bij preventief gehechte jongeren in een JJI’. In hoofdstuk 1 ‘Preventief gehechte jongeren in een JJI’ wordt ingegaan op het jeugdstrafrecht in Nederland, de JJI’s, de kenmerken van de groep preventief gehechte jongeren en tot slot op recente recidivecijfers. Hoofdstuk 2 richt zich op de in de literatuur beschreven classificaties van jongerendelinquenten en belangrijke criminogene en beschermende factoren in de ontwikkeling van jongerendelinquentie. In Deel II wordt de terreinverkenning beschreven. Vooreerst wordt de gehanteerde methode toegelicht, gevolgd door een beschrijving en bespreking van de resultaten.

---

² Het onderzoek beperkt zich tot jongens. Gezien de onevenredigheid in percentage worden de meisjes in dit verkennend onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Hoofdstuk 1: Preventief gehechte jongeren in een JJI

In dit hoofdstuk beschrijven we vooreerst de werking van het jeugdstrafrecht inzake preventieve hechtenis. Vervolgens gaan we in op de organisatie van de JJI's en meer specifiek op het verblijf van jongeren onder preventieve hechtenis in een opvanginrichting van een JJI.

1. Het jeugdstrafrecht in Nederland met specifieke aandacht voor de preventieve hechtenis

In Nederland zijn jongeren vanaf 12 jaar strafrechtelijk verantwoordelijk wat concreet betekent dat jongeren vanaf deze leeftijd verantwoordelijk geacht worden voor hun daden en dus strafrechtelijk vervolgd kunnen worden. Tussen 12 en 18 jaar vallen jongeren die een delict plegen niet onder het volwassenenstrafrecht, maar zijn ze volgens het jeugdstrafrecht vervolgbaar (artikel 77a, WvSr³). Deze duidelijke afbakening van leeftijdsgrenzen wordt toegepast daar het Nederlandse strafrecht uitgaat van een toenemende strafrechtelijke verantwoordelijkheid bij toenemende leeftijd. Jongeren komen met politie en justitie in contact omwille van het begaan of vermoeden van het begaan van overtredingen of misdrijven. Een overtreding is een relatief licht strafbaar feit, waarop een maximumstraf van één jaar hechtenis staat. Het voorbereiden van of het ondernemen van poging tot overtreding is niet strafbaar. Voorbeelden van overtredingen zijn zwartrijden en vuurwerk afsteken buiten de toegestane perioden (Van der Laan, Blom, Verwers, & Essers, 2006). Misdrijven daarentegen zijn zwaardere strafbare feiten waarbij de maximale straf 30 jaar is (artikel 10, WvSr). Misdrijven worden volgens ernst verder onderverdeeld in 1. een licht misdrijf: dit betreft een feit met een wettelijke strafdreiging van minder dan 4 jaar. Voorbeelden zijn vernieling en beschadiging, bezit en handel van softdrugs en weerspanning 2. een middelzwaar misdrijf: dit is een feit met een strafdreiging van 4 tot 8 jaar. Vermogensdelicten zonder geweld en deelneming aan een misdadige organisatie zijn hier voorbeelden van. 3. Een zwaar misdrijf: dit is een feit waarop een wettelijke strafdreiging van meer dan 8 jaar staat. Voorbeelden van een zwaar misdrijf zijn vermogensdelicten met geweld, verkrachting en veroorzaking van brand met gevaar voor goederen en of met levensgevaar (Wartna, B. S. J., el Harbachi, S., & Van der Laan, A.M., 2005).

---

³ Nederlands Wetboek voor Strafrecht

In Nederland heerst de filosofie dat het voorkómen van crimineel gedrag de hoofdbekommernis is. Men spreekt hier over primaire preventie, waarbij de focus ligt op de bewustmaking van de brede lagen van de bevolking van de risicofactoren die delinquentie bevorderen (Scholte & Doreleijers, 2001). Daarnaast wil men bij jongeren die delinquent gedrag gesteld hebben voornamelijk door de interventies een pedagogisch effect bekomen. Men is eerder terughoudend wat betreft het opleggen van zware sancties zoals vrijheidsbenemende straffen (Jakobs & Cornelissens, 2007). Dit weerspiegelt zich onder andere in volgend cijfer: van de ruim 65.000 minderjarigen die in 2004 door de politie gehoord worden in het kader van verdenking van een strafbaar feit, worden er ruim 33.800 voor de officier van justitie voorgeleid. Uiteindelijk wordt van deze groep ruim 11800 jongeren voor de kinderrechter gedagvaard (Criminaliteit en Rechtshandhaving, website WODC). Dit betekent dat maar aan maximum twintig procent van de jongeren die met justitie in aanraking komt een vrijheidsbenemende straf kan worden opgelegd, gezien de kinderrechter de enige is die een vrijheidsbenemende straf, met name jeugddetentie kan opleggen. Daarenboven heeft de rechter zelf ook nog de keuze tussen enkele straffen of maatregelen, wat maakt dat uiteindelijk slechts in een beperkt percentage wordt overgegaan tot jeugddetentie. In 2004 kregen 5902 jongeren jeugddetentie opgelegd en 250 jongeren PIJ (Eggen & van der Heide, 2006).

Preventieve hechtenis wordt voorafgegaan door voorarrest of inverzekeringstelling en beslaat twee delen, met name inbewaringstelling en gevangenhouding: een jongere die door de politie wordt verdacht van het plegen van of betrokkenheid bij een delict, kan voor een maximale duur van zes uur op het politiebureau voor verhoor aangehouden worden. Wanneer de officier van justitie het ter bescherming van het onderzoek nodig acht én het een strafbaar feit betreft waarvoor preventieve hechtenis⁴ is toegestaan, kan de jongere door de officier van justitie in verzekering worden gesteld voor een periode van drie dagen, met een maximale verlenging met drie dagen (artikel 57, WvSv⁵; artikel 58, WvSv). De inverzekeringstelling heeft normaliter plaats op het politiebureau. De officier van justitie kan vervolgens een verzoek voor inbewaringstelling indienen bij de rechter-commissaris⁶ (artikel 63, WvSv; artikel 64, WvSv). Deze beslist of er voldoende gronden zijn om bevel tot bewaring te verlenen (artikel 63, WvSv). Indien hij van oordeel is dat dit het geval is, dan gaat de inbewaringstelling voor

---

⁴ Met name waarop een wettelijke strafmaat van vier jaar of meer staat. Daarnaast komen ook nog enkele andere strafbare feiten in aanmerking, zoals bijvoorbeeld in het openbare racistische (ras, levensovertuiging, geloof; geaardheid) beledigingen (artikel 137c WvSr). Ook een verdachte van een misdrijf die geen vaste woon- of verblijfplaats heeft in Nederland kan in verzekering gesteld worden (artikel 46, WvSv).

⁵ Nederlands Wetboek voor Strafvordering

⁶ In het jeugdstrafrecht is dit altijd een kinderrechter

een maximale duur van 14 dagen in (artikel 64, WvSv). Na deze periode kan de officier van justitie die op basis van het vooronderzoek van mening is dat de verdachte nog langer in preventieve hechtenis moet blijven de raadkamer van de rechtbank⁷ verzoeken om de inbewaringstelling te laten overgaan in gevangenhouding (artikel 65, WvSv). Wanneer de raadkamer voldoende redenen ziet om de jongere langer vast te houden, wordt overgegaan tot gevangenhouding. Dit deel van de preventieve hechtenis kan voor 30 dagen worden opgelegd en maximaal tweemaal met 30 dagen verlengd worden (artikel 66, WvSv). Zowel de inbewaringstelling als de gevangenhouding hebben, in tegenstelling tot de inverzekeringsstelling, plaats op de gesloten afdeling van een justitiële jeugdinstelling (JJI). Sinds 2003 kan preventieve hechtenis ook in de vorm van nachtdetentie worden opgelegd. Nachtdetentie is een bijzondere vorm waarbij de jongere overdag extramuraal naar de school of het werk kan gaan en 's avonds en in de weekends moet terugkeren naar de JJI. Dit kan echter enkel worden opgelegd wanneer de kans dat de jongere, die legaal in Nederland verblijft, vlucht of opnieuw een misdrijf pleegt klein is (Jakobs & Cornelissens, 2007).

De strafzaak dient binnen de maximale termijn van 110 dagen (aanhouding op het politiebureau én maximale duur preventieve hechtenis) voor de rechter te verschijnen (Jakobs & Cornelissens, 2007). Bij het toekennen van preventieve hechtenis moet de rechter zich steeds voor ogen houden dat de duur van de preventieve hechtenis de verwachte duur van de of maatregel niet mag overschrijden (artikel 72, WvSv). Daarnaast mag preventieve hechtenis niet worden opgelegd wanneer de mogelijkheid bestaat dat bij veroordeling geen vrijheidsbenemende maatregel of onvoorwaardelijke vrijheidsstraf wordt opgelegd (artikel 67 a, WvSv).

Een voorlopige hechtenis kan op verschillende manieren beëindigd worden. Vooreerst kan de kinderrechter beslissen de preventieve hechtenis, al dan niet op verzoek van de verdachte, op te heffen, te schorsen, of te beëindigen door niet op het verzoek van de officier van justitie in te gaan. Opheffing betekent dat de preventieve hechtenis definitief beëindigd wordt (artikel 69, WvSv). Een schorsing daarentegen houdt in dat de jongere mits voorwaarden in vrijheid wordt gesteld. Zodra de voorwaarden niet nageleefd worden, wordt de jongere opnieuw in voorlopige hechtenis geplaatst (artikel 80, WvSv; artikel 83, WvSv). Daarnaast kan de preventieve hechtenis ook beëindigd worden wanneer de kinderrechter een vonnis uitspreekt. Indien de kinderrechter (deels) onvoorwaardelijke jeugddetentie of plaatsing in jeugdinstelling (PIJ-maatregel) oplegt, dan blijft de jongere in de JJI, maar wijzigt de

---

⁷ Raadkamer van de rechtbank bestaat uit drie rechters en één griffier: één van de functies is beslissen of een verdachte die door de rechter-commissaris in bewaring is gesteld langer preventieve hechtenis moet blijven

verblijfstitel. De tijd die reeds in preventieve hechtenis werd doorgebracht wordt in vermindering van de uiteindelijke strafmaat gebracht (artikel 27, WvSr). De kinderrechter kan ook een niet-vrijheidsbenemende straf opleggen, zoals een taakstraf, geldboete of voorwaardelijke jeugddetentie. Jeugddetentie is een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf met een minimale duur van één dag tot maximaal twee jaar⁸ die enkel kan worden opgelegd indien er sprake is van een misdrijf (artikel 77i, WvSr). De rechter kan de straf ook voorwaardelijk opleggen. Dit is een ‘stok achter de deur’ voor het geval de jongere zich niet aan bepaalde opgelegde voorwaarden of een andere opgelegde sanctie houdt. De PIJ-maatregel is een vrijheidsberovende maatregel die slechts kan worden opgelegd als het 1. een feit betreft waarop een wettelijke strafmaat van minimaal vier jaar staat 2. waarbij besloten wordt dat de jongere vanwege zijn achtergrond of psychische ontwikkeling behandeling nodig heeft én 3. voor de veiligheid van anderen dan wel voor de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van de maatregel nodig wordt geacht. Een PIJ-maatregel wordt voor een termijn van twee jaar opgelegd (artikel 77s, WvSr). Van deze termijn kan afgeweken worden, in die zin dat de maatregel vroegtijdig kan worden beëindigd, maar ook verlengd kan worden: een verlenging met twee jaar is slechts mogelijk indien het delict gepleegd was tegen het lichaam van een persoon. Daarenboven kan indien aan deze voorwaarde wordt voldaan én de jongere op het moment van de feiten een stoornis van de geestesvermogens had nog twee jaar extra worden opgelegd. Een PIJ-maatregel kan dus maximum zes jaar duren. Belangrijk te vermelden is dat er geen automatische beëindiging van de maatregel op de leeftijd van 18 jaar plaatsvindt (artikel 77t, WvSr).

Een taakstraf is de omvattende term voor ofwel een werkstraf, ofwel een leerstraf ofwel de combinatie van beide. Een werkstraf houdt in dat de jongere voor een vastgelegd aantal uren werk in de non-profit sector bijvoorbeeld in een rusthuis moet uitvoeren. Een leerstraf is het verplicht volgen van een cursus omtrent een thema dat gerelateerd is aan de overtreding of het misdrijf dat de jongere gepleegd heeft. Het volgen van een sociale vaardigheidstraining is hier een voorbeeld van (artikel 77h, WvSr). Indien de taakstraf niet naar behoren wordt uitgevoerd, kan door de rechter een vervangende jeugddetentie worden opgelegd (artikel 77n, WvSr).

---

⁸ Bij jongeren jonger dan 16 jaar is dit maximaal één jaar. Enkel jongeren die op moment van de feiten 16 of 17 jaar waren, kunnen de maximale duur van twee jaar jeugddetentie opgelegd krijgen.

2. Justitiële Jeugdinstellingen (JJI)

De JJI's⁹ hebben als taak de vrijheidsstraffen of vrijheidsbenemende maatregelen die de rechter de jongeren oplegt ten uitvoer te brengen (artikel 2, BJJ¹⁰). De instellingen moeten passende opvang of behandeling bieden aan de jongeren. Met passend wordt bedoeld zorg van een goed niveau, die doeltreffend, doelmatig en gericht is op de reële behoeften van de jongere (artikel 77, Reglement JJI). Het doel van het verblijf in zowel de opvang- als de behandelinstelling is de kans op ontsporing van de jongere, na diens terugkeer in de maatschappij verminderen (artikel 24, Reglement JJI). De opvanginstellingen bieden hoofdzakelijk opvang aan jongeren die preventief gehecht zijn of jeugdetentie opgelegd gekregen hebben¹¹. Het zijn gesloten instellingen waarbij alle voorzieningen plaatsvinden in éénzelfde, goed afgesloten gebouw, waardoor er een hoge mate van beveiliging geldt. De jongeren mogen zich zonder formele toestemming (wat bijvoorbeeld wel kan in kader van toegekend verlof) niet buiten de muren van de instelling begeven. De behandelinstellingen richten zich hoofdzakelijk op jongeren die een PIJ-maatregel gekregen hebben en jongeren onder toezichtstelling (OTS)¹². De behandeling is geheel gericht op het voorkómen, verminderen of verheffen van jeugdige (ontwikkelings)problemen of stoornissen. Binnen de behandelinstellingen heb je zowel gesloten als open afdelingen. OTS-jongeren zijn jongeren die –in tegenstelling tot de andere jongeren- onder civielrechtelijk statuut in de JJI verblijven. De kinderrechter kan namelijk van mening zijn dat de maatschappij niet zozeer tegen de jongere moet beschermd worden, maar dat de jongere tegen de maatschappij beschermd moet worden (Boendermaker & van Yperen, 2003).

De JJI's kunnen worden opgesplitst in enerzijds rijksinstellingen en anderzijds particuliere instellingen (artikel 3, BJJ)¹³. Alle JJI's vallen onder de ministeriële verantwoordelijkheid, maar het verschil tussen particuliere en rijksinstellingen zit in de relatie tussen de instelling en de Dienst Justitiële Instellingen (DJI). Particuliere instellingen maken, in tegenstelling tot de rijksinstellingen, geen deel uit van de overheid. Ze worden enkel gesubsidieerd door het Ministerie van Justitie (artikel 3 lid 2, BJJ) en het beheer is in handen van het bestuur van de stichting waartoe de instelling behoort (artikel 3 lid 3, BJJ). Gezien deze instellingen echter

---

⁹ Er zijn 14 JJI's in Nederland

¹⁰ Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen

¹¹ Ook allochtone jongeren die op een uitzetting wachten, PIJ-jongeren die op een plaats in een behandelinstelling wachten (=zogenaamde PIJ-passanten) en OTS'ers die in een crisissituatie verkeren worden hier veelal opgevangen

¹² Zie inleiding: in 2010 wordt voor de OTS een afzonderlijk zorgtraject opgericht.

¹³ Zie bijlage 1

wel beschouwd kunnen worden als rechtspersonen met een wettelijke taak, kan het Ministerie van Justitie wel toekijken op de uitvoering van hun wettelijke taak (artikel 3 lid 1, BJJ).

3. Preventief gehechte jongens in een JJI

Gezien de doelgroep voor dit onderzoek bestaat uit de preventief gehechte jongeren die in de opvanginrichting van een JJI verblijven, gaan we ons in dit onderdeel toespitsen op deze groep én deze setting.

3.1 Onvoorspelbaarheid te doorlopen traject

In het stuk ‘Het jeugdstrafrecht in Nederland met specifieke aandacht voor de preventieve hechtenis’ (zie supra) werd ingegaan op de preventieve hechtenis die door de officier van justitie kan worden aangevraagd bij de kinderrechter indien hij dit in het belang van het onderzoek acht. Zodra de kinderrechter beslist op de aanvraag van de officier van justitie in te gaan en dus inbewaringstelling oplegt, wordt de jongere opgevangen in de opvangafdeling van een JJI. Een jongere die preventief gehecht in een JJI terechtkomt kan verschillende trajecten doorlopen en bij instroom in de JJI is nog niet duidelijk welk traject doorlopen zal worden. Ten eerste valt vooraf valt niet te voorspellen hoe lang het zal duren vooraleer de jongere gedagvaard wordt -met een wettelijke maximumduur van 110 dagen. Daarnaast heeft men geen zicht op het vonnis dat zal volgen, dus geen zicht op het feit of de jongere al dan niet in een JJI zal moeten blijven. Dit heeft tot gevolg dat jongeren erg variërend qua tijdsduur in een JJI kunnen verblijven: de meerderheid van de jongeren gaat reeds na gemiddeld 30 dagen naar huis¹⁴ (75%), anderen moeten een detentiestraf op de opvanginrichting doorlopen (12%) en nog anderen worden overgeplaatst naar de behandelafdeling (PIJ: 6% / OTS: 7%) (Bogaerts, 2007).

3.2 Populatie in een opvanginrichting¹⁵

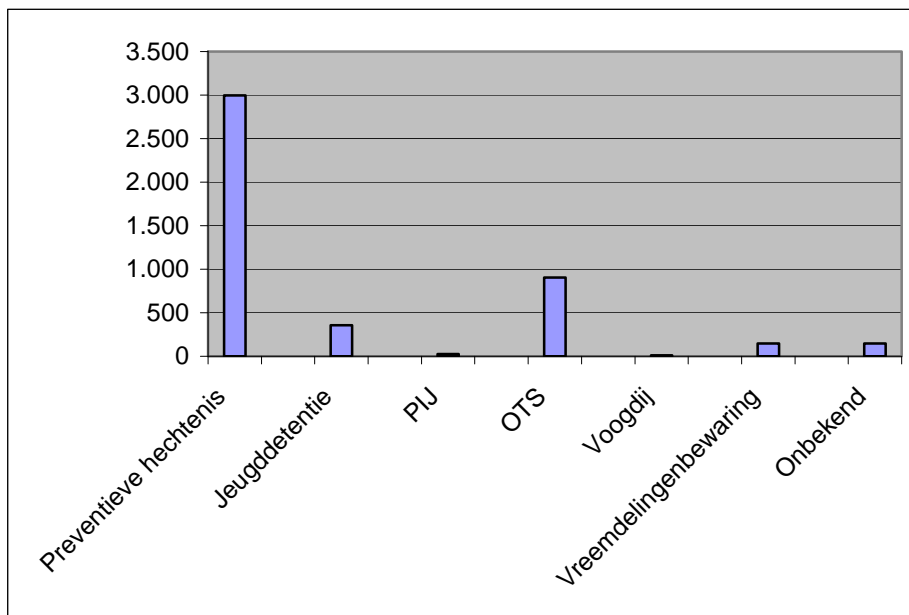
In 2006 waren de jongeren onder preventieve hechtenis het sterkst vertegenwoordigd in de opvanginrichtingen: 2998 jongeren zijn in 2006 onder preventieve hechtenis in een JJI ingestroomd. Hiermee vertegenwoordigde deze groep 65.3% van de instroom. Gemiddeld

---

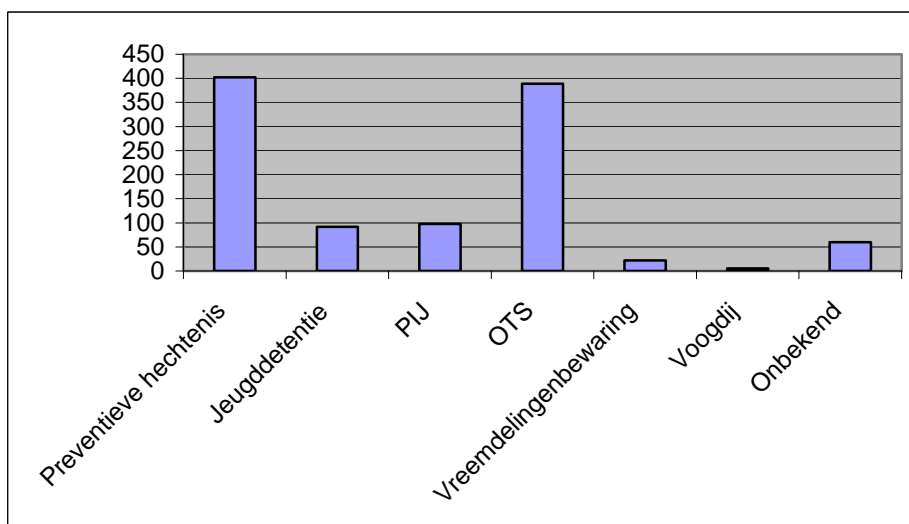
¹⁴ Veelal wordt dan door de rechter een taakstraf, een geldboete, jeugdreclassering of een straf die gelijk is aan de duur van de preventieve hechtenis opgelegd

¹⁵ Verdere informatie omtrent de populatie op zowel de opvang- als behandelinrichting van een JJI is te vinden op de officiële website van de Dienst Justitiële Inrichtingen - www.dji.nl

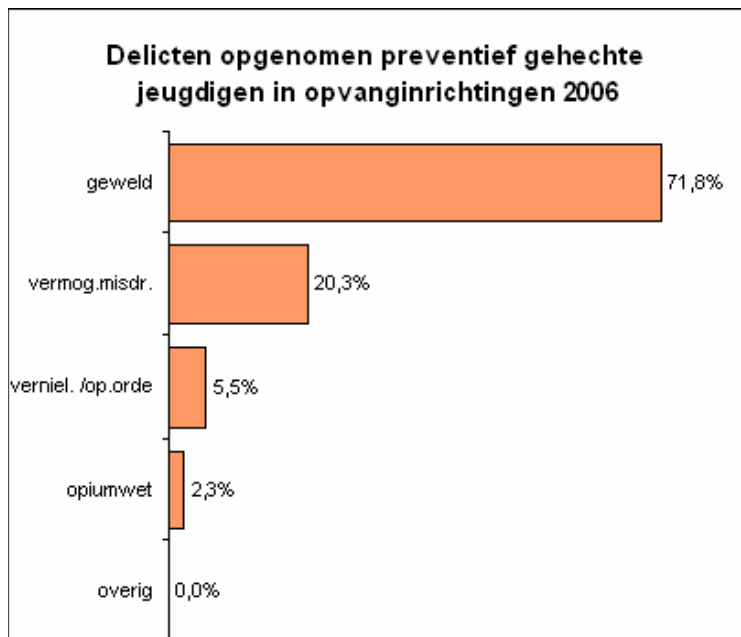
waren er maandelijks 402 jongeren onder preventieve hechtenis aanwezig in een JJI. OTS'ers en jongeren onder jeugddetentie vertegenwoordigden respectievelijk 19.7% en 7.8% van de instroom. Maandelijks verbleven er gemiddeld 389 jongeren onder OTS en 92 jongeren onder jeugddetentie. In 2006 hebben 26 jongeren een PIJ-maatregel opgelegd gekregen. In dat jaar verbleven er maandelijks gemiddeld 98 PIJ-jongeren in een JJI (Figuur 1 & 2). Wanneer we de delicten in beschouwing nemen waarvan de preventief gehechte jongeren in 2006 verdacht werden (Figuur 3), dan valt op dat geweldsdelicten met 71.8% het meest voorkomen, gevolgd door vermogensmisdrijven op de tweede plaats (20,3%).

Figuur 1: Instroom aantal jeugdigen volgens verblijfstitel in 2006 / Bron: DJI

Figuur 2: Gemiddeld aantal jongeren per maand (2006) in een JJI volgens verblijfstitel
Bron: DJI

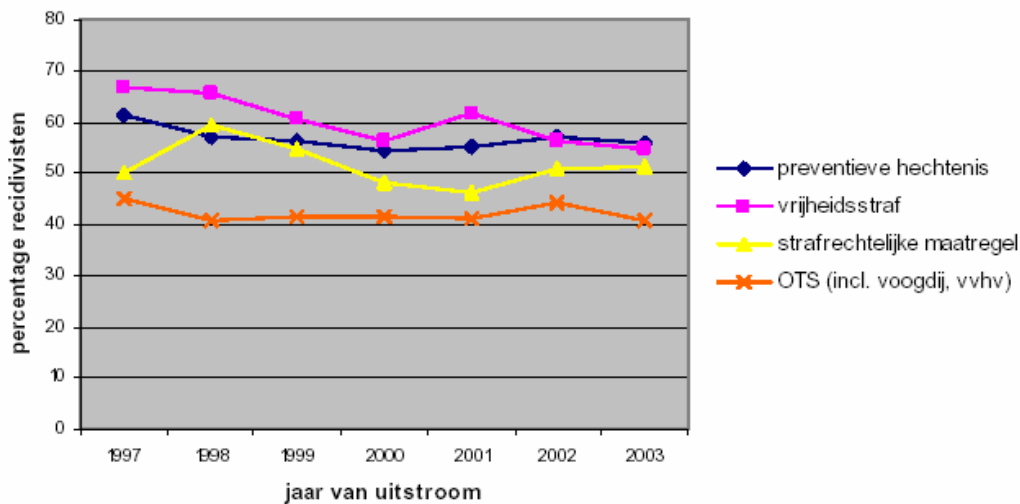
Figuur 3: Delicten preventief gehechten 2006/ Bron: Website DJI

3.3 Het verblijf in een opvanginrichting

Bij verblijf in een opvanginrichting wordt samen met de jongere een verblijfsplan opgemaakt. Hierin worden de problemen van de jongere en de doelstellingen die tijdens het verblijf in de opvanginrichting bereikt moeten worden, opgenomen. Opvallend echter is dat de wet voorschrijft dat enkel voor jongeren met een strafrestant van ten minste drie maanden verplicht een verblijfsplan moet worden opgesteld (artikel 20, BJJ). Voor de groep preventief gehechte jongeren, waarbij de verblijfsduur vooraf niet te voorspellen is én erg kan variëren, wordt dit niet voorgeschreven. In het kader van dit onderzoek is dit een belangrijke bevinding, gezien dit onderzoek juist wel als opzet heeft aanknopingspunten te vinden waarmee vanaf dag één aan de slag kan gegaan worden. Er is wettelijk vastgelegd dat jongeren in leefgroepen, afzonderlijk voor meisjes en jongens, in de inrichting verblijven en deel moeten nemen aan gemeenschappelijke activiteiten gedurende ten minste twaalf uren per dag gedurende de week en ten minste acht en een half uren per dag gedurende het weekend (artikel 22, BJJ). Onderwijs vormt een belangrijk deel van het dagprogramma van de jongere in een opvanginrichting. Hij is verplicht deel te nemen aan onderwijs of andere activiteiten die worden opgelegd in het kader van zijn pedagogische vorming (artikel 52, BJJ).

3.4 Hoe vergaat het de groep preventief gehechten na verblijf in de JJI?

Wartna, Kalidien, Tollenaar en Essers (2006) hebben een recidiveanalyse gemaakt van de jongeren die gedurende de periode 1997-2003 uitgestroomd zijn uit een JJI. Uit het onderzoek blijkt dat binnen de twee jaar na uitstroming 54-60% van de jongeren recidive heeft gepleegd. Wartna, el Harbachi & Van der Laan (2005) toonden aan dat het recidivetempo van de ex-JJI-populatie het hoogste in het eerste jaar na vertrek en na zes jaar is het percentage recidive grofweg tweemaal zo hoog als bij de ‘gewone’ jeugdige daders¹⁶. De groep preventief gehechten blijkt samen met diegenen die onder jeugddetentie in een JJI verbleven de hoogste recidivepercentages te kennen. Na twee jaar blijkt meer dan 60% recidive gepleegd te hebben (Figuur 4).

Figuur 4: Percentage algemene recidive na twee jaar volgens verblijfstitel / Bron: Wartna, Kalidien, Tollenaar & Essers (2006).

¹⁶ Dit zijn jongeren die na het plegen van een overtreding of misdrijf geen straf of maatregel moeten uitzitten in een JJI

Hoofdstuk 2: Criminogene en beschermende factoren bij en typologieën van jongerendelinquenten

Dit hoofdstuk spitst zich toe op de aspecten die in onze terreinverkenning bevroegd worden, met name criminogene en beschermende factoren. Er wordt specifieke aandacht geschonken aan de recidiverisicofactoren. Daarnaast beschrijven we ook enkele bestaande typologieën van jongerendelinquenten. Belangrijk te vermelden is dat voor elk van deze aspecten verdere differentiatie en specificatie op basis van type delict mogelijk is. Zo beschrijft Miner (2002) specifieke recidiverisicofactoren voor seksuele delinquenten en identificeren Butler en Seto (2002) typologieën binnen de groep seksuele delinquenten. Daar dit onderzoek zich op de volledige populatie preventief gehechte jongens onder strafrechtelijke titel richt, werd de voorkeur gegeven om niet verder op basis van delict te classificeren.

1. Overzicht van criminogene en beschermende risicofactoren inclusief specificatie van recidiverisicofactoren

Welke criminogene en beschermende factoren¹⁷ vinden we terug in de literatuur? Vooraleer hiervan een overzicht te geven, staan we even stil bij relevante definities en beschrijven we een aantal aandachtspunten.

1.1 Definities en aandachtspunten

Criminogene factoren, of ook wel risicofactoren genoemd, zijn gebeurtenissen of factoren die samenhangen met een verhoogde kans op (ernstig) delinquent gedrag of gewelddadig gedrag in een latere levensfase (Loeber, Slot, & Sergeant, 2001). Beschermende of protectieve factoren worden gedefinieerd als kenmerken van een persoon of situatie die de effecten van risicofactoren bufferen of verminderen (Hoge, 2001). Het kunnen unieke factoren zijn die in het geheel niet zijn gerelateerd aan risicofactoren, maar in vele studies wordt aangenomen dat de beschermende factoren de tegenpolen van risicofactoren zijn (Stouthamer-Loeber, Loeber,

---

¹⁷ Naast de criminogene en beschermende factoren bestaan er ook 'promotive factors'. Hier is echter nog maar zeer weinig empirisch onderzoek (meer specifiek longitudinale studies) naar gevoerd. In dit onderzoek zal verder geen rekening gehouden worden met 'promotive factors'.

Farrington, & Wikström, 2002). De recente studie van Van der Laan, Blom, Verwers en Essers (2006) wijst uit dat beide mogelijk zijn. Er zijn factoren die enkel een beschermende component bezitten, zoals bijvoorbeeld het ervaren van emotionele steun van de vader. Het ervaren van emotionele steun door de vader is een beschermende factor, maar het niet-ervaren van emotionele steun van de vader is geen risicofactor. Echter niet elke tegenpool van een risicofactor fungeert als bescherming. Het gebruik van softdrugs bijvoorbeeld is een risicofactor, maar het niet gebruiken van softdrugs biedt op zich geen bescherming. Daarnaast zijn er dan ook factoren die zowel een risico- als een beschermende component bezitten. De factor gedragsproblemen kan hier als voorbeeld worden genoemd. Het stellen van gedragsproblemen verhoogt de kans op delinquent gedrag, daar waar het niet stellen van gedragsproblemen als beschermend fungeert (Van der Laan e.a., 2006). Loeber, Slot, & Sergeant (2001) geven aan dat het belang van protectieve factoren wel wordt erkend, maar het (Nederlands) onderzoek naar deze factoren nog te beperkt is. Globaal kan worden gesteld dat het verschil in aanwezigheid van beschermende factoren mede kan verklaren waarom bij de blootstelling aan een zelfde aantal of dezelfde criminogene factoren de éne persoon wel tot delinquent gedrag overgaat en de andere niet.

In de literatuur wordt het onderscheid aangetroffen tussen dynamische en statische factoren. Dynamische factoren zijn factoren die beïnvloedbaar zijn en waarop interventies kunnen worden ingezet (DeMatteo & Marczyk, 2005). Statische factoren daarentegen zijn irreversibel door middel van interventie. Hieronder vallen gebeurtenissen uit het verleden en demografische kenmerken zoals geslacht en leeftijd waarop de jongere het eerste delict pleegde. Voorbeelden van dynamische factoren zijn middelenmisbruik, sociale vaardigheden en agressieregulatie (Hoge, 2001).

Criminogene en beschermende factoren verschillen onderling wat hun relatie tot delinquent gedrag betreft: de twee kunnen namelijk samenhangen of correleren zonder dat er van een causale relatie sprake is. Men spreekt dan over een statistische of correlatieve relatie. Risico- en protectieve factoren mogen dus niet zonder meer met oorzaken gelijkgesteld worden, maar kunnen ook fungeren als signalen die op mogelijke werkzaamheid van causale processen wijzen (Loeber, Slot, & Sergeant, 2001b). Factoren kunnen daarnaast ook een directe of indirecte relatie hebben met het al dan niet stellen van delinquent gedrag (Hoge, 2001; DeMatteo & Marczyk, 2005). Onder een indirect verband verstaat men de aanwezigheid van een factor die andere criminogene factoren activeert en op die manier haar invloed op delinquent gedrag uitoefent. ADHD wordt door DeMatteo & Marczyk (2005) als een dergelijke faciliterende factor beschouwd: de emotionele en gedragsproblemen die deze

stoornis met zich meebrengt, zullen mogelijk de ontwikkeling van bijkomende risicofactoren in andere domeinen stimuleren die dan pas op hun beurt een rechtstreeks verband hebben met een verhoogd risico op delinquent gedrag.

Hierbij aansluitend is het belangrijk te benoemen dat een criminogene of beschermende waarde van een factor naargelang de ontwikkelingsfase waarin de jongere zich bevindt, kan veranderen. In de kindertijd zijn andere factoren aanwezig en of belangrijker dan in de adolescentie en omgekeerd (Lipsey & Derzon, 1998). Daarnaast kan de waarde van een factor veranderen in functie van het stadium van de criminele carrière. Het is niet omdat een bepaalde factor een grote voorspellende waarde heeft in het kader van het stellen van initieel delinquent gedrag, dat deze ook dezelfde waarde heeft wat betreft recidive en omgekeerd (zie Recidiverisicofactoren). Dit leidt tot de introductie van de term criminogene noden of behoeftes. Dit zijn dié dynamische factoren die wanneer er op ingegrepen wordt tot gevolg hebben dat de kans op delinquent gedrag verminderd wordt (Bonta, 1996). Van der Laan en Slotboom (2002) geven aan dat volgens het ‘behoeftebeginsel’ van de What Works-principes strafrechtelijke interventies -willen ze effectief zijn- gericht moeten zijn op criminogene noden.

Het is wellicht overbodig te stellen dat delinquent gedrag niet kan worden verklaard door één criminogene/beschermende factor. Er is telkens sprake van een complex samenspel van meerdere factoren die zich op een dynamische wijze tot elkaar verhouden binnen verschillende levensdomeinen, contexten en situaties (Van der Laan e.a., 2006).

Tot slot wordt een overzicht van criminogene/beschermende factoren en noden bemoeilijkt omwille van het feit dat delinquent gedrag naargelang de auteur of studie op verschillende wijze wordt gedefinieerd en/of geoperationaliseerd en er grote verschillen bestaan wat het onderzoeksdesign betreft. Bij correlationeel onderzoek ligt de nadruk vooral op inductie en wordt maar zelden theorie driven onderzoek uitgevoerd, wat als nadeel heeft dat niet altijd duidelijk is welke (deel)interventies effectief zijn voor welke criminogene factoren. Bij systematische reviews, researchsynthese en meta-analyses worden de verschillende definities en operationaliseringens weliswaar gewogen, worden er effectsizes toegekend en wordt er wel gekeken naar onderliggende mechanismen waarop interventies kunnen inspelen. Het nadeel blijft echter dat een criminogene factor als ook een interventie in de ene situatie totaal verschillend kan uitpakken dan in een andere situatie (Leeuw, Van der Knaap, & Bogaerts, 2007). Het feit dat de onderliggende samenhang en complexiteit dermate groot zijn dat interventies niet steeds hun doel bereiken, maakt het zo moeilijk om criminogene factoren als een afgelijnd concept te zien (Pawson & Tilley, 1997).

1.2 Overzicht criminogene en beschermende factoren

In navolging van Van der Laan e.a. (2006) wordt in dit overzicht gekozen om de criminogene en beschermende factoren te ordenen volgens volgende zes domeinen: individu, gezin/familie, school, vrienden, omgeving/ buurt/ maatschappij en situationele factoren.

A. Individu

Het domein 'INDIVIDU' betreft de variabelen met directe betrekking tot de jongere zelf. We delen dit domein verder in, in demografische gegevens, biologische factoren, persoonlijkheid en psychosociale factoren, en vrijetijdsbesteding.

Demografische gegevens

Binnen de leeftijdscategorie 15-17 jarige jongens wordt gemiddeld een sterke toename in delinquent gedrag gevonden (Meeus, de la Rie, Luijpers, & de Wilde, 2001; Moffitt, 1993). Van het mannelijk geslacht (Hawkins, 1995; Hoge, 2001) zijn, blijkt een belangrijke criminogene factor te zijn. Omtrent de criminogene invloed van de etnische herkomst is niet altijd even veel consensus. In onderzoek van Farrington en Loeber (1998) en Junger, Wittebrood en Timman (2001) wordt aangetoond dat allochtonen gemiddeld meer en ernstiger delinquent gedrag stellen. In het onderzoek van Van der Laan et al. (2006) bij een steekproef van Nederlandse jongeren van 12 tot 17 jaar werden daarentegen geen significante verschillen op vlak van herkomst gevonden. Loeber, Slot en Sergeant (2001) geven aan dat het verschil dat wel gevonden wordt in delinquentie -met name dat etnische minderheidsgroepen meer risico lopen- eerder gelegen is in de mate waarin bepaalde bevolkingsgroepen aan andere criminogene factoren, zoals bijvoorbeeld armoede blootgesteld worden.

*Biologische factoren*¹⁸

De biologische factoren krijgen vandaag de dag veel aandacht. De biologische factoren kunnen opgedeeld worden in ‘prenatale en perinatale aspecten’, ‘biochemische variabelen’, ‘genetische variabelen’, ‘psychofysiologisch factoren’, ‘neurologische en neuropsychologische variabelen’ opgedeeld. Met betrekking tot factoren op prenataal en perinataal niveau blijkt dat kinderen die een laag geboortegewicht hadden, relatief klein waren als boreling of bij wie er bij de geboorte complicaties waren (zuurstofgebrek of infecties), meer kans zouden maken op het stellen van gedragsstoornissen en delinquent gedrag (Bol, Terlouw, Bles, & Verwers, 1998). Of het criminogeen effect van deze factoren eerder toegewezen moet worden aan onderliggende biologische of meer sociale aspecten, is niet duidelijk (Bol e.a., 1998; Youth Board Justice, 2005). Biochemisch onderzoek naar de rol van de neurotransmitters dopamine en serotonine inzake gedragsregulatie heeft plaats (Heide & Solomon, 2006). Ook wordt er onderzoek gevoerd naar de rol van cortisol inzake agressief gedrag (Popma, Vermeiren, Geluk, Rinne, van den Brink, Knol, Jansen, van Engeland, & Doreleijers, 2007) én krijgt de rol van voedingsstoffen, waaronder omega-3-vetten, recent veel aandacht in het kader van delinquent gedrag (Zaalberg, 2006). Op genetisch vlak kan niet gesproken worden over hét gen dat delinquent gedrag veroorzaakt. Wel blijken er genen te zijn die de kans op delinquent gedrag verhogen. Zo blijkt het beschikken over een minder actieve monoamine oxidase A-gen (MAO-gen) een verhoogde kans op delinquent gedrag te geven (Bassarath, 2001; Popma, Jansen, Vermeiren, & Doreleijers, 2006). Uit psychofysiologisch onderzoek blijkt dat jongeren die reeds veroordeeld waren voor een delict gemiddeld een verlaagde huidgeleiding (bijvoorbeeld zwetende handen) hebben. Een verlaagde tonische hartslag (dit is de hartslag in rust)¹⁹ blijkt een voorspellende waarde te hebben voor het stellen van agressief gedrag in de adolescentie. Dit zijn uitingen van een verlaagd activatieniveau van het sympathisch ‘fight, fright and flight’ systeem. Dit betekent dat er sprake is van hypoarousal: het fysiologisch systeem heeft meer stimuli nodig om voldoende geprikkeld te zijn. Personen met dergelijke hypoarousal zijn actief op zoek naar prikkels om deze lage activatie te compenseren. Daarnaast gaat het ook gepaard met minder stress en onbevreesdheid, waardoor jongeren met deze eigenschap makkelijker is meer risicovolle situaties terechtkomen (van Goozen & Fairchild, 2006). Deze symptomen van

---

¹⁸ Voor meer informatie omtrent de relatie tussen biologische factoren en delinquent gedrag: Justitiële Verkenningen 2006 jaargang 32 nummer 8.

¹⁹ Een verhoogde tonische hartslag wordt geassocieerd met angst en een verlaagd met onbevreesdheid

hypoarousal blijken ook aanwezig te zijn bij jongeren met ADHD en gedragsstoornissen (Sergeant & de Vente, 2001). Bij criminele(n) (jongeren) blijken ook gemiddeld meer afwijkingen in de hersenactiviteit (EEG-abnormaliteiten²⁰) voor te komen (Bol e.a., 1998 ; Hessing & Donker, 2002). Een gebrekkig functioneren van de frontaalkwab, atrofie van de grijze massa in de cingulate cortex en atrofie van de amygdala worden in de literatuur onderzocht op hun relatie met delinquentie. Bij personen met een antisociale persoonlijkheidsstoornis werd aangetoond dat de hierboven genoemde factoren aan de basis liggen van het niet erkennen van sociale signalen, gebrek aan empathische vermogens, gebrekkige executieve functies²¹, het niet ervaren van schuld- en schaamtegevoelens (Heide & Solomon, 2006). Een cognitieve stijl die gekenmerkt wordt door flexibiliteit en reflectie én een goed planningsvermogen worden in de literatuur als beschermende factoren beschouwd (Lösel & Bliesener, 2003). Uit onderzoek blijkt dat jongeren met antisociale en agressieve gedragsstoornissen ook significant minder sociale stimuli herkennen en vaak meer gebruik maken van hun eigen ideeën of vooroordelen dan van de observeerbare stimuli die zich tijdens een gebeurtenis aandienen (Sergeant & de Vente, 2001).

Persoonlijkheid en psychosociale factoren

Jongeren met de externaliserende stoornissen ADHD, gedragsstoornissen of oppositioneel-opstandige stoornissen hebben een verhoogde kans op het stellen van delinquent gedrag (Doreleijers, Scholte, & Matser, 2001; DeMatteo & Marczyk, 2005). Hierbij aansluitende worden ook impulsiviteit, hyperactiviteit, een moeilijk temperament en aandachtsproblemen als criminogene factoren benoemd (Lösel & Bliesener, 2003; Youth Justice Board, 2005; Hessing & Donker, 2002). Maar ook de internaliserende stoornissen zoals depressie, bipolaire stoornissen, manie en PTSS worden in onderzoek als criminogeen beschouwd (DeMatteo & Marczyk, 2005; Goldstein, Olubadewo, Redding, & Lexcen, 2005). Daarnaast zijn antisociale kenmerken, zoals gebrek aan empathisch vermogen, gebrek aan schuldgevoelens, een laag moraliteitsniveau, sensatiegericht, het stellen van antisociaal (zoals bijvoorbeeld op jonge leeftijd agressief of delinquent gedrag) en of risicovol gedrag, het ontbreken van langetermijnperspectieven, middelengebruik en drugsdealing, én antisociale of procriminele

---

²⁰ EEG meet door middel van elektrodes de activiteit van neuronale groepen in de cortex

²¹ De executieve functies zijn hogere cognitieve functies zoals plannen, probleemoplossende vaardigheden, organiseren en flexibiliteit in het denken (Sergeant & de Vente, 2001)

attitudes belangrijke risicofactoren (Verhulst, Donker, & Hofstra, 2001; Hoge, 2001; Youth Justice Board, 2005; DeMatteo & Marczyk, 2005). Onderzoek wijst daarnaast uit fysiek, seksueel of emotioneel misbruikte kinderen of kinderen die blootgesteld zijn aan geweld ('victimisatie') ook een risicogroep vormen voor het stellen van delinquent gedrag op latere leeftijd (Salzinger, Ng-Mak, Feldman, Kam, & Rosario, 2006). De verklaring hiervoor kan volgens Heide & Solomon (2006) gevonden worden in de relatie tussen kindertrauma's en de biologische problemen die hierdoor ontstaan. Tot slot zijn ook het gebrek aan adequate agressiekanalisatie en een laag intelligentieniveau risicofactoren (Bol e.a., 1998; Lösel & Bliesener, 2003; Youth Justice Board, 2005; Hoge, 2001).

Volgende factoren worden in de literatuur teruggevonden als zijnde beschermende factoren binnen dit domein: weinig hyperactief gedrag en aandachtsproblemen, weinig emotionele problemen, weinig gedragsproblemen, sterk sociaal georiënteerd en attitudes én een intolerante houding ten aanzien van deviant gedrag, emotionele maturiteit, het vermogen om reflectief (en niet impulsief) te handelen, goede copingstrategieën bezitten, zelfred(werk)zaamheid, een hoog moraliteitsniveau, een bovengemiddeld intelligentieniveau, een positief, doch niet onrealistisch hoor eigenwaardegevoel en voldoende 'sence of coherence' (dit is het ervaren van zin en structuur van het eigen leven) (Lösel & Bliesener, 2003; Arthur, Hawkins, Pollard, Catalano, & Baglioni, 2002; DeMatteo & Marczyk, 2005).

Vrijtijdsbesteding

Onderzoek van Van der Laan e.a. (2006) geeft aan dat delinquente jongeren meer participeren aan ongestructureerde vrijetijdsactiviteiten, zoals rondhangen op straat en op café (Van der Laan e.a., 2006). Deelname aan gestructureerde activiteiten (waarbij gevoelens van zelfredzaamheid ervaren worden) hebben daarentegen een beschermende waarde (DeMatteo & Marczyk, 2005).

B. Gezin/Familie

Het domein 'GEZIN/FAMILIE' wordt verder opgesplitst in de opvoedingsvaardigheden van de ouders, de kwaliteit van de relaties binnen het gezin of de familie, de structurele aspecten van het gezin en de kenmerken van de gezinsleden.

Opvoedingsvaardigheden

Het ontbreken van adequate opvoedingsvaardigheden bij ouders (Youth Justice Board, 2005; Stouthamer-Loeber, Wei, Hemish, & Loeber, 2002), zoals het te weinig scheppen van duidelijkheid omtrent de verwachtingen van de ouders ten aanzien van het gedrag van het kind, weinig supervisie/monitoring (dit is de betrokkenheid op het doen en laten van de kinderen), het hanteren van autoritaire, restrictieve disciplineren, weinig positieve communicatie en bekrachtiging naar het kind toe én veel (inconsistent) straffen worden brengen met zich een verhoogd risico op het stellen van delinquent gedrag mee (Scholte & Doreleijers, 2001; Hoge, 2001; DeMatteo & Marczyk, 2005; Van der Laan e.a., 2006; Youth Justice Board, 2005, Dekovic, Janssens, & van As, 2001; Farrington, Loeber, Yin, & Anderson, 2002). Factoren op het niveau van de opvoedingsvaardigheden van de ouders die een beschermende werking blijken te hebben zijn erkenning en beloning voor het stellen van prosociaal gedrag, voldoende emotionele aandacht én tegelijk voldoende controle door ouders, ouders die voorzien in duidelijke en consistente normen wat betreft gedrag en voldoende communicatie én (emotionele) ondersteuning (Arthur et al., 2002; Youth Justice Board, 2005; Dekovic e.a., 2001).

Kwaliteit van de relaties

Jongeren bij wie er sprake is van een weinig hecht gezin (grote emotionele afstand tussen te gezinsleden), weinig warmte en ondersteuning, conflicten in de moeder-kind-relatie én vader-kind-relatie, intrafamiliaal geweld en/of emotionele misbruik, mishandeling of verwaarlozing door de ouders lopen een hogere risico op het stellen van delinquent gedrag (Hoge, 2001; Goldstein et al., 2005; Heide & Solomon, 2006; Dekovic e.a., 2001). Het hebben van een sterke emotionele band met de ouders, warme familiale relaties, prosociale

rolmodellen, mensen waarbij je als jongere terecht kan voor steun en de afwezigheid van conflicten werkt protectief (Hoge, 2001; Dekovic e.a., Janssens, & van As, 2001; Arthur et al., 2002).

Structurele aspecten

Wanneer de structurele aspecten van het gezin in beschouwing worden genomen, dan vallen volgende criminogene factoren op: kind-ouder-separatie, opgroeien in een eenoudergezin, opgroeien zonder beide biologische ouders (Stouthamer-Loeber et al., 2002) of de afwezigheid van de biologische vader, een lage socio-economische status, langdurige werkloosheid van de ouders en een groot gezin (Scholte & Doreleijers, 2001; Van der Laan e.a., 2006; DeMatteo & Marczyk, 2005). Ook een lage scholingsgraad is een risicofactor (Stouthamer-Loeber et al., 2002)

Kenmerken gezinsleden

Kinderen die opgroeien in een gezin dat gekarakteriseerd wordt door één van de volgende factoren, hebben een verhoogd risico op het stellen van delinquent gedrag: aanwezigheid van een depressieve moeder, ouders (of andere gezinsleden) die antisociale attitudes (of procriminele attitudes) hebben en- / of delinquent of antisociaal gedrag stellen, ouders die alcohol of drugs misbruiken (Hoge, 2001; Dekovic e.a., 2001; Scholte & Doreleijers, 2001; Stouthamer-Loeber et al., 2002). De aanwezigheid van ouders of significante anderen die als non-agressieve rolmodellen fungeren is een protectieve factor (DeMatteo & Marczyk, 2005).

C. School

Een sterke betrokkenheid hebben op de schoolse normen en waarden, niet spijbelen, goed presteren op school en positieve schoolervaringen hebben vormen protectieve factoren ten aanzien van delinquent gedrag bij jongeren (Hoge, 2001; De Matteo & Marczyk, 2005; Lösel & Bliessener, 2003; Van der Laan e.a., 2006).

Hier tegenover staat dat weinig motivatie en/of ambities voor school, een negatieve houding ten aanzien van school en of weinig binding met school dat zich kan uiten in spijbelgedrag, schorsingservaringen, verschillende scholen doorlopen, vroegtijdig schoolverlaten en slechte schoolprestaties de kans op het stellen van delinquent gedrag verhogen. Ook het stellen van agressief gedrag op school én ‘bullying’ (dit is het onderdrukken van andere, veelal zwakkere leerlingen) vormen voorspellers voor delinquent gedrag (Youth Justice Board, 2005; DeMatteo & Marczyk, 2005; Bol e.a., 1998; Van der Laan e.a., 2006). De scholingsgraad blijkt ook een rol te spelen: lageropgeleide jongeren blijken meer delinquent gedrag te stellen (Van der Laan e.a., 2006). Ook werkloosheid na schoolverlaten is een criminogene factor (Scholte & Doreleijers, 2001; Youth Justice Board, 2005).

D. Vrienden

Het hebben van antisociale (o.a. druggebruik) of delinquente vrienden, vrienden met niet-conventionele of procriminele attitudes vormen risicofactoren met betrekking tot het stellen van delinquent gedrag (Van der Laan e.a., 2006; Bol e.a., 1998; DeMatteo & Marczyk, 2005). Jongeren die lid van een bende zijn en of conflicten hebben met andere ‘groepen’ jongeren vormen een risicogroep (Herrenkohl, Maguin, Hill, Hawkins, Abbott, & Catalano, 2000). Zich uitgesloten of verstoten voelen door leeftijdsgenoten en/ -of sociaal geïsoleerd zijn én geen of losse verkering hebben zijn ook criminogene factoren (Scholte & Doreleijers, 2001; DeMatteo & Marczyk, 2005; Arthur et al., 2002). Het ervaren dat vrienden antisociaal gedrag afkeuren, werkt beschermend in op de jongere (DeMatteo & Marczyk, 2005).

E. Omgeving/ Buurt/ Maatschappij

Een omgeving die kansen biedt om deel te nemen aan gestructureerde activiteiten en waar overheersend sociale attitudes zijn wordt omschreven als hebbende een beschermend effect op het al dan niet ontwikkelen van delinquentie bij jongeren (Youth Justice Board, 2005; DeMatteo & Marczyk, 2005). Wonen in achterstandsbuurtten, gekenmerkt door een lage socio-economische status (Stouthamer-Loeber et al., 2002), een hoge werkloosheidsgraad, veel volwassencriminaliteit, beschikbaarheid van drugs en wapens, een groot verloop van

mensen in de buurt of zelf veel verhuizen en een gebrek aan sociale controle vormen daarentegen risicofactoren (Youth Justice Board, 2005; Sampson, 1997).

F. Situationele factoren

Naast de hierboven besproken lange termijn factoren is uit het onderzoek gebleken dat ook korte termijn factoren, met name situationele factoren, een rol spelen bij het plegen van delicten. Van der Laan e.a. (2006) vonden in hun onderzoek naar risico- en beschermende factoren bij een algemene steekproef Nederlandse jongeren het ontbreken van toezicht, de aanwezigheid van mededaders en middag als tijdstip van de dag terug als situationele risicofactoren. Ook de ervaren pakkans, de mate waarin de mogelijke negatieve gevolgen ervaren worden, de mate van sociale controle, het al dan niet onder invloed zijn van drugs en/of alcohol, de aanwezig groepsprocessen of de rol van bijstaanders (het verantwoordelijkheidsgevoel verdwijnt / men zoekt en verwacht erkenning binnen de groep / status) en de mate waarin men beïnvloed wordt door massamedia hebben hun invloed op het al dan niet stellen van delinquent gedrag op een bepaald moment (Lösel & Bliesener, 2003; Valois, MacDonald, Bretous, Fisher, & Drane, 2002). Valois et al. (2002) benoemen daarenboven ook nog volgende situationele risicofactoren: de beschikbaarheid van een wapen, de motieven, de relatie tussen potentiële dader - potentieel slachtoffer én het gedrag van het slachtoffer zelf. Jongeren geven zelf aan dat verveling ook een ‘trigger’ voor het stellen van delinquent gedrag is (Bol e.a., 1998).

1.3 Recidiverisicofactoren

Gezien onze doelgroep jongeren betreft die verdacht worden van een delict of reeds delicten gepleegd hebben, zal het onderkennen en aanpakken van de criminogene en beschermende factoren veelal het voorkómen van recidive als doelstelling hebben. Dit preventief optreden tegen recidive kan worden benoemd als tertiaire preventie. Bij deze vorm van preventie probeert men de impact van de bestaande risicofactoren in het kader van recidive te minimaliseren én de impact van de protectieve factoren te stimuleren (DeMatteo & Marczyk, 2005). De hieronder genoemde recidiverisicofactoren zijn geen andere factoren dan de hierboven beschreven criminogene factoren. Ze worden enkel hier nogmaals afzonderlijk genoemd omdat uit onderzoek gebleken is dat ze een invloed hebben op het stellen van recidive. Wel in tegenstelling tot hierboven wordt in dit overzicht ook bijkomend de voorafgaand delictsituatie opgenomen, gezien het specifieke belang van de delictgeschiedenis op het al dan niet stellen van recidive. Verschillende internationale en nationale onderzoeken naar recidiverisicofactoren hebben reeds plaatsgevonden. In tegenstelling tot dié onderzoeken die zich specifiek richten op de verklaring van het ontstaan van delinquentie wordt hier gefocust op dié factoren die het delinquent gedrag in stand houden. De waarde van een risicofactor kan namelijk verschillen naargelang het stadium van het criminele traject. Zo zijn er factoren die enkel een invloed uitoefenen bij het ontwikkelen van delinquent gedrag en geen verder invloed hebben op het instandhouden van delinquent gedrag én omgekeerd zijn er ook factoren die mogelijk initieel geen invloed uitoefenen in het ontwikkelen van delinquent gedrag, maar later wel van belang zijn in het kader van recidive (Bonta, 1996). Delinquent gedrag kan daarnaast ook nieuwe risicofactoren met zich meebrengen of het effect van reeds aanwezige risicofactoren versterken. Zo blijkt bijvoorbeeld dat delinquent gedrag jongeren stimuleert om minder open naar hun ouders te worden waardoor de binding verzwakt en de kans op hernieuwd delinquent gedrag toeneemt (Stattin & Kerr, 2000). Thornberry, Listen, Krohn, Farnworth, & Jang (1994) geven ook het voorbeeld dat delinquentie de binding met delinquente vrienden en delinquente attitudes versterkt en dat dit dan de kans op hernieuwde delinquentie vergroot. Het identificeren van de factoren die invloed hebben op recidive houdt echter niet vanzelfsprekend in dat men hier met interventies op kan ingrijpen. Evenals bij het verklaren van het ontstaan van delinquentie botst men hier op het feit dat je factoren hebt die

wel vatbaar zijn voor externe beïnvloeding (dynamische factoren) en anderen die niet vatbaar zijn voor beïnvloeding (statische factoren)²².

Kort samengevat hebben we hierboven een algemeen overzicht gegeven van de in de literatuur beschreven risicofactoren voor delinquent gedrag in het algemeen en geven we hieronder een overzicht van die risicofactoren waarvan uit onderzoek aangetoond is dat ze een invloed hebben op het al dan niet voorkomen van recidive.

---

²² Gezien het onderzoek inzake criminogene en beschermende factoren nog volop in ontwikkeling is, mag onderstaande indeling in dynamische en statische factoren niet als vaststaand worden beschouwd. Verder onderzoek kan hier mogelijk wijzigingen in teweeg brengen.

A. Statische recidiverisicofactoren

Individu

Factoren die de kans op recidive blijken te vergroten op het niveau van het individu zijn man zijn (Wartna e.a., 2005; Wartna, Tollenaar, & Blom, 2005; Cottle, Lee, & Heilbrun, 2001), een allochtone herkomst hebben (Wartna e.a. 2005; Cottle, Lee, & Heilbrun, 2001; Wartna e.a. 2005), leeftijd: hoe jonger, hoe groter het risico (Ashford & LeCroy, 1990) en slachtoffer geweest zijn van fysiek of seksueel misbruik, (Cottle, Lee, & Heilbrun, 2001)²³. Daarnaast is een laag intelligentieniveau ook een risicofactor voor recidivepleging (Watt, Howells, & Delfabbro, 2004). Moffitt (1993) benoemt neuropsychologische disfuncties (bijvoorbeeld verminderd verbaal IQ²⁴ en problemen op het niveau van de executieve functies) als kenmerkend voor jongeren die persistent delinquent gedrag stellen. Chang, Chen en Brownson (2003) geven aan dat herhaald slachtofferschap (= ‘victimisation’) ook een recidiverisicofactor is. Bij jongeren met een gedragsstoornis is de kans op recidive significant. Jongeren met ADHD hebben ook meer kans op het stellen van recidive (Vermeiren, de Clippele, & Deboutte, 2000). Jongeren met weinig zelfbeheersing en jongeren die sensatiegericht zijn en risicovol gedrag stellen hebben eveneens een verhoogde kans op recidivegedrag (Tinklenberg, Steiner, & Tinklenberg, 1996; Chang et al., 2003). Behoren tot een etnische minderheidsgroep wordt ook als criminogene factor voor recidive beschouwd (Cottle et al., 2001).

*Delictgeschiedenis*²⁵

Risicofactoren op het niveau van de delictgeschiedenis zijn reeds op jonge leeftijd (12 jaar) contacten met justitie en eerste inhechtenisneming (Wartna, Tollenaar & Blom, 2005; Cottle et al., 2001; Watt, Howells, & Delfabbro, 2004), het aantal voorafgaande arrestaties en inhechtenisnemingen: hoe meer, hoe groter het risico (Ashford & LeCroy, 1990; Cottle et al., 2001), reeds eerder recidive gepleegd hebben (Wartna, Tollenaar & Blom, 2005). Ook de ernst van de delicten speelt volgens Cottle et al. (2001) een rol in de kans op recidive: naarmate de ernst van voorgaande delicten neemt de kans op recidive toe. Wartna e.a. (2005)

---

²³ Meta-analyse van 22 studies betreffende recidiverisicofactoren voor jongerendelinquentie. Met recidive wordt elke nieuwe arrestatie voor eender welk delict bedoeld.

²⁴ Wordt ook bevestigd in onderzoek van Vermeiren, Schwab-Stone, Ruchkin, De Clippele, & Deboutte (2002)

²⁵ Delictgeschiedenis wordt hier gezien de grote relevantie in het kader van recidive afzonderlijk gecategoriseerd.

tonen in onderzoek naar de uitstroomresultaten inzake recidive bij ex-pupillen van de JJI aan dat het type delict ook een invloed heeft op de kans dat er recidive gesteld wordt: de helft van de recidivezaken zijn vermogensdelicten zonder geweld. Jongeren die eerder voor zedendelicten opgepakt waren, zijn het minst vertegenwoordigd in de recidivegroep.

Gezin/Familie

Opgroeien in een éénoudergezin en in laag sociaal-economische omstandigheden (Cottle et al., 2001) worden ook als belangrijke criminogene factoren beschouwd. Daarentegen blijkt een sterke familiecohesie een beschermende component te bezitten (Watt et al., 2004).

School

Op schools niveau blijkt een voorgeschiedenis van speciaal onderwijs een risico te vormen (Cottle et al., 2001).

B. Dynamische recidiverisicofactoren

Individu

Dynamische factoren die op het niveau van het individu een invloed hebben op het stellen van recidive zijn gedragsproblemen, niet zware psychopathologie (o.a. angststoornis of stress) (Cottle et al., 2001), weinig zelfcontrole (waaronder bijvoorbeeld niet in staat zijn om de behoeftebevrediging uit te stellen) (Watt et al., 2004), antisociale attitudes, impulsiviteit, laag inlevingsvermogen (Watt et al., 2004), alcohol of drugmisbruik (Benda et al., 2001; Cottle et al., 2001; Chang et al., 2003), wapenbezit (Benda et al., 2001), antisociaal gedrag (Benda et al., 2001; Lipsey & Derzon, 1998), weinig zelfwaarde (Benda et al., 2001) en een laag moreel redeneringsvermogen (Watt et al., 2004). Halliday en Graham (2000)²⁶ beschouwen externe ‘locus of control’ als recidiverisicofactor. Deelname aan gestructureerde en conventionele vrijetijdsactiviteiten zou omwille van het versterken van de verbondenheid of betrokkenheid met de maatschappij een beschermende functie hebben in het kader van recidive (Watt et al., 2004; Cottle et al., 2001).

Gezin/Familie

Jongeren gekenmerkt door een gezinssituatie met familieconflicten (o.a. conflict tussen jongere en ouders; Chang et al., 2003), waar weinig supervisie uitgeoefend wordt door de ouders en deviant gedrag bij de ouders of ‘siblings’ aanwezig is hebben een verhoogd risico op recidive (Watt et al., 2004; Cottle et al., 2001; DeMatteo & Marczyk, 2005).

Vrienden

Criminogene factoren met betrekking tot vrienden zijn het hebben van delinquente vrienden of vrienden met antisociale attitudes én het zich identificeren als bendelid. Ook het dragen van

---

²⁶ Er is nog geen eenduidigheid omtrent de hoedanigheid van deze factor: is het statische of dynamische factor?

een wapen wordt als belangrijke risicofactor genoemd (Watt et al., 2004; Cottle et al., 2001; Benda et al., 2001; Lipsey & Derzon, 1998).

School

Lage schoolprestaties, weinig motivatie en binding met school én spijbelgedrag als factoren genoemd die de kans op het verder zetten van delinquent gedrag verhogen (Watt et al., 2004; Chang et al., 2003).

2. Classificaties/ typologieën van jongerendelinquenten

In wat volgt wordt een overzicht gegeven van classificaties van jongerendelinquenten. Met classificatie wordt verwezen naar een systeem op basis waarvan individuen gegroepeerd worden. Daarnaast heeft classificatie in deze context ook een tweede betekenis, met name het toewijzen van individuen aan een bepaalde klasse binnen het systeem (Blackburn, 2003). Er zijn twee soorten classificatiesystemen, met name de empirisch afgeleide en de heuristisch afgeleide classificatiesystemen. Ongeacht deze differentiatie dienen alle classificaties op een theoretische grond gebaseerd te zijn.

Classificatie dient voor vier mogelijke doeleinden, met name:

1. om strafrechtelijke beslissingen te nemen mede gebaseerd op bijvoorbeeld de gevaarlijkheid, de leeftijd enzovoort;
2. om toekomstig gedrag (bijvoorbeeld recidive) te voorspellen;
3. om behandelingbeslissingen te nemen zodanig dat er voldoende overeenkomst is tussen de behandelnoten van de jongere en het aangeboden behandelprogramma;
4. om de theoretische kennis omtrent crimineel gedrag te vergaren.

(Blackburn, 2003)

Classificaties kunnen dus elk met een verschillend doeleinde worden opgesteld. Het is niet uitgesloten dat een classificatiesysteem meerdere doelen kan dienen, maar niet elk classificatiesysteem dat met een bepaald doel werd opgesteld kan zonder meer voor andere doeleinden worden gebruikt. Niet enkel het doeleinde waarvoor typologieën gebruikt worden, maar ook de basis waarop typologieën opgesteld worden, kan verschillen per classificatiesysteem (Blackburn, 2003). We verwijzen naar classificatiesystemen gezien in dit onderzoek ook de voorkeur wordt gegeven om aan de hand van een classificatie van preventief gehechte jongeren tegemoet te komen aan onze doelstellingen, met name inzicht verwerven in de aarde van de criminogene en beschermende factoren bij preventief gehechte jongeren met het oog op een optimalisering van de kwaliteit van het behandelaanbod (zie infra). Hieronder volgt een beschrijving van enkele bestaande classificatiesystemen binnen de groep jongerendelinquenten²⁷. Ze worden ingedeeld volgens het doeleinde waarvoor ze werden opgesteld:

---

²⁷ Onder elk van de vier genoemde doelstellingen worden ter illustratie één of meerdere bestaande classificatiesystemen beschreven. De keuze van de beschreven classificaties is verder arbitrair. Andere in de

2.1 Om strafrechtelijke beslissingen te nemen

Binnen instellingen die instaan voor de strafuitvoering (bijvoorbeeld gevangenis) dient rekening gehouden te worden met persoonlijke aspecten van delinquenten en de situationele context waarin ze zich bevinden: zo moet er gezorgd worden dat -afhankelijk van de gevaarlijkheid van de delinquent- de bescherming van de maatschappij, de medegevangenen en het personeel gemaximaliseerd worden. Daarnaast moet bij toewijzing aan een justitiële inrichting ook rekening houden met bijvoorbeeld de leeftijd van de delinquent, de duur van de straf enzovoort.

Quay (1977) heeft een model uitgewerkt waarbij jongerendelinquenten op basis van hun score op de volgende vier dimensies geclassificeerd worden, als volgt omschreven:

‘Unsocialised aggression’: omschreven als gedragsproblemen, psychopathie en agressie. Deze dimensie wordt gekenmerkt door ongehoorzaamheid, destructiviteit en onbetrouwbaarheid;

‘Anxiety-withdrawal-dysphoria’: omschreven als persoonlijkheidsproblemen, sociaal teruggetrokken, overgecontroleerd, verlegen zijn, en emotionele overgevoeligheid;

‘Attention deficit’: dit verwijst naar dagdromen, laag concentratievermogen en impulsiviteit;

‘Socialised aggression’: dit weerspiegelt het plegen van delicten in groep, loyaliteit ten aanzien van delinquente vrienden en spijbelgedrag.

De dimensie waarop een jongere het hoogst scoort is bepalend voor het type waartoe hij geclassificeerd wordt. De uitbreiding van dit model voor volwassenen delinquenten heeft in verschillende Amerikaanse gevangenissen reeds zijn nut bewezen: op basis van dit classificatiesysteem worden, met als doelstelling de groep meer beheersbaar te maken, de gevangenen in meer homogene groepen geplaatst. Dit heeft ook effectief tot gevolg gehad dat er minder incidenten binnen de gevangenissen plaatsvonden (Blackburn, 2003).

---

literatuur beschreven classificatiesystemen zijn die bijvoorbeeld van Megargee en Bohn (1979), Dembo & Schmeidler (2003)

2.2 Om recidive te voorspellen

Ook in het kader van ‘risk-assessment’ worden classificatiesystemen gebruikt. De doelstelling is dat jongerendelinquenten ingedeeld kunnen worden in types en dat op basis van het type waartoe ze behoren kan voorspeld worden hoe groot het risico is dat ze zullen overgaan tot recidive. Tinklenberg, Steiner, Huckaby en Tinklenberg (1996) hebben op basis van het combineren van twee variabelen met name de mate van zelfbeheersing en ‘emotional distress’ (een omvattende term voor gevoelens van angst, depressie, een laag zelfbeeld en een zich algemeen minder goed voelen) vier types jongerendelinquenten opgesteld:

‘Reactives’: dit zijn jongeren die zich in stressvolle situaties sterk door hun emoties laten leiden en impulsief zijn. Deze groep scoren hoog op ‘distress’ en laag op zelfbeheersing.

‘Low Anxious’: deze groep scoort op beide variabelen laag. De jongeren zijn onbevreesd, neigend naar het klassieke profiel van een psychopaat

‘Impression Managers’: deze jongeren ervaren net als de ‘reactives’ sterke emoties in stressvolle situaties, maar in tegenstelling tot deze groep kunnen zij hun emoties onder controle houden, zodanig dat hun gedrag niet door hun emoties geleid wordt. Deze groep scoort hoog op beide variabelen

‘Repressor’: zelfs onder de meest stressvolle situaties geven deze jongeren geen blijk van emotie terwijl er wel sterke autonome reacties plaatshebben.

De auteurs voorspelden dat de ‘reactives’ de hoogste recidivepercentages zouden hebben. Dit bleek niet zo. In tegenstelling tot deze hypothese waarbij de combinatie van zelfbeheersing en ‘distress’ in beschouwing werd genomen, bleek enkel de mate van zelfbeheersing een voorspellende waarde te hebben in het kader van recidive. Hoe minder zelfbeheersing, hoe meer kans op recidive.

2.3 Om behandelingsbeslissingen te nemen

Onder dit doeleinde beschrijven we drie classificatiesystemen, met name dat van Jones en Harris (1999), Oxnam en Vess (2006), én een recent onderzoek naar typologieën bij preventief gehechte jongeren in Rotterdam (Jakobs & Cornelissen, 2007), die specifiek werden opgesteld om aangrijpingspunten voor aanpak te identificeren.

Op basis van een clusteranalyse van 14 variabelen, op het domein van het individu, de school, en de relatie met significante anderen komen Jones en Harris (1999) tot vijf subtypes jongerendelinquenten. De variabelen werden bevroegd bij terreinwerkers en vervolgens per jongere in kaart gebracht aan de hand van bestaand diagnostisch materiaal. De doelstelling van de auteurs was een behandelgeoriënteerde typologie opstellen voor mensen die met jongerendelinquenten in behandelprogramma's werken. Hieronder worden de vijf geïdentificeerde clusters omschreven. Verder dan het differentiëren van de verschillende types gaan de onderzoekers niet. Ze geven aan dat het identificeren van de specifieke behandelnoten per type in verder onderzoek aandacht verdient.

De jongeren binnen cluster één '*Autonomy seeking*' worden getypeerd door het hanteren van sterke antisociale waarden en normen, relatief weinig zelfwaarde, erg weinig gebonden aan school en weinig familiale bindingen, desondanks zich geen ernstige familiale situaties hebben voorgedaan. Ze onttrekken zich aan schoolse verplichtingen. Ze gebruiken drugs als uitweg voor hun interne conflicten en zien hun toekomst weinig rooskleurig in. Vaak zijn het veelal iets oudere jongeren van het mannelijk geslacht.

Cluster twee '*Neurotic anxious*'- jongeren voelt zich extreem verwaarloosd door hun ouders. Ze worden getypeerd door kwaadheid en gevoelens van emotionele pijn. Ze voelen zich gebonden met de school, maar onttrekken zich makkelijk aan zowel schoolse als familiale verplichtingen. Deze groep omvat veel meisjes en 'first offenders' (veelal eerste delict op iets oudere leeftijd).

De jongeren die tot cluster drie '*Alienated deprived*' behoren, hebben sterke antisociale waarden en normen. Ze ervaren dat familie niet achter hun houding staat, maar verder scoren ze wel gemiddeld op items die peilen naar familiebinding. Ook op het niveau school zijn geen bindingsproblemen te weerhouden. Het zijn vaak jongere delinquenten die ook reeds op jongere leeftijd hun eerste stappen in delinquent traject gezet hebben. Het gebruik van wapens bij het delict is binnen deze groep geen uitzondering.

Het vierde cluster '*Passive conformist*' wordt gekenmerkt door een gemiddeld lagere leeftijd, wat met zich ook weinig maturiteit meebrengt. Ze hebben hebben een goede relatie met hun

ouders en voelen zich sterk verbonden met school. Ze komen hun schoolse verplichtingen na. Vaak zijn dit ‘first offenders’ en opvallend weinig meisjes behoren tot dit type.

En tot slot cluster 5 ‘*Detached defended*’: Deze groep wordt getypeerd door de hoogste scores op schalen die zelfwaarde en school- en familiale binding nagaan. Ze hebben een goed zelfbeeld en bezitten in vergelijking tot de andere groepen de meeste prosociale attitudes. Daarentegen onttrekken ze zich wel makkelijk aan de schoolse verplichtingen. Ze maken de meeste kans om reeds een delictgeschiedenis achter de rug te hebben en / of broers of zussen te hebben die reeds gearresteerd werden. Deze groep wordt het minst gekenmerkt door familiale problemen en drugs- of alcoholgebruik door de zowel de jongere als de ouders.

Een tweede recent onderzoek binnen deze categorie is dat van Oxnam en Vess (2006). Deze studie differentieert typologieën op basis van de scores op de Millon Adolescent Clinical Inventory (MACI). Deze zelfrapportageschaal voor adolescenten bevat 160 items die peilen naar persoonlijkheidspatronen, significante persoonlijke problemen en klinische symptomen. Desondanks dit classificatiesysteem oorspronkelijk werd opgesteld voor seksuele delinquenten, zijn er ondertussen aanwijzingen dat deze classificatie ook opgaat voor niet-seksuele delinquenten. Drie types werden geclassificeerd:

Jongeren behorende tot de ‘*Antisocial group*’ uiten zich op een agressieve en onvoorspelbare, impulsieve manier. Ze neigen tot dominantie en het overschrijden van andermans rechten. Ze bezitten niet-conventionele normen en waarden en gedragen zich hier ook naar. Deze jongeren worden getypeerd door weinig sociaal inzicht en weinig zelfinzicht. Het gezin van herkomst wordt veelal door antisociale attitudes en gedragingen gekenmerkt. Men reikt aan dat binnen deze groep gericht moeten zijn op de antisociale attitudes en daarnaast moet ook op het niveau van het gezin worden.

Het tweede type ‘*Inadequate group*’ wordt getypeerd door chronische gevoelens van onveiligheid en het vermijden van interpersoonlijke contacten. Het gebrek aan sociale vaardigheden valt eveneens op. Jongeren die tot dit type behoren zijn pessimistisch, ervaren zichzelf als waardeloos en hebben uit angst voor verwerping geleerd dat het beter is niemand te vertrouwen. Ze worden gekenmerkt door internaliserende problematiek. Vaak zijn zij het zelf het slachtoffer geweest van fysiek, seksueel of emotioneel misbruik. Bij dit type zouden interventies zich kunnen focussen op de hun rigide interpersoonlijke oriëntatie en beperkte sociale vaardigheden. Evenals bij de antisociale groep kan op het niveau van het systeem geïntervenieerd worden.

De groep '*Normal-range*' bezit conventionele waarden en normen. Jongeren binnen deze groep ervaren de sterkste schuld en schaamtegevoelens omtrent hetgeen ze gedaan hebben. Ze bezitten voldoende sociale vaardigheden en hebben goede vriendenrelaties. Deze jongeren komen uit goede en ondersteunende families die het delict erkennen en ernstig opnemen. Mogelijk worden deze jongeren gestuurd door een zekere puberale nieuwsgierigheid. Voor deze groep worden geen specifieke behandelnoten geformuleerd.

In het recente Nederlandse onderzoek van Jakobs & Cornelissens (2007) worden vijf types preventief gehechte jongeren onderscheiden waarbij de belangrijkste differentiërende factoren geslacht en de ernst en frequentie van het criminele verleden waren. Per type geven we een omschrijving en de aanbevelingen voor interventie zoals genoteerd door de auteurs.

Het eerste type '*meisjes*' pleegt voornamelijk veel vermogensdelicten en in mindere mate geweldsdelicten. Voorafgaand aan de preventieve hechtenis in 2004 hebben zij een bescheiden criminele carrière. In deze groep komt vaker gediagnosticeerde psychische problematiek voor in vergelijking met de jongens. Ze hebben een lagere delictscore²⁸ en zijn vaker 'first offenders'. Ze staan meer open voor hulp en begeleiding en men realiseert over het algemeen de vooropgestelde doelstellingen beter dan in de andere groepen. Men dient de aandacht tijdens reclassering voornamelijk te richten op het psychische welbevinden, het onderwijs en de gezinssituatie.

Het tweede type '*schoolgaande jongens met een lage delictscore*' is de minst delinquente jongensgroep. Jongeren binnen dit type worden vaker geschorst tijdens de preventieve hechtenis. Ze plegen voornamelijk vermogensdelicten. De persoonlijke problematiek lijkt minder complex. Ze worden gekenmerkt door veel spijbelgedrag en afwezigheid op school. Bij schoolgaande jongens met een lage delictscore moet de jeugdreclassering zich voornamelijk op het onderwijs en het terugdringen van politie- en justitiecontacten richten. De meest problematische groep is het type drie '*schoolgaande jongens met een hoge delictscore*'. Jongeren behorende tot deze groep plegen veel en zware vermogenscriminaliteit. Ook is er sprake van drugsgelateerde criminaliteit. Ze zijn op 12-13-jarige leeftijd reeds geregistreerd bij politie. Qua opvoedingsklimaat en gedrag is dit eveneens de zwaarste groep. Zodra niet langer leerplichtig, vindt men deze jongeren niet meer op school terug. Zolang ze leerplichtig zijn, zitten ze veelal in het vmbo, speciaal en praktijkonderwijs (en daar zijn ze

---

²⁸ Delictscore per periode = ernstscore van het strafbare feit x frequentie van het strafbare feit binnen bepaalde periode. De ernstscore wordt als volgt bepaald: een licht strafbaar feit heeft één als ernstscore, een middelzwaar strafbaar feit een 2 en aan een ernstig strafbaar feit wordt een 3 toegekend.

onregelmatig aanwezig). Bij deze groep gelden dezelfde aanbevelingen voor reclassering als bij type drie.

Binnen het type vier ‘niet-schoolgaande jongens’ ligt de gemiddeld leeftijd iets hoger dan in de andere groepen, maar voor de rest kom je hier eigenlijk alle andere typen preventief gehechten tegen. De nazorg moet voornamelijk gericht te zijn op het voorkomen van politiecontacten en het vinden van een nieuwe school of job.

Tot slot vallen onder het type vijf ‘jongens met een IQ van minder dan 85’ de jongeren die cliënt zijn bij een gespecialiseerde instelling voor jeugdbescherming, jeugdreclassering en jeugdzorg²⁹. Ze plegen uiteenlopende delicten. Van vrijwel elke jongere wordt de preventieve hechtenis geschorst. Dit zijn geen ‘first offenders’. Ze worden – zoals de naam van het type aangeeft - gekenmerkt door een laaggemiddeld of lager IQ. Binnen deze groep moet de reclassering zich focussen op het verminderen van politie- en justitiecontacten, maar ook de vrije tijdsbesteding, school, gezin en het psychisch welbevinden zijn belangrijke aspecten binnen de begeleiding. Daarnaast verdient het feit dat jongeren met een laaggemiddeld of lager IQ gevoelig zijn voor groepsdruk en minder goed kunnen anticiperen op de gevolgen van hun handelen eveneens aandacht bij de aanpak.

---

²⁹ Met name de William Schrikkergroep

2.4 Om crimineel gedrag te verklaren

Classificatiesystemen worden ook gebruikt om meer kennis omtrent de oorsprong van delinquent gedrag te vergaren. De focus ligt dan niet op het formuleren van aangrijpingspunten voor aanpak, maar op het identificeren van factoren die verschillen tussen delinquent gedrag verklaren. Zo formuleert Moffitt (1993)³⁰ op basis van differentiatie in de stabiliteit van het antisociale gedrag twee groepen jongerendelinquenten, met name de stabiele, persistente ‘life course persistent’ delinquenten en de ‘adolescence limited’ delinquenten, die elk door specifieke eigenschappen getypeerd worden. De ‘life course persistent’ groep wordt voornamelijk getypeerd door de vroege aanvang van antisociaal gedrag en het verder zetten van dergelijk gedrag in de volwassenheid. Verder wordt deze groep gekenmerkt door vroege gedragsproblemen, neuropsychologische problemen (weinig verbale en executieve vermogens) en een inadequate opvoedingsomgeving (onder andere emotionele deprivatie, weinig sterke opvoedingsvaardigheden van de ouders, inconsistente disciplinerende, gelijkaardige problematiek bij ouders). Het ontstaan van persistent delinquent gedrag kan dus worden verklaard door de interactie tussen neuropsychologische tekorten van het kind met zijn omgeving. De ‘adolescence limited’ delinquenten blijken voornamelijk delinquente vrienden te hebben, sensatiegericht te zijn, maar verder geen relevante problemen te hebben op neuropsychologisch of familiaal vlak. Het ontstaan van dergelijk delinquent gedrag kan verklaard worden door een maturiteitskloof, waarmee verwezen wordt naar het feit dat onze moderne maatschappij met zich meegebracht heeft dat jongeren steeds op jongere leeftijd biologisch matuur zijn daar waar de volwassen verantwoordelijkheden en privileges pas op latere leeftijd toegankelijk zijn, wat frustratie en rebellerend gedrag met zich teweeg kan brengen. Daarnaast zien jongeren dat meer antisociale jongeren gedurende de

---

³⁰ In 2001 hebben Aalsma en Lapsley een empirisch onderzoek gevoerd om de houdbaarheid van Moffitt's classificatiesysteem te toetsen. In dit onderzoek werden daarenboven ook sekseverschillen als belangrijke focus beschouwd. In tegenstelling tot de tweedeling life course persistent en adolescence limited identificeren Aalsma en Lapsley drie types jongerendelinquenten, met name ‘well-adjusted’-type, ‘internalizing’-type en ‘externalizing’-groep. De eerste groep, ‘well-adjusted’ wordt gekenmerkt door de afwezigheid van significant middelenmisbruik, weinig probleemgedrag, in vergelijking met de andere clusters de minste suïcidegedachten en –pogingen en zijn het meest tevreden omtrent de familiesituatie. Jongeren die onder het type ‘internalizing’ vallen hebben in vergelijking tot de andere types meer suïcidepogingen ondernomen, rapporteerden meer conflicten en interpersoonlijke afstand in hun omgeving, en hebben vaker een misbruikverleden. Deze groep heeft een grotere kans op geïnternaliseerde psychopathologie. De derde groep, met name ‘externalizing’ neigen in vergelijking tot de andere types meer tot het stellen van probleemgedrag, middelengebruik en schorsingen op school. De well-adjusted groep vertoont sterke gelijkenissen met de adolescence limited delinquent, daar waar de externalizing groep op verschillende vlakken overeenkomt met de life course persistent jongerendelinquent. Hierbij dient vermeld wel vermeld dat een door Moffitt cruciale factor, met name ‘early onset’ niet onderscheiden kon worden. De discussie van het onderzoek richt zich verder sterk op de geïdentificeerde sekseverschillen.

adolescentieperiode meer sociaal aanzien bekomen en bootsen het gedrag van deze jongeren na met als doelstelling ook meer aanzien binnen de groep leeftijdsgenoten te bekomen.³¹

Met het hierboven gegeven overzicht tonen we aan dat in het kader van jongerendelinquentie reeds verschillende onderzoeken naar classificaties hebben plaatsgevonden. Het doeleinde waarvoor classificaties worden opgesteld kan echter sterk verschillen. Per doeleinde werden enkele onderzoeken geïllustreerd om het verschil in doel meer inzichtelijker te maken voor de lezer. In dit verkennende onderzoek werd ook gekozen om op basis van classificaties een eerste inzicht in de populatie preventief gehechte jongeren te verkrijgen zodanig dat mogelijke aangrijpingspunten voor interventie geïdentificeerd kunnen worden. Vertrekkende van dit idee zouden de geïdentificeerde classificaties binnen dit onderzoek (zie Resultaten) als illustratie van het derde doeleinde, met name om behandelbeslissingen te nemen, kunnen worden beschouwd.

---

³¹ In verder onderzoek vinden Moffitt, Caspi, Harrington & Milne (2002) dat binnen de onderzoeksgroep toch meerdere types te onderscheiden zijn. De enige indeling waarvan echter bekend is dat deze relatief consistent is over groepen blijft de indeling in 'early' en 'late' starters.

Hoofdstuk 3: Methode Terreinverkenning

1. Onderzoeksdoelstellingen

We pogen met de terreinverkenning op basis van typologieën of profielen van criminogene en beschermende factoren inzicht te verkrijgen in de groep preventie gehechte jongeren binnen een JJI.

2. Onderzoeksmethode

2.1 Dragere van informatie

De terreinverkenning beslaat drie onderdelen. Vooreerst hebben twee rondetafelgesprekken met gedragswetenschappers werkzaam in een JJI plaatsgevonden. Vervolgens werden de resultaten voortvloeiend uit deze eerste verkenning tijdens een rondetafelgesprek ter evaluatie aan een groep groepsleiders actief in het werkveld voorgelegd. Tot slot heeft er een dossierstudie plaatsgevonden.

A. Rondetafelgesprekken

Na formele toestemming van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) werd per mail om deelneming van de JJI's gevraagd (zie Deelnemers).

Gedragwetenschappers

De deelnemende gedragwetenschappers werden per mail op de hoogte gebracht van de exacte datum, het uur en de locatie van het rondetafelgesprek. Tevens werd het opzet van het onderzoek toegelicht. Als achtergrondinformatie werd een overzicht³² toegevoegd met de meest bevonden criminogene en beschermende factoren in de literatuur.

Op 16 april 2007 vond het eerste rondetafelgesprek plaats. Volgende vragen werden aan de deelnemers gesteld:

- Hoe staan zij tegenover de onderzoeksvraag?
- Kunnen zij op basis van hun ervaring profielen van criminogene en beschermende factoren onderscheiden binnen de groep preventief gehechte jongens? En zo ja, welke?
- Hebben zij suggesties voor een geoptimaliseerde aanpak van de groep preventief gehechte jongeren?

De deelnemers voerden het gesprek onderling. De onderzoekers noteerden alles wat er gezegd werd, vatten op geregelde tijdstippen het gesprek samen én stuurden het gesprek bij op momenten dat te ver afgeweken werd van de onderzoeksvraag.

Op het einde van het rondetafelgesprek werd besloten dat een tweede rondetafelgesprek noodzakelijk was om de gestelde vragen te beantwoorden. Er werd een volgende datum, met name 8 mei vastgelegd. Per mail werd de datum bevestigd én het verslag³³ van het eerste rondetafelgesprek doorgestuurd. Opmerkingen op het verslag waren welkom. De vraag om hetgeen besproken was tijdens het eerste gesprek te bekijken en om voor zichzelf stil te staan bij verschillende te identificeren clusters van criminogene en beschermende factoren werd nogmaals herhaald.

---

³² Zie bijlage 2

³³ Zie bijlage 3

Het tweede rondetafelgesprek vond plaats op dinsdag 8 mei. Volgende vragen werden gesteld:

- Wat zijn de reacties op de vorige bijeenkomst en het verslag?
- Kunnen we vooropgestelde profielen vervolledigen en verfijnen?
- Laten de door jullie opgestelde profielen aangrijpingspunten van aanpak toe? Zo ja, hoe moeten we dit beschouwen?

Het resultaat van dit gesprek kan worden geraadpleegd in de bijlage³⁴.

Groepsleiders

Op 9 mei had het rondetafelgesprek met de groepsleiders plaats. Per mail werd hen vooraf de nodige praktische informatie verschaft. De sessie ving aan met een korte introductie omtrent het onderzoek. Vervolgens werd toegelicht dat voorafgaand aan dit gesprek twee rondetafelgesprekken hadden plaatsgevonden met hun collega's, de gedragswetenschappers. Verder werd toegelicht dat het opzet van dit rondetafelgesprek het vervolledigen, verfijnen en toetsen van de door de gedragswetenschappers opgestelde profielen was. De meerwaarde van hun medewerking is het vele en directe contact dat de groepsleiders met de doelgroep hebben. De groepsleiders kregen de opgestelde profielen op papier. De onderzoekers overliepen elk profiel opgesteld door de gedragswetenschappers met de vraag of ze deze geïdentificeerde groep 'jongens' herkennen én of ze zich in de benaming en de omschrijving konden vinden. Tevens werd op basis van hun praktijkervaring om verfijning van de herkende profielen gevraagd. De resultaten van de rondetafelgesprekken met de gedragswetenschappers en de groepsleiders is dus niet onafhankelijk van elkaar verlopen. Het resultaat van dit rondetafelgesprek werd eveneens in een verslag³⁵ neergeschreven.

---

³⁴ Zie bijlage 4

³⁵ Zie bijlage 5

Dossieronderzoek

Op basis van het eindresultaat (lees: na afloop van beide rondetafelgesprekken met de gedragswetenschappers en het rondetafelgesprek met de groepsleiders) hebben twee deelnemende gedragswetenschappers dossiers van jongens uitgezocht die binnen de verschillende opgestelde profielen passen. Het dossieronderzoek dient ter illustratie bij elk van de geïdentificeerde clustering van criminogene en beschermende factoren. Per profiel werden twee dossiers bestudeerd en beschreven.

2.2 Deelnemers³⁶

Na formele toestemming van het DJI én ondertekening van een geheimhoudingsakkoord door de onderzoekers, werd door middel van brief en mail contact opgenomen met de behandeldirecteuren van de 11 geselecteerde JJI's. De selectie van de JJI's werd in samenwerking met DJI doorgevoerd op basis van het criterium 'preventief gehechte jongens opvangen'. De behandeldirecteuren werden gevraagd één gedragswetenschapper en één groepsleider af te vaardigen voor deelname aan de rondetafelgesprekken. Zes JJI's vaardigden een gedragswetenschapper af en zeven JJI's een gedragswetenschapper.

2.3 Verwerking informatie

De inhoud van de rondetafelgesprekken werd in afzonderlijke verslagen gegoten en vervolgens tot een geheel samengevoegd onder 'Resultaten'. Het betreft een kwalitatief onderzoek waarbij consensus onder de deelnemers als criterium werd gehanteerd. Na afloop van de gesprekken werd een verslag naar alle deelnemers doorgestuurd met de vraag –indien gewenst- hun bedenkingen voor aanpassing door te sturen.

---

³⁶ Zie bijlage 6

2.4 Bemerking

Het voordeel van de gehanteerde methode is dat op een snelle en efficiënte wijze een beeld van de groep preventief gehechte jongeren binnen een JJI geschetst kan worden. Daartegenover staan echter ook beperkingen. Zo laat het geringe tijdsbestek geen uitgebreide toetsing van de geïdentificeerde types toe binnen dit verkennende onderzoek. Dit betekent dat wat onder ‘Resultaten’ beschreven staat met de juiste bril gelezen moet worden, met name als een eerste bevraging bij een beperkt aantal ervaringsdeskundigen werkzaam in een JJI. Geenszins kunnen de onderstaande resultaten zonder meer gegeneraliseerd worden.

Hoofdstuk 4: Resultaten Terreinverkenning

In dit onderdeel worden de resultaten van de rondetafelgesprekken gevoerd met de gedragswetenschappers, het rondetafelgesprek gevoerd met de groepsleiders én het dossieronderzoek geïntegreerd³⁷. Er komen vijf onderdelen aan bod: 1. Hoe staan de ervaringsdeskundigen ten aanzien van de onderzoeksvraag; 2. Welke knelpunten kenmerken het werken met de doelgroep; 3. De typering van de groep preventief gehechte jongens; 4. Recidiverisicofactoren; 5. Geformuleerde aangrijpingspunten voor de optimalisering van het verblijf en interventie. Dit deel richt zich volledig op de visie en ervaringen van de deelnemende gedragswetenschappers en groepsleiders.

1. Hoe staan de ervaringsdeskundigen ten aanzien van de onderzoeksvraag?

De ervaringsdeskundigen lichten toe dat ze in de praktijk niet spontaan denken in termen van criminogene en beschermende factoren. Wanneer echter naar verschillende prototypes wordt gevraagd, blijken zij deze wel grotendeels te kunnen opstellen aan de hand van criminogene en beschermende factoren (zie ‘3. Typering groep preventief gehechte jongens’). Het onderzoeksopzet, met name het exploreren van de criminogene en beschermende factoren in de groep preventief gehechte jongens met als doel aanknopingspunten te vinden voor een eerste aanzet in de richting van een optimaal verblijfstraject, achten de ervaringsdeskundigen nuttig. Ze geven aan dat het behandelaanbod gering is voor de groep preventief gehechten en vinden het positief dat hier bij stilgestaan wordt. In een aantal inrichtingen wordt wel reeds een aanbod gedaan voor preventief gehechte jongeren. Een voorbeeld hiervan is de toepassing van het sociaal competentiemodel³⁸. Maar dit model is volgens de ervaringsdeskundigen vaak niet voldoende afgestemd op de gehele populatie. Zo wordt aangegeven dat de grootste groep qua leeftijd 17 jaar en ouder is, maar dit model naar mening van de ervaringsdeskundigen niet geschikt is voor 17-jarigen. In bepaalde inrichtingen wordt hieraan tegemoet gekomen door ook andere modellen o.a. EQUIP (Gibbs, 2003)³⁹ te relateren aan het competentiemodel. Daarnaast vinden we tussen de instellingen ook verschillen inzake de mate van

---

³⁷ De afzonderlijke bijdragen per rondetafelgesprek kunnen worden geraadpleegd in de bijlagen.

³⁸ Het sociaal competentiemodel gaat uit van leertheoretische principes. De nadruk ligt in eerste instantie op het leren van nieuw gedrag, nieuwe vaardigheden.

³⁹ EQUIP is een opvoedingsmodel dat de morele ontwikkeling van de jongeren door middel van contact met peers probeert te stimuleren (oa. Social decision-making sessions)

individualisering van het verblijf van de jongeren in een JJI: het varieert van een algemene aanpak voor alle jongeren tot ‘één jongere, één plan’.

De vraag werd opgeworpen of men als hulpverleners wel met ‘labelling’-methoden aan de slag wilt gaan. De ervaringsdeskundigen repliceren hierop dat men dit eigenlijk reeds in de praktijk doet. Daarom niet bewust of op basis van criminogene factoren, maar men (h)erkent dat dit reeds gebeurt. Men zou het daarom een meerwaarde vinden, moesten deze impliciete typering geëxpliciteerd worden. De hulpverleners denken dat dit juist zou kunnen voorkómen dat men te strak aan het eerste idee omtrent een jongere zou blijven vasthangen. Het mag echter geenszins als iets statisch worden beschouwd: noch de typologie noch de indeling van een jongere in één van de types. Een voordeel van het werken met prototypes is dat ondanks de beperkte informatie (zie Dossierinformatie / Informatie-uitwisseling) toch enkele belangrijke aangrijpingspunten voor aanpak zowel tijdens als na het verblijf in de JJI kunnen worden geïdentificeerd. Dit is een belangrijk punt dat bij het lezen van de resultaten voortdurend in het achterhoofd moet gehouden worden. De ervaringsdeskundigen verwachten niet tijdens het verblijf wonderen te kunnen verrichten, maar ze achten het wel belangrijk dat deze periode van opname optimaal wordt benut. Daar waar winst geboekt kan worden, wenst men winst te boeken. Afhankelijk van de duur van het verblijf in de JJI kan nagegaan worden welke doelstellingen binnen de instelling kunnen worden gesteld.

2. Structurele knelpunten met betrekking tot doelgroep

Wanneer men zich richt op de groep preventief gehechte jongens, dan stuit men sowieso op enkele knelpunten. Deze knelpunten zijn 1. het feit dat de jongeren niet veroordeeld zijn, 2. de vaak korte en variërende verblijfsduur in de JJI en 3. de weinig beschikbare informatie omtrent de jongeren.

2.1. Geen veroordeling

Bij het opstellen van aangrijpingspunten voor een optimaal verblijf moet men zich er voortdurend bewust van zijn dat de preventief gehechten-groep niet voor een delict veroordeeld is. Tijdens het verblijf aan de slag gaan met een delict is dus niet of nauwelijks mogelijk. Het werken rond het gedrag van de jongeren achten de ervaringsdeskundigen daarentegen wel mogelijk. Men is van mening dat een jongere nooit zomaar in een JJI terechtkomt.

2.2 Verbljfsduur

De gedragswetenschappers ervaren de variërende en onvoorspelbare verblijfsduur van jongeren in preventieve hechtenis als een knelpunt. Deze onzekerheden zaaien bij enkele ervaringsdeskundigen de twijfel of er ook maar iets gerealiseerd kan worden. De preventief gehechte jongeren zijn namelijk zo sterk bezig met wat erboven hun hoofd hangt (veel contacten met familie en advocaat) én hebben veelal even de tijd nodig om te bekomen van en te wennen aan wat zich voordoet dat er voor “meer” nauwelijks ruimte rest. Men komt na gesprek tot de consensus dat je deze periode niet zomaar voorbij mag laten gaan. Deze periode kan gebruikt worden om met de emoties die zich voordoen aan de slag te gaan (bijvoorbeeld schaamte kan ingangspoort zijn die enkele weken later sterk bekoeld kan zijn).

2.3 Informatie-uitwisseling / Dossierinformatie

Onder de ervaringsdeskundigen heerst de opinie dat er meer informatie-uitwisseling mogelijk zou moeten zijn tussen de verschillende betrokken instanties. Bij aanvang van de opname in de JJI is er veelal geen of slechts beperkte informatie omtrent de voorgeschiedenis van de jongere aanwezig. Het initiatief voor het verzamelen van informatie ligt vaak bij de instelling zelf: er moet actief naar gezocht worden. Bepaalde inrichtingen beschikken over medewerkers die expliciet worden ingeschakeld om reeds in de preventieve fase zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de jongere en zijn omgeving, maar niet elke inrichting beschikt over deze mogelijkheid. Men zou het goed vinden moest er gedurende de eerste tien dagen in samenwerking met de Raad voor de Kinderbescherming een gesystematiseerde informatieverzameling plaatsvinden (zie infra '5. Aanknopingspunten voor interventie'). Met dit informatieverzamelproject hanteer je als inrichting een pro-actieve houding. Je wacht niet rustig af tot er een aanvraag voor een persoonlijkheidsonderzoek binnenkomt. De ervaringsdeskundigen zouden het een meerwaarde vinden, moesten zij de Raad voor de Kinderbescherming, die advies geeft aan de rechter, systematisch een verslag kunnen doorgeven omtrent belangrijke criminogene en beschermende factoren en het gedrag tijdens het verblijf. Ook tussen de JJI's onderling verloopt de informatie-uitwisseling niet optimaal: bij overplaatsing gebeurt het nog steeds dat er geen interne verslagen worden doorgegeven. Dit biedt de jongeren echter de kans om verschillende JJI's tegen elkaar uit te spelen: ze weten toch niet van elkaar wat er vooraf afgesproken werd. Men is voorstander om systematisch van elke jongere die binnenkomt een rapportage te maken én deze ook door te geven naar instanties die hier baat bij kunnen hebben, zoals bijvoorbeeld aan een andere JJI wanneer de jongere wordt overgeplaatst.

3. Typering groep preventief gehechte jongens

De groep preventief gehechte jongens kan volgens de deelnemende gedragswetenschappers en groepsleiders worden ingedeeld in tien types elk met hun specifieke eigenschappen. Daarnaast wordt deze groep preventief gehechte jongens in zijn geheel ook gekenmerkt door een aantal factoren én verschillen de jongens, behorende tot een bepaald prototype, daarenboven ook onderling van elkaar wat betreft een aantal eigenschappen.

3.1. Algemene kenmerken preventief gehechte jongeren

De groep preventief gehechte jongens wordt in zijn geheel gekenmerkt door een aantal kwetsbaarheden. Men onderscheidt kwetsbaarheden op het niveau van de morele ontwikkeling, op het niveau van impulscontrole en agressieregulatie én op het niveau van interne structuur of zelfsturing. De ervaringsdeskundigen ervaren dat jongeren zich veelal niet kunnen verplaatsen in anderen. Zij achten het beschikken over dergelijke empathische vermogens als cruciale factor voor de morele ontwikkeling. Met de kwetsbaarheid op het niveau van interne structuur wordt bedoeld dat de jongeren niet over voldoende capaciteiten beschikken om zelf structuur in hun leven aan te brengen. Zij zijn hierdoor afhankelijk van de mate van externe structuur die hen al dan niet voldoende wordt aangeboden.

3.2. Geïdentificeerde prototypes binnen de groep preventief gehechte jongens

Er worden binnen de groep preventief gehechte jongens tien prototypes geïdentificeerd, met name de straatjongen, het korte lontje, de criminele carrière, de carrouseljongen, de schooljongen, de prins, de extremist, de symptoomdrager en de vreemdelingenbewaring. Bij elk van de types worden zuiver op basis van dossiers twee geanonimiseerde beschrijvingen gegeven van jongens die in preventieve hechtenis in een JJI verblijven of verbleven hebben⁴⁰. De dossiers werden door ervaringsdeskundigen uitgezocht.

---

⁴⁰ Er worden ook dossiers gebruikt van jongens waarvan het vonnis ondertussen werd uitgesproken, waardoor bepaalde jongeren momenteel onder een andere verblijfstitel in JJI verblijven.

A. Straatjongen (of pleintje: bevatten zowel de jonge kinderen, ook wel ‘leerling-tovenaars’ genoemd door de ervaringsdeskundigen, alsook de minder jonge kinderen)

De straatjongen is reeds op jonge leeftijd betrokken bij een delict. Hij behoort tot een groep die gekenmerkt wordt door eigen regels (bijvoorbeeld elkaar kritisch aanspreken wordt niet getolereerd), loyaliteit, groepsdruk en veel rondhangen op straat. Wapenbezit en middelengebruik worden binnen de groep als normatief beschouwd. Op het niveau van de school is er veel schooluitval en een laag prestatieniveau of niet-slagen te weerhouden. Hij heeft weinig remmende vermogens en-/of corrigerende gedachten. Na het stellen van probleemgedrag beseft hij veelal dat hetgeen hij -al dan niet onder invloed van de groep-gedaan heeft niet correct is. De straatjongen wordt daarnaast gekenmerkt door externe ‘locus of control’ en beschikt over weinig sterke zelfbepalingvaardigheden. Hij is impulsief en ervaart makkelijk gevoelens van verveling. Op het niveau van het gezin of de familie zijn verstoorde familierelaties te weerhouden.

Betrokkene, 15 jaar, werd verdacht en nadien schuldig bevonden (waarvoor hij tot een PIJ-maatregel veroordeeld is) voor een gamma delicten, met name afpersing, diefstal met geweld en aanranding, gepleegd door een groepje. Naast deze feiten vermeldt de dagvaarding nog een 22-tal ter kennis van de rechter gebrachte (en meegewogen) misdrijven en overtredingen, waarover betrokkene verklaard heeft deze inderdaad begaan te hebben. Desondanks betrokkene telkens een zeer actieve rol zou gehad hebben in de door de groep gepleegde delicten legt hij de schuld van de delicten bij de anderen van de groep. De nu ten laste gelegde delicten passen binnen de criminele leefwijze die hij zich de laatste jaren heeft aangenomen. Het gezin van betrokkene is een éénoudergezin, met moeder en vijf kinderen (drie jongens en twee meisjes). Beide ouders zijn van Marokkaanse afkomst, maar hijzelf is in Nederland geboren: de ouders zijn na de geboorte van hun eerste kind naar Nederland geëmigreerd. Toen betrokkene vier jaar was, zijn zijn ouders gescheiden. Zes jaar later werden voor alle vijf de kinderen een OTS uitgesproken, omdat men zich zorgen maakte omtrent de sociaal-pedagogische situatie en de maatschappelijke omstandigheden waarin het gezin verkeerde. Moeder was omwille van de zorg voor vijf kinderen overbelast, wat maakte dat ze naarmate de jongens ouder werden steeds minder gezag over hen kon laten gelden en de jongens steeds meer hun eigen gang gingen. Betrokkene zegt niet altijd te ervaren dat de ouders gescheiden zijn: vader komt dagelijks langs, zomaar wat praten en soms blijft hij de hele nacht slapen. Beide ouders hanteren een verschillende opvoedingsstijl: moeder wil over problemen praten, daar waar vader een fysieke stijl van opvoeden

hanteert. Men omschrijft betrokkene als een jongen die weinig gesocialiseerd is, bij wie het ontbreekt aan structuur en discipline, die in contact erg ontwijkend en manipulerend is: hij bespeelt anderen om zijn zin te krijgen. Betrokkene heeft zijn stoer gedrag nodig om zichzelf waar te maken. De gewetensontwikkeling is lacunair. Zelf zegt hij geen alcohol of drugs te gebruiken, in tegenstelling tot anderen die hem als softdrugsgebruiker benoemen. Betrokkene zegt wel honderd vrienden te hebben, iedereen in de buurt kent hem. Echter slechts een tiental van deze jongeren worden ook door betrokkene als echte goede vrienden beschouwd. Zodra de school uit is, trekken de jongens samen op op straat 'op zoek naar wat actie'. Betrokkene is cognitief eerder zwakker te benoemen: op school zou hij het echter wel beter moeten kunnen doen, maar zijn gebrek aan inzet en motivatie én zijn gedragsproblemen belemmeren hem hierin. Betrokkene spijbelt zeer frequent, en zijn prestaties gaan steeds achteruit.

Betrokkene, 15 jaar bij opname in preventieve hechtenis, wordt verdacht van opzettelijke doodslag of medeplichtigheid hieraan. Hij is samen met een aantal andere jongeren betrokken geweest bij een vechtpartij waarbij het slachtoffer dodelijk is getroffen door messteken. Betrokkene vertoont geen signalen van schuldgevoelens of empathie: hij zegt geen schuld te hebben, gezien hij enkel geschopt en geslagen heeft. Hij maakt zich meer zorgen over zijn eigen situatie dan over wat het slachtoffer is overkomen. Op 13-jarige leeftijd werd hij in verdenking gesteld voor het stelen van een fiets in groep. Hiervoor kreeg hij een werkstraf opgelegd. Betrokkene komt uit een éénoudergezin met moeder en vier kinderen. Het gezin komt uit Kaapverdië. Na de scheiding is moeder naar Nederland geëmigreerd met de kinderen. Sindsdien heeft betrokkene geen contact meer met zijn vader. De twee jongste kinderen uit het gezin hebben elk een andere vader dan betrokkene en zijn oudere zus. Ook de broer van betrokkene wordt voor dezelfde feiten als betrokkene verdacht. Thuis zou betrokkene geen problemen stellen: hij houdt er zich aan de regels en heeft het er naar zijn zin. Betrokkene wordt omschreven als 'een jongere van de straat, die van dag tot dag leeft, en zich dan 'gewoon' verhoudt met wat er op zijn weg komt'. Hij staat bij weinig stil, het is eerder een jongen die 'doet' en hij komt weinig doorleefd over. In groep probeert hij af en toe de leiding te nemen, maar bij stevige tegenreactie van anderen neemt dit ook weer snel af. Jongere blijkt het wel interessant te vinden om er op één of ander manier bij te zijn wanneer zich in groep spanningsvolle situaties voordoen, zonder dat hij zich er expliciet zelf in begeeft. Betrokkene zegt soms wat alcohol te drinken, maar geen drugs te gebruiken. Betrokkene wordt op school eerder bestempeld als een zwakkere leerling: hij is een aantal keer blijven zitten en omwille van zijn vervelend gedrag op school en het spijbelgedrag werd hij reeds geschorst. Ook zou hij reeds een docent na een conflict geslagen hebben, waarna hij ook geschorst werd.

B. Korte lontje

Gewelddelicten typeren deze groep impulsieve jongeren. Het korte lontje is temperamentvol en hanteert niet-functionele copingstijlen: tijdens het verblijf in de JJI ziet men dat ze vaak vanuit onmacht schreeuwen of tegen muren en deuren boksen. Men beschouwt deze groep extra als gevoelig voor verhoogde krenkbaarheid. Korte lontjes hebben het moeilijk met autoriteit. Ze treden voortdurend –zelfs zonder reden- in discussie met anderen. ‘En zelfs al willen ze veranderen, het lukt hen niet’. Het intelligentieniveau van dit type zou eerder aan de lagere kant liggen. Het korte lontje groeit vaak op in een éénoudergezin met moeder: de biologische vader is afwezig, waardoor hij een vaderfiguur gemist heeft. Hij voelt zich verantwoordelijk voor het gezin.

Betrokkene, 15 jaar op moment van de feiten, werd in preventieve hechtenis geplaatst omwille van verdenking voor aanranding van de eerbaarheid van verschillende meisjes: hij fietste meisjes achterna en reed ze dan vast zodanig dat hij hun borsten, billen en schaamstreek kon betasten (boven de kleren). Hij erkent schuldig te zijn aan deze feiten en zegt deze feiten impulsief en ongepland gepleegd te hebben. Slechts éénmaal was hij onder invloed van alcohol. Achteraf zegt hij zich ‘zwaar klote’ te voelen. Ondertussen werd de jongere veroordeeld tot jeugddetentie en PIJ. Betrokkene is de enige zoon uit het huwelijk van een Nederlandse moeder en Antilliaanse vader. Vader heeft zelf een woelige jeugd gekend: hij heeft een verleden van druggebruik en was lid van jeugdbendes. Toen betrokkene twee jaar was, verhuisde het gezin omwille van werkaangelegenheden naar Curaçao. Op vijfjarige leeftijd zijn de ouders onverwachts, op initiatief van vader, gescheiden. Moeder is dan met betrokkene teruggekeerd naar Nederland. Met de moeder, die nadien hertrouwd is en uit dit huwelijk twee kinderen heeft, heeft betrokkene een symbiotische relatie: angst om in de steek gelaten te worden speelt hier een rol. Betrokkene heeft ADHD (vermoedelijk heeft vader dit ook, maar dit werd nooit gediagnosticeerd) en neemt hiervoor medicatie in. Vanaf zijn negen jaar rookt hij joints. Hij zegt dat hij dit doet om minder verdriet, onder andere voor het feit dat hij zich door zijn vader verwaarloosd voelt, te voelen. Daarnaast gebruikt hij ook wel eens coke en XTC. Sinds zijn twaalfde zit betrokkene in het hulpverleningstraject en heeft hij enkele politiecontacten gehad. De hulpverlening leverde totnogtoe niets op. Betrokkene valt moeilijk te begrenzen: wanneer hij niet krijgt wat hij wil, begint hij te roepen en te schelden. Hij gaat niemand uit de weg, waardoor zich makkelijk (binnen JJI) verbale incidenten voordoen. Daarnaast heeft hij weinig vertrouwen in anderen en heeft hij een negatief

zelfbeeld. De oorzaak voor problemen legt hij veelal buiten zichzelf. Hij heeft er moeite mee dat hij niet overal goed in is, en wanneer hij bijvoorbeeld in een spel het onderspit moet delven, zoekt hij allerlei excuses en geeft anderen de schuld. Desondanks de onderbrekingen omwille van politiecontacten, presteert betrokkene goed op school. Hij heeft de capaciteiten om VMBO te volgen, maar zijn gedrag speelt hem parten. Betrokkene werd vroeger op school gepest.

Betrokkene, 16 jaar, heeft na preventieve hechtenis een PIJ-maatregel opgelegd gekregen voor poging tot doodslag. Sinds zijn 14e heeft betrokkene reeds enkele contacten met politie en justitie gehad. Zo heeft hij een taakstraf gekregen voor winkeldiefstal en één voor beroving. Ook werd hij reeds -onder akkoord van moeder- ondertoezichtstelling uit huis geplaatst. Het gezin van betrokkene bestaat uit moeder en drie kinderen, waaronder hij en zijn zus van éénzelfde vader en jongste zusje van moeder en stiefvader. Stiefvader is sinds betrokkene twee jaar was aanwezig in het gezin, maar toen betrokkene negen jaar was zijn zijn moeder en stiefvader gescheiden. Betrokkene erkent zijn stiefvader als vader. Betrokkene heeft nooit contact gehad met zijn biologische vader: tijdens haar zwangerschap heeft moeder hem verlaten en weigert verder over hem te spreken. Op vierjarige leeftijd is betrokkene met een broer van moeder naar Suriname teruggegaan waar hij ging wonen bij zijn oma. De reden was dat er in Nederland geen plaats was op de naschoolse opvang. Betrokkene was erg gehecht aan zijn oma, wat de indruk gaf dat hij volgens moeder niet veel last had van het feit dat hij niet bij haar kon zijn. Toen betrokkene zes jaar was, heeft moeder hem terug naar Nederland gehaald. Betrokkene werd van jongs af aan zowel op materieel als emotioneel erg verwend door de familie. Hij werd door iedereen graag gezien en kreeg veel geld en cadeautjes. Toen hij zeven jaar was, zijn de gedragsproblemen begonnen: hij sprak moeder tegen, dramde door, was koppig, stelde zich stoer op en stelde impulsief gedrag. Deze problemen zijn steeds erger en erger geworden. Betrokkene zegt over zijn moeder dat ze een hele aardige vrouw is en de beste moeder van de wereld is. De contactname van betrokkene vindt plaats op een simpele naïeve manier waarbij hij weinig oog heeft voor de context van het gesprek. Ook heeft hij geen besef van gezagsverhoudingen. Hij kan zich niet verplaatsen in de ander en gaat contact aan vanuit egocentrisch perspectief. Onderliggend is betrokkene bang voor afwijzing en verlating (door moeder, beste vriend) van waaruit hij probeert relaties aan te gaan. Zijn gevoel voor eigenwaarde is laag en ontleent hij aan de status die hij binnen zijn deviante vriendengroep heeft. Betrokkene is zeer impulsief en heeft geen besef van de impact van zijn gedrag op zichzelf en de ander. Hij vindt het moeilijk als hij op zijn eigen aandeel in zaken wordt gewezen en heeft dan de neiging snel in de verdediging te schieten. Betrokkene weet wel wat mag en wat niet mag, maar laat zich hier niet door leiden in zijn gedrag. Betrokkene werd gediagnosticeerd met ADHD. Betrokkene heeft altijd veel vrienden gehad en één vriend beschouwt hij als zijn beste vriend, waarvoor hij door het vuur zou gaan. Binnen de JJI laat hij niet over zich heen lopen, hij wordt nogal

makkelijk door andere jongens uitgedaagd, waar hij dan ook telkens op in gaat. Hij is erg druk en deinst er niet voor terug om samen met anderen ander jongeren te pesten. Zijn impulsiviteit springt het meest in het oog. Wat de school betreft, werd pas laat opgemerkt dat hij slecht presteerde en gedragsproblemen stelde níet omdat hij niet kon volgen, maar juist omdat de stof te gemakkelijk voor hem was en hij zich verveelde.

C. Criminele carrièremaker

De criminele carrièremaker behoort reeds op jonge leeftijd tot een groep (zie Straatjongens). Op een leeftijd van pakweg 17 jaar is hij uitgegroeid tot de leider van een groep. Binnen de JJI vormen deze jongeren op het eerste gezicht geen problemen: ze stellen geen openlijk agressief gedrag. Covert blijken ze echter wel overal achter te zitten: ze weten covert allerlei zaken te organiseren. Een criminele carrièremaker krijgt veel appreciatie van andere jongeren (zo ook binnen JJI zelf wordt hij bijvoorbeeld verkozen tot jongen van de week). De criminele carrièremaker heeft antisociale trekken: hij is sociaal vaardig, beschikt over een hoge straatintelligentie, maar heeft ook effectief een hoger IQ dan bijvoorbeeld de andere straatjongens, is berekenend, stelt op jonge leeftijd extreem grensoverschrijdend gedrag, op iets oudere leeftijd kan hij zijn behoeftebevrediging goed uitstellen, hij is glad, moeilijk grijpbaar en kan zich goed aanpassen (past zich binnen de JJI snel aan, je hoeft hem als groepsleider niet veel uit te leggen). Daarenboven wordt hij gekenmerkt door een verminderd empathisch vermogen en hulpverleners ervaren dat ze moeilijk te beïnvloeden zijn door middel van interventie. Het is niet de eerste keer dat de criminele carrièremaker in JJI terechtkomt (recidive). Dit zijn de jongens waarvan men zegt dat ze met hun praktijken per maand meer verdienen dan wie dan ook.

Op het moment van de feiten is betrokkene 17 jaar. Hij werd in preventieve hechtenis geplaatst op verdenking van het voorbereiden en plannen van een diefstal gepleegd door twee andere personen die hiertoe door betrokkene onder druk zouden zijn gezet. Ondertussen werd betrokkene voor deze feiten veroordeeld en heeft hij PIJ opgelegd gekregen. Voorafgaand aan deze feiten heeft betrokken reeds verschillende veroordelingen gehad: op 13-jarige leeftijd werd hij veroordeeld voor mishandeling, waarvoor hij een werkstraf opgelegd kreeg, kort nadien is hij veroordeeld voor diefstal en inbraak. Omwille van het mislukken van de vorige werkstraf werd een nieuwe werkstraf opgelegd, die dan uiteindelijk omgezet is tot 11 dagen jeugddetentie gezien hij ook tweede werkstraf niet volgens de regels doorlopen heeft. Sinds zijn 15e is betrokkene voortdurende in- en uit preventieve hechtenis en jeugddetentie: zo werd hij bijvoorbeeld nog veroordeeld voor diefstal in vereniging. Betrokkene komt uit een éénondergezin waarbij het vader is die het gezin verlaten heeft. Vader werd in Nederland opgepakt voor zware mishandeling en moest het land voor 10 jaar verlaten. Ondertussen heeft vader een nieuw gezin gesticht in Turkije. Sinds zijn 13e heeft hij zijn vader niet meer gezien. Van de moeder zegt betrokkene dat het een aardige vrouw is. Moeder erkent de problematiek van haar zoon niet.

Betrokkene heeft ook nog een oudere zus en een jonger broertje, voor wie hij vaak moet zorgen. Betrokkene zegt het thuis best naar zijn zin te hebben en goed met de andere gezinsleden te kunnen opschieten: verder zegt hij hier niets over. Betrokkene is verbaal sterk ontwikkeld, hij laat zich niet snel van slag brengen (maar lijkt innerlijk wel geïrriteerd of gespannen?). Hij stelt geen impulsieve, maar eerder doordachte en voorbereide handelingen. Hij ontkent het delict waarvoor hij verdacht wordt en zegt 'erin geluisd te zijn', en legt de schuld bij anderen. Verder laat hij echter geen lijdensdruk zien. Hij kan zich aanpassen: zo kan hij zich wanneer hij werk heeft positief laten kennen en ook in de JJI kan hij gemotiveerd lijken voor hulpverlening en hier schijnbaar naar handelen terwijl hij ondertussen toch zijn eigen gang gaat. Betrokkene laat graag ten aanzien van anderen uitschijnen dat hij alles onder controle heeft. In het psychiatrisch verslag wordt gerapporteerd dat de persoonlijkheidsontwikkeling in de richting van een antisociale persoonlijkheid evolueert. Men zegt dat hij anderen manipuleert en onder druk zet én daar een zekere bevrediging, erkenning uit blijkt te halen. Wat betrokkene in zijn vrije tijd doet is niet erg duidelijk: hij zegt wat achter de computer te zitten, en met vrienden op straat rond te hangen. Wie die vrienden dan juist zijn, is ook onduidelijk. Betrokkene zegt nauwelijks alcohol te gebruiken en zeker geen drugs. De basisschool heeft betrokkene zonder problemen doorlopen. Ook nadien deed hij het zeker niet slecht op school (VMBO), maar het is fout gelopen omwille van zijn spijbelgedrag (hiervoor heeft hij op 14-jarige leeftijd een BASTA-leerstraf van 60u gekregen die hij afgerond heeft).

Betrokkene, 18 jaar, is sinds zijn 15e een aantal keren met politie en justitie in contact gekomen. Deze zaken zijn met een taakstraf afgedaan. Het laatste feit waarvoor hij in verdenking werd gesteld en na preventieve hechtenis voor werd veroordeeld (tot PIJ) is bedreiging met een pistool van een meisje én voor het dealen van softdrugs. Betrokkene komt uit een intact Marokkaans gezin met vijf kinderen waarvan hij de op één na oudste is. De ouders voeden hun kinderen niet volgens de strikte moslimtradities op en er worden aan de kinderen op dat vlak dan ook geen zware eisen gesteld. Wel is betrokkene van mening dat hij door zijn ouders behoorlijk kort gehouden werd. Zijn oudere broer zou veel meer vrijheden genieten, vrijheden die betrokkene ook wel zou willen. Dit heeft regelmatig geleid tot kleine conflicten tussen betrokkene en zijn ouders. Het ging daarbij vooral om huisregels als het op tijd thuis komen, iets wat betrokkene niet altijd deed. Zeker als er weer eens sprake was geweest van ruzie met zijn ouders liep hij weg van huis. Hij overnachtte dan bij anderen zonder zijn ouders hiervan op de hoogte te stellen. Ten opzichte van zijn broers en zussen valt betrokkene een beetje buiten de boot. Hij is de enige uit het gezin die met de politie in aanraking is gekomen. Naar zijn zeggen zijn zijn ouders negatief over hem, ze zeggen dat hij geen goede jongen is. In de periode voorafgaand aan dit laatste delict onttrok betrokkene zich steeds nadrukkelijker aan het ouderlijke gezag en identificeerde zich als leider van een Marokkaanse groep jongeren. Betrokkene is een normaal begaafde jongen die

zijn agressie op instrumentele wijze gebruikt om anderen te laten doen wat hij wil. Hij gebruikt zijn agressie wanneer het hem uitkomt en aarzelt ook niet om dit te doen. Betrokkene zoekt waardering en erkenning bij vrienden van de straat: in tegenstelling tot zijn ouders wijzen zijn vrienden hem niet af als hij 'slecht' gedrag stelt. Hij vertoeft graag in de buurt van stoere jongens, hij vindt het belangrijk dat anderen hem interessant vinden. Het merendeel van de delicten is dan ook vooral narcistisch bepaald: namelijk meer om te imponeren dan dat het daadwerkelijk dan wel louter om de goederen of het geld gaat. Opvallende kenmerken van betrokkene zijn de externaliserende houding die hij hanteert, het feit dat er weinig sprake is van contactgroei, gebrekkige empathische vermogens, manipulatieve houding en de lacunaire gewetensontwikkeling. Voor psychiatrische stoornissen in engere zin zijn er geen aanwijzingen. Beoogde behandeldoelstellingen worden niet bereikt en zijn inbreng in het tot stand komen of in stand houden van negatieve groepsprocessen is gedurende het verblijf op de JJI constant. Betrokkene gebruikt drugs en krijgt het ook voor elkaar gespeeld om zijn gebruik binnen de JJI verder te zetten. Op school voelden zowel leerkrachten als leerlingen zich door betrokkene bedreigd.

D. Carrouseljongen

De carrouseljongen is veelal ouder en reeds gekend binnen het JJI-netwerk. Deze jongere wordt gekenmerkt door het stellen van openlijk agressief gedrag, hetgeen ook de reden is dat hij van JJI naar JJI wordt overgeplaatst. De carrouseljongen heeft weinig zelfbeheersing en voelt zich snel gekrenkt. Na enige tijd leert hij zich in de JJI te gedragen, maar zodra het hem echt niet aanstaat, stelt hij extreem agressief gedrag. Hij gebruikt dit gedrag ook om andere jongeren onder druk te zetten. De carrouseljongen start zijn traject veelal als OTS'er, maar krijgt uiteindelijk vaak na een preventieve fase PIJ opgelegd. Dit is een type waarvan de begeleiding vindt dat hij niet thuishoort in een opvanginrichting, maar wel op een behandelafdeling. Vaak is er geen sociaal systeem om de jongen te steunen of te begeleiden.

Betrokkene heeft OTS opgelegd gekregen -is dus civielrechtelijk in JJI opgenomen⁴¹- sinds zijn 14e. Ondertussen in betrokkene 18 jaar en is hij omwille van de problemen die hij binnen de JJI stelt veel van JJI naar JJI overgeplaatst: hij stelt (extreem) defensief én agressief gedrag. In contact met groepsleiders is hij erg wisselend: wanneer hij iets nodig heeft is hij vriendelijk, maar anders is hij vaak erg dwingend en stelt hij grensoverschrijdend gedrag. Ook zijn stemming is erg wisselend, wat inhoudt dat deze voor het minste kan omslaan. Betrokkene kan niet om met regels en autoriteit, hij treedt voortdurend in discussie en wordt kwaad wanneer hij een 'neen' krijgt. Betrokkene blijkt veel nood aan structuur en duidelijkheid te hebben. Betrokkene komt uit een Koerdisch gezin dat uit Irak naar Nederland gevlucht is. De ouders van betrokkene zijn gescheiden na jarenlange relatieproblemen en financiële problemen die het gehele gezin tekenden. Er zou mishandeling door de vader hebben plaatsgevonden. Betrokkene woont bij zijn moeder. Vader zit in het crimineel milieu en moeder blijkt met psychische problemen te kampen. Betrokkene is seksistische gepreoccupeerd, zelf werd hij op zesjarige leeftijd door een dertienjarige jongen seksueel misbruikt, maar hij zegt zich hier niets meer van te herinneren. Betrokkene heeft geen duidelijke toekomstplannen, hij leeft van dag tot dag. Op schools niveau heeft betrokkene een forse leerachterstand opgelopen en zijn intelligentieniveau zou zwakbegaafd zijn. Er zijn ook ADHD-kenmerken, waaronder concentratieproblemen op te merken.

---

⁴¹ We nemen deze jongere toch op in overzicht, daar de ervaringsdeskundigen ervaren dat dergelijke jongeren niet in preventieve hechtenis thuishoren, maar hier toch nog af en toe 'per ongeluk' terechtkomen

Betrokkene, 18 jaar, verblijft in de JJI onder preventieve hechtenis in afwachting van de zitting waarin de feiten die betrokkene binnen de JJI gepleegd heeft, zullen voorkomen. Betrokkene verbleef reeds in een JJI omwille van veroordeling tot jeugddetentie met PIJ voor zware mishandeling. Hij werd veroordeeld tot 12 maanden jeugddetentie met een PIJ-maatregel, waartegen hij in hoger beroep is gegaan. Betrokkene zit nu in preventieve hechtenis omdat hij verdacht wordt betrokken te zijn bij een groepsgewijze mishandeling van een jongere binnen de inrichting. Betrokkene zit sinds zijn 14^e in het hulpverleningstraject: op een bepaald ogenblik bleek er een belangrijke gedragverandering te hebben plaatsgevonden, waardoor moeder besloot hem een nieuwe kans te geven en hem opnieuw in huis te nemen. Het is echter goed fout gelopen, daar hij zijn moeder mishandeld heeft. Betrokkene is enig kind van Nederlandse ouders. Nog geen jaar na zijn geboorte zijn zijn ouders gescheiden en is hij bij zijn moeder blijven wonen. Tot zijn negen jaar had betrokkene regelmatig contact met zijn vader, maar dat werd nadien verbroken. Betrokkene wordt getypeerd als een agressieve jongen. In elke inrichting waar hij gezeten heeft, werd hij groepsongeschikt bevonden en werd hij in een speciaal 'doseerprogramma' geplaatst. Betrokkene heeft een kwade blik en straalt ook effectief veel agressie uit. Zodra hij ergens op wordt aangesproken, treedt hij in de verdediging, hetgeen dan vaak tot hevige conflicten leidt. Hij duldt geen tegenspraak en reageert vaak grof op anderen. Binnen de JJI komt hij erg bedreigend over naar zwakkere jongens. Hij blijkt instinctief aan te voelen wie bang van hem is en wie niet, en buit dit dan ook uit door extra bedreigend met de angstige personen om te gaan. Op school stelde hij in dergelijke mate slecht gedrag dat hij tijdens zijn MAVO opleiding van school werd gestuurd. Hij werd doorverwezen naar een meer gespecialiseerde onderwijsvorm, maar was daar nauwelijks aanwezig.

E. Schooljongen

Schooljongens zijn jonge, hoofdzakelijk ‘first offenders’, die veelal onder ‘nachtdetentie’ in preventieve hechtenis worden geplaatst. De omgeving is verrast dat de jongere verdacht wordt van een delict. Men kan niet begrijpen wat de jongere hiertoe gebracht heeft (als uiteindelijk blijkt dat hij schuldig is), gezien het niet in overeenstemming is met het karakter van de jongere: tot op dat moment heeft de jongere nauwelijks problemen gesteld. Ook de begeleiding binnen de JJI verwacht de schooljongen niet gauw terug te zien, men beschouwt het probleemgedrag eerder als een ‘incident’. De schooljongen doet het veelal goed op school en kan rekenen op steun en begeleiding vanuit het sociaal systeem.

Betrokkene is 16 jaar en zit onder nachtdetentie in een JJI. Hij is ‘first offender’ en werd veroordeeld voor beroving van een handtas met geweld, mits bedekking van het gezicht. Betrokkene begrijpt zelf niet wat hem tot dit feit gebracht heeft. Hij gaat zelf op zoek naar verklaringen en kan zich in het slachtofferperspectief verplaatsen. Wel is hij kwaad dat ze hem betichten van dingen die niet kloppen: de slachtoffers zeggen dat hij een mes in zijn hand had, maar dat is volgens hem niet waar. Betrokkene woont bij zijn moeder en stiefvader, een halfbroertje van twee jaar en een zusje van 11 jaar. Zijn stiefvader is er reeds sinds betrokkene vier jaar oud is en zegt zowel met hem (hij noemt hem ‘pa’) als met zijn moeder een goed band te hebben. Na de bevalling van het jongste kindje heeft moeder een postnatale depressie gehad, wat volgens betrokkene maakte dat ze met momenten volledig buiten haar zinnen was. Met zijn biologische vader heeft hij nauwelijks contacten sinds de scheiding (betrokkene was toen drie jaar). Vader zou drugsverslaafd zijn, waartegen betrokkene erg afkerig staat en hierdoor geen contacten met vader wenst. Van thuis uit wordt hij voldoende begrensd, in die zin dat hij niet op straat mag rondhangen en wanneer hij zich niet aan de regels en afspraken houdt, krijgt hij hiervoor huisarrest. De ouders zijn erg betrokken: ze erkennen het gepleegde feit en willen verdere problemen mee helpen voorkomen. De ouders kunnen het delictgedrag van hun zoon niet vatten, gezien hij zowel thuis als op school nooit gedragsproblemen of zelfs kattenkwaad gesteld heeft. Betrokkene is graag onder de mensen, hij heeft veel vrienden met wie hij geregeld gaat sporten of naar de cinema gaat. Van middelengebruik is geen sprake. Wanneer hij gepest wordt of er slecht over zijn gezin gesproken wordt en hij merkt dat hij met woorden niets bereikt, dan zou hij wel op de vuist gaan, zoals hij naar aanleiding van een pestervaring op de basisschool heeft gedaan. Hij kan niet als impulsief omschreven worden. Betrokkene doet het vrij goed op school (MAVO). Hij heeft duidelijke toekomstplannen: na de MAVO zou hij graag naar HAVO gaan en nadien piloot of marinier worden.

Betrokkene, 15 jaar, wordt onder OTS op de opvanginrichting geplaatst omwille van zedenfeiten met zijn jongere stiefbroertje (3 jaar) en stiefzus (13 jaar). Moeder heeft ontdekt dat betrokkene haar andere twee kinderen reeds gedurende een periode van twee jaar misbruikte. Nooit eerder was betrokkene met justitie in aanraking gekomen. Zelf is betrokkene enkele jaren voordien door een oom seksueel misbruikt. Moeder, die zelf een belastende voorgeschiedenis heeft en labiel is, kan niet met deze situatie om en wil betrokkene buitenshuis. Moeder heeft verschillende relaties en huwelijken achter de rug. Omwille van moeders situatie werden de kinderen reeds eerder voor een periode uit huis geplaatst. Sinds zijn twee jaar heeft betrokkene geen contact meer met zijn biologische vader. Betrokkene zou zijn vader graag leren kennen en vraagt zich af of hij op zijn vader lijkt. Betrokkene geeft zelf aan psychisch niet goed in elkaar te zitten omwille van zijn eigen seksuele misbruikervaring en vraagt zich af hoe het nu met hem in de toekomst verder moet. Jongere toont nauwelijks emoties, ook niet bij het misbruik dat hij zelf gepleegd heeft. Betrokkene lacht veel, lijkt over het algemeen een opgewekte jongen. Hij treedt in groep niet op de voorgrond. Betrokkene volgt de regels en afspraken binnen de JJI goed op. Hij kan goed organiseren en plannen en hetgeen hij doet wordt altijd op een verzorgde manier gedaan. Volgens schoolgegevens is hij een goede en enthousiaste leerling: hij is mee met de leerstof en heeft goede contacten met zijn klasgenoten.

F. Prins

De prinsen worden gekenmerkt door een gezinssituatie waarbij de jongeren nauwelijks of niet door de ouders worden uitgenodigd tot zelfredzaamheid of zelfstandigheid: ze worden volledig door de ouders geleid. Bij die jongeren bij wie blijkt dat ze effectief bij een delict betrokken waren, is afgeleide trots vaak als reden te benoemen. Ze willen zelf ergens goed in zijn en proberen op die manier waardering te verkrijgen. Ook wordt de opvoedingsstijl gekenmerkt door emotionele verwaarlozing en materiële verwenning. De jongens worden door de ouders -op materieel vlak- als prinsen behandeld en zodra ze opmerken dat niet iedereen zo behandeld wordt, gaan de jongens zich ook echt prins voelen en zich hiernaar gedragen. De ouders erkennen de problematiek van de jongere niet. De prins heeft weinig of geen frustratietolerantie. Op school presteert hij veelal middelmatig. Bij dit type jongeren wordt onder andere aan kinderen van rijkelui en adoptiekinderen gedacht.

Betrokkene, 17 jaar, wordt ervan verdacht zich op vier maanden tijd schuldig te hebben gemaakt aan een vijftal, vrijwel identieke feiten met name inbraak in combinatie met diefstal in woningen, bedrijven en auto's. Hij stond in die periode onder reclassering. Eerder werd hij verdacht van het opzettelijk teweeg brengen van een explosie d.m.v. een lawinepijl op school en een poging tot inbraak in een fietsenwinkel. Betrokkene is afkomstig uit een intact gezin met vijf kinderen en is als enige zoon de vierde in rij. Vader en moeder verzorgen samen het huishouden. Vader is verschillende jaren geleden blind geworden, maar dit zou geen moeilijkheden opleveren binnen het gezin. Binnen de JJI toont betrokken wel voldoende inzet, maar weet soms niet hoe hij zaken op een praktische en/ of efficiënte manier moet aanpakken. Betrokkene is een jongen die oogt alsof hij in zijn leven nooit uitgenodigd is geweest tot verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid. Vanuit de gezinssituatie zien we dat vader het feit dat hij blind is en dus onder andere op economisch vlak niets kan bijdragen wil overcompenseren door allerlei taken zoals onder andere de afwas volledig op zich te nemen. Betrokkene is in een erg zorgzaam gezin opgevoed, waarbinnen hem werk uit handen wordt genomen door de ouders. Betrokkene kan thuis behoorlijk lastig zijn. Hij probeert dan zijn zin te krijgen door lang te zeuren of mensen onder druk te zetten. Als hij merkt dat dit niets oplevert kan hij zich weer 'normaal' gedragen. Dit gedrag – zo eens in de 2 à 3 weken – brengt behoorlijk wat stress met zich mee in het gezin. Betrokkene geraakt geïrriteerd en reageert dit vervolgens af op zijn jongere zus. In spanningsvolle situaties is het voor betrokkene moeilijk zijn emoties op een goede manier te uiten. Zijn gemoedstoestand kan binnen enkele seconden volledig omdraaien, en hij is, als de emoties te hoog

oplopen, niet meer voor rede vatbaar. Betrokkene brengt relatief veel tijd door met vrienden die, volgens zijn ouders, geen goede invloed op hem hebben. Hij kwam zijn afspraken niet meer na en kwam 's nachts niet of heel laat thuis, zonder uitleg te kunnen/willen geven over waar hij geweest was en wat hij gedaan had. Betrokkene heeft weinig inzicht in zijn eigen gedrag, zo ook staat hij uit zichzelf niet stil bij de gevolgen van het door hem gestelde gedrag én de door hem gepleegde delicten. Spijt betuigt hij niet voor zijn delicten, hij zegt het alleen een beetje vervelend te vinden voor zijn ouders. Hij neemt ook weinig verantwoordelijkheid voor zijn daden, hij externaliseert zijn problemen. Op school zijn zijn prestaties niet goed. Hij is snel afgeleid en was, voordat hij voorgoed geschorst werd – in verband met het afsteken van een lawinepijl op school – al drie keer geschorst. Na deze schorsing is er op een paar maanden na geen constante dagbesteding meer tot stand gekomen. Nadien heeft hij zijn opleiding hervat, maar de prestaties bleven ondermaats en hij spijbelde veel.

Betrokkene, 18 jaar, wordt schuldig bevonden aan doodslag waarvoor hij een PIJ-maatregel en een geldboete opgelegd krijgt. Op 16-jarige leeftijd werd hij reeds schuldig bevonden aan het plegen van straatroof, waarvoor hij een vrijheidsstraf van drie maanden en 80 uur dienstverlening opgelegd kreeg. De doodslag heeft plaatsgevonden in een extreem oplopende situatie waarbij de situationele omstandigheden van groot belang waren: het slachtoffer was een dader van een net eerder uit de hand gelopen conflict in een snackbar (niet met betrokkene zelf), er was een wapen voorhanden, betrokkene werd gestimuleerd om te schieten en werd zelf fysiek aangepakt door het slachtoffer. Betrokkene is het jongste kind uit een gezin van een Pakistaanse vader en Nederlandse moeder met vier kinderen. Vader heeft vroeger gewerkt als fabrieksarbeider, maar kreeg op zijn 35e jaar waardoor hij werkonbekwaam is. Betrokkene weet de precieze achtergrond of redenen hier niet van. Ook heeft hij geen idee wat vader er zelf van vindt dat hij niet meer werkt. Wel weet hij dat vader thuis zit, vijfmaal per dag zijn (Islamitische) gebeden doet, op bezoek gaat bij ooms of zwagers die in de buurt wonen en boodschappen voor het gezin doet. Betrokkene beschrijft hem als een erg aardige man met wie hij goed kan praten en aan wie hij alles kwijt kan. Vader wordt niet snel kwaad en heeft hem nooit geslagen. Het huwelijk van zijn ouders beschrijft hij als goed. In het gezin wordt volgens de Islamitische leer geen alcohol gebruikt en niet gerookt. Betrokkene heeft twee oudere broers van 22 en 21 jaar (wonen niet meer thuis), die ook in aanraking met de politie zijn geweest en een oudere zus van 19. De broers werken samen in een koeriersbedrijf, waar betrokkene ook graag wil werken later. Als kind was betrokkene soms druk, maar in het algemeen was zijn gedrag stabiel. Hoewel hij wel eens een driftbui had, was dit niet noemenswaardig. Hij legt zichzelf een wel erg hoge morele standaard op en is narcistisch gepreoccupeerd met slagen en falen. Betrokkene heeft een sterke behoefte om controle en vat te hebben op de dingen. Betrokkene is gelovig: hij vindt hierin houvast, richtlijnen over hoe te zijn, wat goed is en wat niet. Betrokkene is een inwendig angstige jongen, die

nogal krampachtig probeert aan zijn eigen verwachtingen (en die van belangrijke anderen) te voldoen en derhalve onvoldoende oog heeft voor zijn eigenlijke wensen en gevoelens. Hij is nog onzeker over wie hij werkelijk is, maar heeft daarentegen een welomlijnd beeld van hoe hij zou moeten zijn. Hij lijkt verstrikt in een onafhankelijkheidsconflict en forse ambivalentie ten aanzien van het zijn eigen weg mogen en durven gaan of zich juist moeten onderwerpen aan familie- en geloofsnormen. Indien betrokkene opnieuw in een spanningsvolle situatie terecht zou komen waarin door belangrijke anderen een narcistisch strelend appèl zou worden gedaan op zijn volgzzaamheid, lijkt hij op dit moment onvoldoende toegerust om daartegen vanuit een eigen morele overtuiging en emotionele onrijpheid weerstand te bieden. Wat de school betreft kan worden gezegd dat betrokkene concentratieproblemen heeft, wat hem belemmerde in het maken van zijn huiswerk. Betrokkene is na de basisschool naar een MAVO/HAVO gegaan. Na het eerste jaar werd het advies gegeven om naar het VBO te gaan. Zijn ouders waren hierdoor nogal teleurgesteld, dit heeft betrokkene erg dwars gezeten. Het eerste delict volgde in de hierop volgende periode.

G. Extremist

De extremist beschikt over weinig sociale vaardigheden en is de aansluiting met de leeftijdsgroep kwijt. De extremist heeft uitsluiting- of pestervaringen op school gekend en heeft dit ondertussen tot kracht omgebogen in die zin dat hij niet zoals alle anderen wil zijn. Toch willen deze jongeren wel degelijk ergens bijhoren en zoeken groepen jongeren op die een zelfde ideologie naleven. Van dergelijke groepen gaat vaak veel strijd uit: men vindt ze als knokploegen op demonstraties of betogingen, en ze worden veelal verdacht van vernieling en mishandeling. In dit milieu wordt middelengebruik, ook harddrugs, getolereerd. Het gezinsmilieu van de extremist wordt gekenmerkt door verwaarlozing en de ouders bezitten vaak minder prosociale of conventionele attitudes.

Betrokkene is 15 jaar oud wanneer hij, op basis van verdenking van bedreiging met misdrijf en vernieling in een bijzondere jeugdinstelling wordt geplaatst. Betrokkene zegt dat hij de avond voorafgaand aan het incident veel alcohol en drugs had gebruikt, waardoor hij 'wat prikkelbaar' was. Hij beseft niet wat hij deed, aldus de betrokkene. Zijn ouders geven aan dat de situatie niet langer houdbaar is. Betrokkene woont samen met zijn jongere broer bij zijn ouders. Beide ouders werken en zijn broer zit op school. Betrokkene functioneerde voorafgaand aan de feiten nog nauwelijks binnen het gezin. De ouders hebben het gevoel geen grip meer op hem te hebben. Zijn vrienden spelen een prominente rol in zijn leven. Betrokkene wordt volledig door hen in beslag genomen en neemt hun extreemrechtse gedachtegoed klakkeloos over. Betrokkene kan extreem agressief zijn en fysiek geweld gebruiken. Betrokkene trekt vaak op met zijn vrienden, die allen ouder zijn dan hem, en gebruikt dan grenzeloos alcohol en drugs: samen roken ze joints, nemen ze speed en gaan ze naar hardcore-feestjes. Betrokkene zegt enkel in deze kringen aansluiting te vinden. Verder vertoont hij ook meer en meer racistische uitlatingen. De problemen blijken al langer aanwezig: betrokkene kon ook vroeger al zeer snel wisselen qua stemming en werd ook toen al gemakkelijk boos. De laatste jaren lijkt deze boosheid echter in sterke mate te zijn toegenomen; zo erg, dat zelfs zijn eigen ouders schrik van hem krijgen. Betrokkene is in feite een angstige, wantrouwige jongen met een negatief zelfbeeld. Hij voelt zich nergens op zijn gemak (ook in de instelling is hij een éénling die verbaal en fysiek gepest wordt), wat hij lijkt te overschreeuwen door zijn extreme, racistische uitspraken en door te schelden en te dreigen. Gesteld wordt verder dat hij een irreële beleving van de werkelijkheid heeft en dat hij gemakkelijk in uitersten schiet: of hij idealiseert, of hij schiet door in negativiteit. Op de technische school waar betrokkene zit, doen zich gelijkaardige problemen voor als in de thuissituatie. Betrokkene

doet racistische uitspraken en lokt zo veel conflicten uit. Om die reden is hij dan ook van school gestuurd.

Betrokkene, 16 jaar, is in de afgelopen twee jaar veroordeeld tot jeugddetentie én wordt nu van winkeldiefstal met geweld verdacht: hij zou de persoon die hem geconfronteerd heeft met de winkeldiefstal bij de keel gegrepen hebben. De week daarvoor werd hij voor het bezit van XTC opgepakt, maar de voorgeleiding werd geschorst. Betrokkene komt uit een gebroken gezin: toen hij vijf jaar oud was, zijn zijn ouders gescheiden. Het was een huwelijk met veel problemen. Na de scheiding zijn de problemen met betrokkene begonnen. Moeder heeft altijd proberen in te grijpen, en betrokkene heeft ook effectief hulpverlening gekregen voor zijn gedragsproblemen. Desondanks is moeder erg teleurgesteld in de hulpverlening. Betrokkene uit veel boosheid en agressie ten aanzien van zijn moeder, hetgeen als een zorgelijk punt wordt beschouwd. Betrokkene heeft moeite om regels na te leven: zo werd hij onlangs ontslagen op zijn werk omwille van herhalend te laat komen. Betrokkene trekt veel op met vrienden om bijvoorbeeld samen naar betogingen te gaan. Betrokkene kleedt zich conform de groep waartoe hij behoort: zijn uiterlijk weerspiegelt zijn extreme ideologie. Wanneer hij hierover spreekt, is hij erg enthousiast, hij probeert anderen te overtuigen ook naar dergelijke bijeenkomsten en betogingen te gaan. Betrokkene blijkt problemen in de identiteitsontwikkeling te hebben: hij is eigenlijk een ik-zwakke persoon die zich door zich te identificeren met een groep een identiteit aanmeet. Op de groep binnen de JJI is betrokkene min of meer een buitenstaander: er doen zich geen grootse problemen voor, maar hij lijkt zich niet aan te sluiten bij de groep. Betrokkene heeft verschillende scholen doorlopen en heeft perstervaringen gekend op school. Zijn prestaties worden zowel door zijn gedrag als door een dyslectische problematiek belemmerd: reeds vanaf zijn 10 jaar heeft betrokkene leerstoornissen.

H. Vreemde vogel

Dit is de ‘loner’: hij heeft of weinig contact met anderen of als er sprake is van contact, dan verloopt dit contact op een bizarre wijze. Veelal heeft de jongere een trauma en/of uitsluitingervaringen gekend. Dit type valt op omwille van het vreemde delictgedrag, zoals onder ander grafschennis, dierenmishandeling en zedendelicten. Psychopathologie is binnen deze groep niet zelden aanwezig.

Betrokkene, 17 jaar oud, werd verdacht van en nadien ook veroordeeld (PIJ) voor brandstichting in buiten tewerkgestelde treinlocomotieven. Eerder werd hij verdacht van gedwongen seksueel contact met een twaalfjarige jongen op wie hij verliefd was. Betrokkene was er van overtuigd dat die andere jongen dat ook wilde. Wel geeft hij aan eerder, per ongeluk, met een andere jongen ongewild seksueel contact geïnitieerd te hebben. Betrokkene komt uit een gebroken gezin: na de scheiding (betrokkene 4 jaar oud) woonde hij in bij zijn vader, maar toen deze ernstig ziek werd, heeft vader zelf nog geregeld dat betrokkene in een pleeggezin zou kunnen worden geplaatst (vader is toen betrokkene acht jaar was overleden). Moeder heeft borderlinetrekken, waardoor zij niet in staat geacht werd adequaat voor haar zoon te kunnen zorgen. Na plaatsing in een pleeggezin zorgde moeder echter voor zodanige problemen dat de pleegouders bang voor haar werden en betrokkene in een tehuis lieten plaatsen. Betrokkene is nadien een periode bij zijn moeder gaan wonen, door wie hij mishandeld wordt en verplicht wordt om haar seksueel te strelen. Bij betrokkene werd PDD-NOS gediagnosticeerd, wat inhoudt dat hij niet in staat is om op een adequate manier sociale contacten aan te gaan en te onderhouden. Zo herkent hij een weigering van ‘partners’ niet. Betrokkene gaat met andere jongens om in de inrichting, maar maakt niet echt vrienden. Betrokkene kan zijn behoeftebevrediging niet uitstellen, waardoor hij vaak erg bedreigend overkomt. Op seksueel gebied is betrokkene ongeremd en dwangmatig. Betrokkene is de oudste uit een gezin van twee kinderen. Betrokkene zegt een goede band met zijn zus (15 jaar) te hebben, al is zij – in tegenstelling tot hem – het engeltje van de familie, wat hem soms frustreert. Vader is 44 jaar en heeft een zaak in televisietoestellen en hifi-apparatuur. Moeder doet het huishouden maar helpt ook af en toe in de zaak. Betrokkene beschrijft zijn vader als een hardwerkende man, die net als hem een extreme behoefte heeft aan ‘sensation seeking’ gedrag. Met zijn moeder zegt betrokkene een goede band te hebben, al neemt hij het haar wel kwalijk dat ze hem op internaat heeft gestuurd. Wanneer betrokkene over het gepleegde delict vertelt, doet hij dat met veel enthousiasme. Hij staat nauwelijks stil bij de ernst van de brandstichtingen en de mogelijke gevolgen ervan. Gebrek aan empathisch vermogen speelt hierbij een belangrijke rol. Het gaat hierbij

niet om psychopathische kenmerken maar om een instrumenteel tekort dat naar alle waarschijnlijkheid voortkomt uit de gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis. Reeds vanaf de kleuterklas vertoonde betrokkene gedrags- en aanpassingsproblemen. Er was sprake van een afwisseling van goede periodes, waarin betrokkene coöperatief en aangenaam gedrag vertoonde, met periodes van vreemd, oppositioneel en risicovol gedrag. Betrokkene vindt zichzelf anders dan de anderen en houdt niet van het normale. Hij doet graag extreme en abnormale dingen omdat hij zo zijn stress kan afreageren, aldus betrokkene. In het contact komt hij over als een ik-zwakke, vreemde, afstandelijke jongen die niet tot contactgroei komt. Betrokkene gaat zijn eigen gangetje. Hij is star, rigide en dwangmatig. De pervasieve ontwikkelingsstoornis heeft tot gevolg dat hij zijn gedrag c.q. zijn impulsen niet onder controle heeft, hij chronisch inadequaaf sociaal gedrag vertoont, hij niet tot wederkerigheid komt met de medemens en een eenzame positie inneemt, en hij ineens opvallende, bizarre, grensoverschrijdende en prikkelvolle gedragingen kan vertonen van risicovolle aard. Vanuit zijn stoornis kan zijn fascinatie met techniek, vuur, bommen en wapens, waarbij hij de grenzen van de volwassen realiteit niet meer ziet, verklaard worden. In zijn vrije tijd houdt betrokkene zich voornamelijk bezig met 'computeren'. Hij zoekt daarbij websites op die informatie geven over hoe je een bom kan maken en volgt ook meldingen van aanslagen op de voet. Verder gaat hij soms mountainbike en crossen met de scooter met zijn enige vriend, "waarbij ze tot de limit gaan" en maken ze samen computermuziek. Betrokkene heeft, na een woelige schoolse loopbaan waarin hij verscheidene keren werd weggestuurd wegens gedragsproblemen, een opheffing van de leerplicht verkregen. Hij werkt nu in de winkel van zijn vader of neemt jobs aan via het uitzendbureau. Betrokkene beschikt over een gemiddelde intelligentie.

I. Symptoomdrager

De symptoomdrager is zodanig beschadigd door het systeem waarin hij opgroeit, dat het handelen en de cognities hier volledig door bepaald worden. Betrokkene kampt met agressieproblemen, een verminderd empathisch vermogen en hanteert een niet-functionele copingstijl. Er heerst een sterke loyaliteit naar het gezin toe: desondanks de symptoomdrager de problematiek van het gezin zelf erkent, mogen anderen hier niets slecht over zeggen, want dan treedt hij op agressieve wijze in de verdediging. Er is veelal sprake van middelengebruik.

Betrokkene, 15-jaar, werd veroordeeld tot jeugddetentie gedurende vier maanden en een PIJ-maatregel voor verkrachting van een 13-jarig meisje onder bedreiging van een mes. Betrokkene kwam al eerder in aanraking met de politie i.v.m. mishandeling (arm van een andere jongen gebroken), met een taakstraf tot gevolg, en het stelen van lege kratten, wat zonder gevolg bleef. Betrokkene is het vierde kind in het gezin. Zijn moeder, zelf afkomstig uit een zwaksociaal milieu waarin ruzies en drankmisbruik dagelijkse kost waren, is drie maal gehuwd. Uit haar eerste huwelijk werden twee dochters geboren, uit het tweede huwelijk een dochter en betrokkene zelf, en uit het laatste huwelijk een vijfde kind, namelijk een dochter. Het was een komen en gaan van mannen en bij de moeder was sprake van misbruik van alcohol en kalmerende middelen. De kinderen verkeerden daardoor in een onveilige leefsituatie en werden dan ook allemaal in leefgroepen geplaatst, in combinatie met een residentiële behandeling van de moeder. Aangezien de moeder wegliep uit de behandelinstelling werd betrokkene samen met twee zussen in een gezinshuis geplaatst, nadien werd hij naar een leefgroep in een instelling geplaatst. Betrokkene kende een sterk verstoorde ontwikkelingsgeschiedenis: er was sprake van verregaande affectieve verwaarlozing in de kinderjaren. Vanaf zijn veertiende begon het bergafwaarts te gaan. Een en ander wordt toegeschreven aan de veranderingen in de leefgroep en de groepssamenstelling waar hij dan verblijft. Het éne incident volgde het andere op en hij maakte zich veelvuldig schuldig aan schoolverzuim (voortgezet speciaal onderwijs, wegens teveel gedragsproblemen tijdens regulier lager onderwijs). Betrokkene heeft een negatief zelfbeeld, beperkte sociale vaardigheden en is angstig. Betrokkene vindt weinig aansluiting bij anderen en wordt vaak genegeerd en gekleineerd, wat een fundamentele woede tot stand brengt waartegen zijn afweermechanismen (vooral vermijding en ontkenning) niet opgewassen zijn. Betrokkene wordt gekenmerkt door een gebrekkige ontwikkeling van empathie, geweten, frustratieregulatiemechanismen, identiteit, copingvaardigheden, sociale vaardigheden en psychoseksuele functies. Een slechte frustratietolerantie, zwakke ik-sterkte en een ontoereikende impuls- en agressiecontrole zijn daarentegen overmatig aanwezig.

Betrokkene, 11 jaar, wordt onder machtiging gesloten geplaatst (leeftijd < 12jaar!). Het gedrag dat betrokkene stelt is te zwaar voor de instelling waar hij nu verblijft: hij stelt zowel verbaal als fysiek agressief gedrag, vertoont seksueel overschrijdend gedrag, steelt en liegt. Betrokkene komt uit een gezin met negen broers en zussen, waarvan hij samen met vier broers en één zus nog bij moeder woont. De ouders zijn gescheiden toen betrokkene vier jaar was. Desondanks de scheiding woonden de ouders nog gedurende meer dan een half jaar samen tot op moment dat ze verhuist zijn van twee stacaravans naar een rijtjeswoning. Sinds de scheiding vertoont betrokkene erg lastig, explorerend gedrag en maakt hij thuis veel ruzie. Er is sprake van financiële, relationele en opvoedingsproblemen binnen het gezin. Er moet veel agressie hebben plaatsgevonden tussen zijn ouders. Moeder gaat zorgzaam met de kinderen om, ze zorgt dat ze aangekleed en voorzien van eten naar school gaan: ze probeert uithuisplaatsing te voorkomen. Desalniettemin is zij niet in staat om aan te geven hoe lang betrokkene toen hij uit een raam gevallen was in coma heeft gelegen. Ook de geboortedatum van de kinderen is niet door moeder gekend. Vader laat de opvoeding volledig aan zijn ex-vrouw over. Zijn betrokkenheid reikt tot de meer praktische aspecten. Betrokkene is opgegroeid in een sociaal zwak milieu waarbij het systeem betrokkene geen grenzen en normen heeft bijgebracht. Op moment van opname van betrokkene in JJI zijn zowel zijn vader als drie broers gedetineerd. Een vierde broer zou ook crimineel zijn. Het probleemgedrag van betrokken doet zich zowel in de thuissituatie, op school als buitenshuis voor: hij accepteert geen gezag van opvoeders, vecht met broertjes en zusjes en maakt spullen stuk. Verder laat hij zich moeilijk begrenzen en vertoont hij grensoverschrijdend gedrag op het gebied van seksualiteit. Hij trekt broeken van meisjes naar beneden, gebruikt veel seksueel getinte taal en men vermoedt dat hij op dit gebied heimelijke activiteiten pleegt. Betrokkene is al meerdere malen met de politie in aanraking gekomen. Gezien zijn leeftijd kan betrokkene nog niet strafrechtelijk vervolgd worden, maar er hebben zich al zodanig veel incidenten voorgedaan. Ook binnen de JJI doen zich problemen voor: betrokkene houdt zich niet aan regels en afspraken, hij negeert ze volledig. Hij heeft veel aandacht en afleiding nodig en probeert dit op een provocerende manier te bekomen. Hij is voortdurend bezig met 'testing the limits'. Hij heeft veel moeite om gezag te accepteren en zich te schikken naar de eisen van de realiteit. Daarnaast is er een zeer duidelijke behoefte aan persoonlijke aandacht. In individuele contacten wordt zijn behoefte aan genegenheid wat meer zichtbaar. De school geeft aan dat betrokkene grensoverschrijdend gedrag, ontoelaatbaar taalgebruik, seksueel overschrijdend gedrag en bedreiging van leerkrachten en leerlingen. Ze raden aan om betrokkene naar een meer gespecialiseerd type onderwijs te sturen.

J. Vreemdelingenbewaring

Dit zijn allochtone jongeren die mogelijk zelfs niet aangepast zijn aan de Nederlandse taal en cultuur. Men vindt dat deze jongeren niet thuis horen in een opvanginrichting

Betrokkene wordt op 17 jarige leeftijd in bewaring geplaatst met het oog op uitzetting uit Nederland. Betrokkene heeft geen feiten gepleegd. Hij werd geboren in Afghanistan en zegt daar gedurende 2,5 jaar als kindsoldaat onder de Taliban te moeten hebben dienen. Hij was toen negen jaar oud. Zijn gezin is uitgemoord en hij vreest hetzelfde lot als hij terugkeert naar Afghanistan. In een psychiatrisch verslag wordt ook effectief melding gemaakt van posttraumatische verschijnselen. Tijdens zijn verblijf op het politiebureau uitte betrokkene zich suïcidaal. Volgens een psycholoog was er geen reëel suïcidegevaar, maar probeerde betrokkene op die manier meer bewegingsvrijheid af te dwingen bij de politieagenten. Via via is hij zijn grootouders langs vaders kant op het spoor gekomen: zij zijn naar Nederland overgekomen om met betrokkene in contact te kunnen treden. Ze geven aan betrokkene zeker te willen opvangen in Afghanistan, maar dat dit gezien hun ouderdom bijna niet mogelijk is. Ook vrezen ze dat hij dan opnieuw als kindsoldaat zal worden ingezet. Ze zouden graag hebben dat hij in Nederland kan blijven. Een mogelijke alternatieve piste is dat hij vraagt of hij bij zijn oom in Engeland mag inwonen. Echter dan zal het Engeland moeten zijn die een verblijfsvergunning uitgeeft, hetgeen ook eerder onwaarschijnlijk is. Het weerzien is zeer emotioneel. Betrokkene beheerst de Nederlandse taal nauwelijks waardoor tijdens zijn verblijf op de JJI nauwelijks communicatie mogelijk is.

Betrokkene wordt in bewaring geplaatst op 17-jarige leeftijd omdat hij in het openbaar stond te roken waar het verboden is en geen identiteitspapieren kon voorleggen. Over eventuele eerdere politiecontacten is niets geweten. Toen betrokkene acht jaar was, werd hij bij een man achtergelaten door zijn ouders in Lyon, Frankrijk. Betrokkene is bij die man blijven inwonen en heeft zijn middelbare school afgemaakt. Het is niet duidelijk van welk land betrokkene afkomstig is en de reden waarom de ouders hem achtergelaten hebben is eveneens onduidelijk. Hij is naar België gevlucht om aan de man te ontkomen (waarom is niet duidelijk: mogelijk omwille van homoseksuele neigingen van de man) en is na lange tijd rondzwerven in Nederland beland. Betrokkene begrijpt niet goed waarom hij in JJI moet verblijven, gezien hij toch niets verkeerd heeft gedaan. Als blijkt dat hij nergens in Europa aangemeld staat, zal er moeten gekeken worden of hij naar een land in Afrika kan gaan. Dit is een hele procedure waarvan de benodigde tijd onduidelijk is, maar er wordt geschat dat betrokkene één jaar in de JJI zal moeten verblijven.

De ervaringsdeskundigen schatten dat de prototypes in volgende mate aanwezig zijn binnen de groep preventief gehechte jongens:

De groep preventief gehechten zouden slechts enkele carouseljongeren bevatten. Men merkt op dat carouseljongeren die hier terechtkomen veelal door de mazen van het net geglipt zijn: zij horen eerder thuis in de PIJ-groep. De groep extremisten is samen met de groep vreemdelingenbewaring weinig vertegenwoordigd. Deze laatste groep blijkt desalniettemin steeds groter te worden. Van de criminele carrièremakers, de prinsen en de schooljongens wordt gezegd dat ze relatief weinig voorkomen in de groep preventief gehechten. Symptoomdragers zijn volgens de gedragswetenschappers in grote mate aanwezig, maar niet makkelijk te identificeren. De groep preventief gehechte jongens blijkt veel én steeds in toenemende mate straatjongens en vreemde vogels te bevatten. De sterkst vertegenwoordigde groep tot slot zijn de korte lontjes.

3.3. Individuele kenmerken (differentiatie binnen prototypes)

Preventief gehechte jongens kunnen binnen een zelfde profiel ook op een aantal criminogene en beschermende factoren worden onderscheiden van elkaar. Men acht het voornamelijk in het kader van een doorgedreven op maat gesneden verblijf in de JJI belangrijk om op volgende eigenschappen te differentiëren:

- Intelligentieniveau: gemiddeld of hoog versus zwak = LVG⁴² (Totaal IQ<85);
- Onset (= aanvang van de gedragsproblemen): early (= basisschoolleeftijd) versus late onset;
- Externe structuur (school, ouders & significante anderen): in welke mate aanwezig?;
- Aan- of afwezigheid van psychopathologie, met speciale aandacht voor middelengebruik/misbruik / ASS / psychose / borderline;
- Het type delict: vermogensdelict versus geweldsdelict;
- Delict in groep of solo gepleegd;
- De mate waarin de jongen over sociale vaardigheden beschikt;
- Ervaart de jongen lijdensdruk?;
- De mate waarin de jongen erkent dat hij met bepaalde problemen kampt.

---

⁴² = laagverstandelijke groep

4. Factoren die invloed hebben op recidive

In dit stuk geven we aan welke factoren uit al de hierboven genoemde factoren de ervaringsdeskundigen als belangrijkste recidiverisicofactoren inschatten.

Wat betreft het ontbreken van zelfsturing onderscheiden we twee belangrijke aspecten. Vooreerst worden vele jongens getypeerd door een beperkt langetermijnperspectief: men heeft het gevoel dat de jongens van dag tot dag leven zonder verder na te denken. De ervaringsdeskundigen ervaren dat het hebben van een toekomstperspectief op het gebied van werk, woonsituatie en vriend(in) een beschermende factor is in het kader van recidive (men spreekt over de drie W's: werk, wijf en woning). Vooral voor jongeren die nogal gevoelig zijn voor de invloed van andere jongeren, mag het verblijf in een JJI qua invloed ook niet onderschat worden: jongeren krijgen hier de gelegenheid om contacten te leggen met andere delinquente jongeren, hetgeen dus mogelijk leidt tot een uitbreiding van een delinquent georiënteerd netwerk. Hierbij aansluitend kan een verblijf in een JJI ook een statusverhogende werking hebben ten aanzien van de groep vrienden buiten de muren van de JJI: het kan hier dus om positieve bekrachtiging gaan. Een verblijf in een JJI zou ook nog op andere gebieden een negatieve invloed kunnen uitoefenen: zo wordt frustratie en kwaadheid omtrent het gedwongen verblijf -bij jongeren die hun aandeel niet erkennen- ook niet ondenkbaar geacht. Het tekort in de morele ontwikkeling met aan de basis een gebrekkig empathisch vermogen wordt door alle ervaringsdeskundigen geassocieerd met recidive. Tot slot wordt het betrekken en het versterken van het sociaal systeem dat voldoende sociale controle uitoefent en de jongere bijstuurt als beschermende factor beschouwd. Het ontbreken hiervan wordt daarentegen als risicofactor opgevat. Men stelt zich de vraag over de hedendaagse maatschappelijke waarden en normen: de media, computerspelletjes en internet maken dat alles precies kan en mag. Alles wordt aan zowel jong als oud tentoongespreid, er is nauwelijks nog sprake van censuur. Dit in combinatie met de verminderde sociale controle doet bij de hulpverleners de vrees toenemen dat jongeren in een maatschappij opgroeien waar nauwelijks nog waarden, normen en grenzen aanwezig zijn. Als gebrek aan externe structuur kan dit tellen.

5. Aangrijpingspunten voor interventie

Hierboven werd toegelicht dat zowel op het niveau van de gehele groep, het niveau van de prototypes als op het niveau van het individu kwetsbaarheden kunnen worden geïdentificeerd. De invulling van het verblijf zou volgens de ervaringsdeskundigen moeten worden gericht op zowel de gemeenschappelijke kenmerken van de groep preventief gehechten, de gemeenschappelijke kenmerken binnen elk prototype als op de individuele kenmerken van de jongeren die prototype-overschrijdend kunnen zijn. De ervaringsdeskundigen merken op dat gezien de voortdurende in- en uitstroom van de jongeren in de JJI gewerkt zou moeten worden met modules die een continue in- en uitstroom tolereren. Gezien de onvoorspelbaarheid van de duur van het verblijf wordt ook gedacht om te werken met een stapsgewijze opbouw van modules. De eerste tien dagen kunnen bijvoorbeeld volledig worden toegespitst op informatieverzameling, de volgende tien dagen -indien de jongen dan nog aanwezig is- op module x enzovoort. Zoals reeds eerder beschreven, dienen de voorstellen met nuance gelezen te worden: de ervaringsdeskundigen beseffen dat dit niet allemaal te realiseren valt binnen het verblijf in het JJI, maar ze wijzen op het feit dat de hieronder beschreven aangrijpingspunten ook benut zouden kunnen worden in het gehele verdere traject dat de jongere aflegt. Bij een langer verblijf in de JJI zou mogelijk ook gedacht kunnen worden aan het inschakelen van extramurale diensten die op een aantal belangrijke aangrijpingspunten, zoals bijvoorbeeld de opvoedingsstijl van de ouders, kunnen inwerken.

5.1 Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor de aanpak op het niveau van de gehele groep preventief gehechte jongens

Een systematische informatieverzameling wordt als basis, als eerste noodzakelijke stap in het traject van de preventieve hechtenis beschouwd (zie supra). Men stelt voor om bij elke jongere die binnenkomt een aantal aspecten in kaart te brengen (= soort 'screening'). Dit zodanig dat de jongere snel onder een type georiënteerd kan worden, en op basis daarvan een zo optimaal verblijf kan worden aangeboden. Werken rond het probleembesef is een tweede punt waar de ervaringsdeskundigen aandacht voor wensen bij deze doelgroep. Zo zou samen met de jongen een functieanalyse van het (probleem)gedrag ($\neq$ delictanalyse, gezien er geen sprake is van een veroordeling!) kunnen worden opgesteld. De ervaringsdeskundigen zijn het

erover eens dat niettegenstaande een jongere uiteindelijk wordt geschorst of een andere maatregel opgelegd krijgt, hij nooit zomaar in een JJI terechtkomt. Een belangrijke doelstelling van het werken rond het probleemgedrag is jongeren de impuls geven om bij zichzelf (en hun gedrag) stil te staan (zelfinzicht). Men ziet namelijk dat heel wat jongeren de verantwoordelijkheid voor hun problemen of gedrag buiten zichzelf leggen (externe 'locus of control'). Men wil dat ze inzicht verwerven in de gevolgen van hun gedrag voor zichzelf maar ook voor anderen. Jongeren moeten gewezen worden op hun verantwoordelijkheden. Dit dient echter te gebeuren zonder dat de jongere gecriminaliseerd wordt. Jongeren worden vaak vroegtijdig door autoriteiten 'gecriminaliseerd'. Ze kregen al vaak te horen dat ze toch niet deugen. Men heeft het gevoel dat dit leidt tot een verhoogde krenkbaarheid bij de jongeren. Men pleit ervoor om hier als JJI niet in mee te gaan en dit stigma bespreekbaar te maken. Daarnaast vindt men het belangrijk dat de jongeren leren reflecteren over wat ze met hun leven willen aanvangen en nadenken hoe ze daar het best toe komen. Ze moeten ervaren dat ze zelf invloed op hun toekomst hebben. Men werkt binnen de meeste JJI's reeds rond het probleembesef en zelfinzicht, maar men heeft toch het gevoel dat op dit vlak -en zeker binnen de groep preventief gehechte jongens- nog winst kan geboekt worden.

Er is binnen de groep gedragswetenschappers en groepsleiders ook consensus wat betreft de rol van het systeem. Men vindt het cruciaal om (hetgeen dan reeds in de eerste hierboven beschreven stap, met name informatieverzameling, kan gebeuren) in kaart te brengen in welke mate het systeem, met specifieke aandacht voor het gezin en de school, als criminogene of beschermende factor fungeert. De ouders en andere significante anderen zouden vanaf dag één betrokken moeten worden in het traject dat de jongere doorloopt: men is van mening dat je dat je met de jongere aan de slag kan gaan, maar dat er geen langdurig resultaat bekomen kan worden wanneer het systeem hier niet in betrokken wordt. Wat de school betreft, zou men op z'n minst moeten afwegen of de school waar de jongeren naartoe gaat (als die naar de school gaat) voldoende externe structuur biedt die de jongen nodig heeft. Daar de gemiddelde preventief gehechte jongere geen functionele copingstijlen hanteert, maar veelal impulscontrole- en agressieregulatieproblemen kent, zijn de ervaringsdeskundigen voorstanders om een module agressieregulatie en impulscontrole aan te bieden.

5.2 Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor aanpak op prototype-niveau

Men is van mening dat de **straatjongeren** -en zeker de jonge- gezien de eerste stappen in het strafrechtelijke traject en hun jonge leeftijd zo snel mogelijk geïdentificeerd moeten worden. Deze jongens zouden mits de juiste aanpak nog relatief makkelijk ‘kneedbaar’ zijn. Het mobiliseren van het systeem wordt in deze groep belangrijk geacht om de jongere te ondersteunen en te begeleiden. Gezien het vaak gezinnen met problemen betreft, zal ook het gezin in zijn geheel mogelijk steun en begeleiding moeten krijgen. Bij de straatjongeren moet ook voldoende aandacht besteed worden aan hoe ze hun vrije tijd op een meer gestructureerde manier dan op straat rondhangen, kunnen besteden. Ze moeten gestimuleerd worden in hun zelfredzaamheid en zich leren losweken van de groep en de groepsdruk. Binnen de JJI zou best een schrikeffect bekomen worden, zodanig dat ze hun ogen openen wat betreft de gevolgen van hun gedrag. Deze jongeren worden omwille van hun jonge leeftijd vaak te zachtvaardig aangepakt door het personeel. Bij de **korte lontjes** moet extra aandacht geschonken worden aan de agressieregulatie- en impulsiviteitproblemen. Daarnaast kan ook ingegaan worden op eventuele criminalisatie-ervaringen die mogelijk geleid hebben tot een verhoogde krenkbaarheid. De **criminele carrièremakers** moeten zo snel mogelijk uit de preventieve hechtenis gehaald worden en een passende strafmaat opgelegd krijgen. Zij zitten niet voor niets opnieuw in de JJI. Om enig effect te bekomen binnen deze groep moeten de voordelen van het criminele gedrag worden weggenomen. Zolang de voordelen niet worden weggenomen, is de kans klein dat het gedrag van deze jongeren zal veranderen. Ook de **carrouseljongeren** horen niet thuis in preventieve hechtenis, wat betekent dat ze door de mazen van het net geglipt zijn. Zij doorlopen het traject reeds lange tijd en worden gekenmerkt door het stellen van herhalend probleemgedrag binnen de JJI. Zij moeten zo snel mogelijk de juiste straf of maatregel, veelal PIJ, opgelegd krijgen. De **schooljongeren** vindt men veelal binnen de groep ‘nachtdetentie’ terug. Bij deze groep moet je zorgen dat het systeem voldoende gemobiliseerd wordt, zodanig dat eens de nachtdetentie over is, er ook voldoende externe structuur geboden wordt. Dit systeem zal veelal, in tegenstelling tot dat van de straatjongens, bereid én in de mogelijkheid zijn om de nodige steun te bieden. Gezien de jonge leeftijd van deze groep, denkt men evenals bij de straatjongens effect te kunnen bekomen wanneer bij het verblijf in de JJI een schrikeffect bekomen wordt. Bij de **prinsen** zijn het stimuleren van de zelfredzaamheid en het onafhankelijker worden van de ouders belangrijke aangrijpingspunten. Dat er dus voldoende oog moet zijn voor de opvoedingsstijl van de ouders is niet verrassend. Omwille van de (wat) vreemdere gedachtegang of gedrag

van de **vreemde vogels** en **extremisten**, geeft men de voorkeur om jongens die onder dit type vallen systematisch aan een persoonlijkheidsonderzoek te onderwerpen, indien dit in een eerdere fasen nog niet heeft plaatsgevonden. Het wordt belangrijk geacht om de eventuele onderliggende pathologie boven water te halen. Bij de **symptoomdragers** is het gezin een cruciale factor die betrokken moet worden. De groep **vreemdelingenbewing** hoort volgens de ervaringsdeskundigen niet thuis in de inrichting. Er wordt reeds vanuit de overheid nagedacht en gewerkt rond andere opvangmogelijkheden voor deze jongeren.

5.3 Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor aanpak op individueel niveau

Hierboven werd aangegeven welke mogelijke aangrijpingspunten op het niveau van de gehele groep en het niveau van de verschillende types preventief gehechte jongens belangrijk worden geacht. Gezien ook aangegeven werd dat de types ook nog verder individuele differentiatie toelaten, worden de aangrijpingspunten voor aanpak op dit niveau hieronder beschreven.

Desondanks het feit dat de jongeren in preventieve hechtenis niet veroordeeld zijn, zijn er toch altijd jongens die reeds in deze fase het ‘delict’ erkennen en hier spijt voor betuigen. Jongens die dat wensen, zouden de kans moeten krijgen om een herstelconsulent te spreken. In sommige inrichtingen blijkt er reeds met herstelconsulenten gewerkt te worden in dergelijke gevallen, maar op vele plaatsen zijn geen herstelconsulenten aanwezig. De ervaringsdeskundigen ervaren de periode van de preventieve hechtenis als een cruciale periode wat betreft gevoelens van schuld, spijt en schaamte én vinden dat je deze ‘gevoelige’ periode dan niet zonder meer voorbij kan laten gaan. De zwakkere jongeren, waaronder de LVG-jongeren en de psychotische jongeren moeten snel geïdentificeerd worden. Van jongeren die binnen de LVG-groep (IQ < 85) vallen, kan niet zomaar verwacht worden dat zij net als de andere jongens in de mogelijkheid zijn om aan probleemanalyse te doen. Het reflecterend vermogen situeert zich op een veel lager niveau. Dat betekent echter niet dat je deze jongeren door de mazen van het net mag laten glippen. De modules of programma’s waarmee gewerkt wordt, moeten voor deze jongens aangepast worden aan hun intellectuele mogelijkheden. Zo zal werken met bekrachtiging, zoals het huidige competentiemodel doet, makkelijker hanteerbaar zijn bij deze jongeren. EQUIP blijkt mits voldoende vereenvoudiging ook te kunnen worden toegepast in het kader van het stimuleren van de morele ontwikkeling. Psychotische jongeren hebben vaak een hoog angstniveau wat hen kwetsbaar maakt binnen

een groep. Psychotische jongeren interpreteren situaties namelijk vaak anders dan anderen. Dit heeft tot gevolg dat het gedrag dat deze jongeren stellen vaak erg onvoorspelbaar is voor omstanders, waardoor na verloop van tijd ook bij de andere jongeren een onveiligheidsgevoel kan ontstaan. Binnen de probleemanalyse moet ook voldoende aandacht besteed worden aan het middelengebruik dat toch in grote mate binnen de groep preventief gehechte jongeren blijkt voor te komen. Ook cultuurverschillen dienen hierin worden opgenomen: verschillende culturen brengen namelijk verschillende waarden en normen met zich mee. Dit kan ook als gevolg een andere aanpak vereisen. Het probleem echter, volgens de ervaringsdeskundigen, is dat hieromtrent nog te weinig empirische kennis is doorgedrongen in de JJI's.

Besluit

Dit vooronderzoek beschrijft de groep preventief gehechte jongeren in een JJI. Deze beschrijving wordt gestuurd door de kennis - uit onderzoek en praktijk - van criminogene en beschermende factoren. Op deze wijze wordt een bijdrage geleverd aan de aan de gang zijnde reflectie over de optimalisering van de aanpak van de preventief gehechte jongeren in een JJI. Deze reflectie kwam op gang naar aanleiding van het feit dat de groep preventief gehechte jongeren het sterkst vertegenwoordigd is binnen de opvanginrichtingen van de JJI's en uit recent onderzoek blijkt dat deze groep een hoog recidivecijfer te kent (Wartna, el Harbachi, & Van der Laan, 2005). De keuze om de beschrijving te sturen vanuit inzichten in de criminogene en beschermende factoren ligt in het feit dat één van de 'What works'-beginselen er juist uit bestaat dat interventies in een justitiële context steeds op criminogene factoren moet worden gebaseerd, wil een interventie effectief zijn. Prélabel dient er echter op te worden gewezen dat bij het optimaliseren van het verblijf van preventief gehechte jongeren in een JJI rekening moet worden gehouden met het feit dat in de fase van hun verblijf de betrokkenheid bij het delict niet vaststaat. In dit verkennend onderzoek is beslist om abstractie van deze fundamentele kwestie te maken⁴³.

Uit de literatuurverkenning valt duidelijk op te maken dat het onderzoek inzake criminogene en beschermende factoren nog volop in ontwikkeling is. Voornamelijk de rol van factoren is vaak nog onvoldoende duidelijk: betreft het bijvoorbeeld een factor die het ontstaan van crimineel gedrag kan verklaren of kan deze factor ook inzicht bieden in het al dan niet stellen van recidive? Antwoorden op deze vragen kunnen veelal niet met zekerheid worden gegeven. In navolging van Van der Laan (2006) kunnen criminogene en beschermende factoren worden ingedeeld in verschillende categorieën, met name individu, gezin, school, omgeving, vrienden en situationele factoren. Er wordt een overzicht geboden van factoren die voorkomen in grote overzichtstudies die zich op empirisch onderzoek stoelen⁴⁴.

Om op een efficiënte wijze -gezien de noodzakelijke afweging tussen tijd en kwaliteit in dit onderzoek⁴⁵- een beeld te bekomen van de groep preventief gehechte jongens en meer specifiek op de criminogene en beschermende factoren die deze groep kenmerken, werden ervaringsdeskundigen tijdens rondetafelgesprekken gevraagd of zij aan de hand van deze

---

⁴³ Het gebruik van de term criminogene factoren kan in die zin dus ook niet als de beste oplossing worden gezien. Misschien dient men in deze optiek te spreken over factoren die de jongeren kwetsbaar maken.

⁴⁴ Dit overzicht mag gezien het onderzoek naar criminogene en beschermende factoren nog volop in ontwikkeling is niet als vaststaand of exhaustief worden beschouwd.

⁴⁵ Resultaten gewenst voor het Topberaad in de zomer 2007

factoren types binnen de gehele groep kunnen onderscheiden. Er worden door de ervaringsdeskundigen drie niveaus onderscheiden om de groep preventief gehechte jongens in kaart te brengen. De gehele groep wordt gekenmerkt door een aantal factoren, met name kwetsbaarheden op het niveau van a) agressieregulatie en impulscontrole, b) de empathisch vermogens en morele ontwikkeling én c) van zelfsturing. Daarnaast kan de groep volgens de aard van kenmerkende criminogene en beschermende factoren worden ingedeeld in tien types: de straatjongen, het korte lontje, de criminele carrièremaker, de carrouseljongen, de schooljongen, de prins, de extremist, de vreemde vogel, de symptoomdrager en de vreemdelingenbewaring. Tot slot kunnen preventief gehechte jongens individueel ook verschillen, zoals bijvoorbeeld op het vlak van ervaren schuldgevoelens, intelligentie of sociale vaardigheden.

Bij een vergelijking tussen de factoren uit de literatuur – die ook ter beschikking werden gesteld van de ervaringsdeskundigen – en de factoren die de deskundigen hanteren bij de classificatie zien we dat de deskundigen niet op het hele palet beroep doen⁴⁶. De ervaringsdeskundigen hebben voornamelijk aandacht voor de persoonlijkheidskenmerken van de jongeren. Biologische factoren daarentegen krijgen geen aandacht. Hierbij aansluitend zien we dat de ervaringsdeskundigen een koppeling maken tussen type en bepaalde vormen van delicten (bij negen van de tien types) en vermelden wat de relatie is tussen het behoren tot een type en al dan niet eerdere contacten met justitie. Binnen het domein ‘gezin’ wordt voornamelijk aandacht geschonken aan het feit of de jongere al dan niet op voldoende steun en structuur vanuit het gezin kan rekenen. Opvallend is dat geen van de ervaringsdeskundigen omgevingsfactoren benoemen. Slechts bij de helft van de types wordt er iets gezegd over de schoolsituatie en/of situationele factoren die een rol kunnen spelen. Het feit dat bepaalde categorieën van factoren niet in acht worden genomen bij de ontwikkeling van de typologie door ervaringsdeskundigen -en dit mogelijk om tal van redenen zoals bijvoorbeeld niet observeerbaar via gedrag ter plaatse- impliceert dat de beschrijvingen verder zullen moeten worden aangevuld met informatie uit andere bronnen.

De ervaringsdeskundigen stellen dat de interventies tijdens van het verblijf gericht zouden moeten zijn op de gemeenschappelijke kenmerken van de groep preventief gehechten, de gemeenschappelijke kenmerken binnen elk prototype en op de individuele kenmerken van de jongeren die prototype-overschrijdend kunnen zijn. Op elk van de drie niveau's beschrijven de ervaringsdeskundigen voor hen belangrijk ogende aangrijpingspunten voor interventie. De

---

⁴⁶ Voor een overzicht per type zie bijlage 7

algemene aanbevelingen richten zich voornamelijk op een meer systematische informatieverzameling en het bereikbaar maken van probleemgedrag van de jongeren⁴⁷. Op het type-niveau worden een aantal specifieke aanbevelingen geformuleerd op basis van de specifieke kenmerken van de groep. Bij jonge kinderen hecht men bijvoorbeeld veel aandacht aan het voldoende betrekken van de ouders of de directe omgeving van de jongere, zodanig dat bij terugkeer naar huis voldoende externe structuur kan worden geboden. Individuele kenmerken in acht nemen, is niet steeds mogelijk. Toch formuleren de ervaringsdeskundigen enkele individuele kenmerken waar men ter optimalisering van het verblijf aandacht voor zou moeten hebben: jongeren kunnen onder een bepaald type vallen, wat je inzicht kan bieden in de belangrijkste aan te grijpen kwetsbaarheden, maar op individueel niveau kan best – ter optimalisering van de aanpak- nog worden nagaan of er bijvoorbeeld specifieke kwetsbaarheden, zoals mogelijk een laag intelligentieniveau of een psychiatrische kwetsbaarheid in acht moet worden genomen.

Noch de beschrijving van de groep in types, noch de eerste suggesties in termen van interventie hebben de status van onomstotelijke kennis. De in dit onderzoek geïdentificeerde types kunnen voor twee doeleinden worden gebruikt. Vooreerst biedt dit onderzoek een eerste goed beeld van groepen jongeren -op basis van criminogene en beschermende factoren- zoals die in de praktijk van de justitiële jeugdinstellingen door de terreinwerkers die dagdagelijks met deze jongeren werken worden herkend. Dit is meteen ook de belangrijkste meerwaarde van dit vooronderzoek. De wijze waarop terreinwerkers hun werkelijkheid benaderen is immers één van de kritische succesfactoren voor een effectieve implementatie van het beleid (Jones & Harris, 1999). Daarnaast kunnen de types ook voor behandelingsdoeleinden gebruikt worden. Indien men ze voor dit doeleinde wenst te gebruiken, dan dienen de geïdentificeerde types echter in verder onderzoek getoetst te worden op hun houdbaarheid en zuiverheid vooraleer ze als vaststaand uitgangspunt voor behandeling te kunnen gebruiken. Zoals eerder aangegeven, kunnen deze types omwille van de beperkingen van de gehanteerde methode immers niet zonder meer gegeneraliseerd worden. Wat betreft de suggesties voor interventie opgesteld door ervaringsdeskundigen kunnen we stellen dat de grootste meerwaarde is dat deze mogelijk nieuwe denklijnen creëren of reeds bestaande denklijnen inzake de hervormingen op beleidsniveau ondersteunen.

---

⁴⁷ Men kan niet spreken over delictgedrag daar de jongeren niet veroordeeld zijn. Wel achten de ervaringsdeskundigen het belangrijk om met de jongere te bespreken hoe men in de JJI terecht is gekomen. Men is namelijk van mening dat jongeren nooit ‘zomaar’ in een JJI verzeilen.

Inzake de gehanteerde methode kan gesteld worden dat onderzoek waarin risicofactoren en beschermende factoren worden onderzocht zijn vooral variabele gedreven. Daaruit blijkt wel dat er sprake is van clustering van risicofactoren bij ernstige en persistente delinquenten. Hoe deze clustering eruit ziet is echter niet heel duidelijk, het blijkt moeilijk om specifieke typen delinquenten te onderscheiden. Onderzoek naar typologieën is een eerste aanzet om hier inzicht in te verkrijgen, maar er is weinig onderzoek naar gedaan, en het onderzoek dat er is is niet even consistent in de typen die worden gevonden. Typologieën zijn afhankelijk van de onderzoeksgroep en tussen verschillende bronnen wordt niet altijd overeenstemming gevonden⁴⁸. Dit maakt generaliserende opmerkingen moeilijk, met als gevolg dat het ontwikkelen van specifieke interventies op basis van typologieën lastig is. Ook in de onderhavige studie blijkt dat hoewel in het veld verschillende typen delinquenten kunnen worden onderscheiden onder preventief gehechte jongeren, er overlap is tussen de typen. We merken op dat de overeenkomst tussen de beschrijving van een type en de daartoe behorende dossierbeschrijving voor discussie vatbaar is. Blackburn (2003) geeft echter aan dat typologieën ‘polythetic’ kunnen zijn, waarbij er geen sprake hoeft te zijn van een alles-of-niets-principe, maar dat het volstaat dat leden aan een bepaald aantal criteria voldoen om tot een zelfde klasse te behoren. Dit is tevens het principe van de psychiatrische classificatie. Ook blijkt uit onderzoek dat bestaande typologieën veelal niet voldoen aan het criteria van mutuele exclusiviteit, wat betekent dat jongeren mogelijk onder verschillende types kunnen vallen. Het is dan afwegen onder welk type de jongere toch het best geplaatst wordt of de belangrijkste elementen van beide types bij de jongere te integreren. Classificaties moeten voldoende flexibel gebruikt worden, wat inhoudt dat jongeren niet voor eens en altijd onder een bepaald type mogen worden vastgepind. Het verdient aanbeveling om nader onderzoek te doen naar clustering van risico- en beschermende factoren bij delinquente jongeren en na te gaan in hoeverre in verschillende onderzoeksgroepen overeenstemming is.

---

⁴⁸ In het literatuurstuk ‘classificaties’ wordt aangetoond dat er geen consistentie is tussen de typologieën die eenzelfde doel nastreven.

Summary

Criminogenic risk factors and protective factors in boys preventively detained in a juvenile detention centre

This preliminary study is part of the onset of a renewal process to develop an effective approach to adolescents that are imprisoned in a juvenile detention centre (JJI) because they committed a criminal offence. In particular this study focuses on the group of preventively detained boys. For most of these juveniles the stay in a JJI (75 %) is just a short stop-over. Research of Wartna, El Harbachi and Van der Laan (2005) shows that preventively detained juveniles have high recidivism rates after they leave a JJI. To prevent juveniles from developing a criminal career after they have been preventively detained in a JJI, it is important to efficiently utilize the short stay of the juveniles to examine if further treatment during or after the detention period is necessary and if so which kind of treatment (Bogaerts, 2007). The empirical literature shows that criminogenic risk and protective factors play an important part in this examination. More insight into these factors can provide some more information about the needs and suitable treatment of these juveniles (Van der Laan & Slotboom, 2002). According to Van der Laan (2006) criminogenic risk and protective factors can be divided into different categories, namely individual, family, school related, social environmental, peer related and situational factors. Because research into criminogenic risk and protective factors is evolving constantly we cannot take the overview given in literature for granted or consider it a complete overview. This study aims to provide more insight into the group of preventively detained juveniles, and focuses mainly on the criminogenic risk and protective factors that characterize this group.

To efficiently gain more insight into this subject – considering the short time available for this study and the quality of the study- we preferred to carry out an explorative research by asking experts in the field about their experiences. They were asked to divide the group of preventively detained juveniles into different types by showing them an overview of the criminogenic risk and protective factors. During expert meetings ten different types were identified: The ‘street urchin’, ‘the short-tempered boy’, ‘the criminal career maker’, ‘the frequent offender’, ‘the schoolboy’, ‘the prince’, ‘the extremist’, ‘the odd boy’, ‘the symptom carrier’, and ‘the illegal juvenile’. Juveniles that belong to one type resemble on a number of factors. On the other hand the group as a whole can also be characterized by certain factors, particularly vulnerabilities regarding the regulation of aggression and impulsivity, their empathic capacity, their moral development and their self-control. At the same time there are individual differences between juveniles that belong to the same type. For example there may be differences in the level of intelligence or the level of social skills.

It is remarkable that despite the fact that the experts who came to this result all had received a terse overview of the criminogenic risk and protective factors divided into all the different categories (individual, family, school, peers, environment and situation), they only had an eye for certain specific factors: the personality characteristics of the boy, the situation in which the offence occurred and the extent of support from parents at home. Situational factors and factors related to the school situation are considered to a lesser degree. Finally, environmental factors are not at all considered by the experts. According to the experts, when filling in the time served preventively in detention, one should focus both on the common characteristics of the group of the preventively detained, as well as on the common characteristics within every prototype and the individual characteristics of the juveniles which may be prototype-crossing.

Bibliografie

Aalsma, M. C., & Lapsley, D. K. (2001). A typology of adolescent delinquency: Sex differences and implications for treatment. *Criminal Behaviour and Mental Health, 11*, 173-191.

Arthur, M. W., Hawkins, J. D., Pollard, J. A., Catalano, R. P., & Baglioni, A. J. Jr. (2002). Measuring risk and protective factors for substance use, delinquency, and other adolescent problem behaviours. *Evaluation Review, 26* (6), 575-597.

Ashford, J., & LeCroy, C. W. (1990). Juvenile recidivism: A comparison of three prediction instruments. *Adolescence, 25* (98), 441-450.

Bars, D. R., Heyrend, F. L. M., Simpson, C. D., & Munger, J. C. (2001). Use of visual evoked-potential studies and EEG data to classify aggressive, explosive behaviour of youths. *Psychiatric Services, 52* (1), 81-86.

Bassarath, L. (2001). Conduct disorder: A biopsychosocial review. *The Canadian Journal of Psychiatry, 46*, 609-616.

Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen

Benda, B. B., Corwyn, R. F., & Toombs, N. J. (2001). Recidivism among adolescent serious offenders: Prediction of entry into the correctional system for adults. *Criminal Justice and Behavior, 28*, 588-613.

Blackburn, R. (2003). *The Psychology of Criminal Conduct: Theory, research and practice*. Chichester: John Wiley & Sons. (Original work published 1993).

Boendermaker, L., & van Yperen, T. (2003). *Kansen in de keten: Een gemeenschappelijk referentiekader voor de justitiële jeugdinstellingen*. Dienst Justitiële Jeugdinstellingen.

Bogaerts, S. (2007) Startnotitie criminogene en beschermende factoren bij preventief gehechte jongens onder strafrechtelijke titel in een JJI. Den Haag: WODC.

Bol, M. W., Terlouw, G. J., Bles, L. W., & Verwers, C. (1998). Jong en gewelddadig: Ontwikkeling en achtergronden van de geweldscriminaliteit onder jeugdigen. Den Haag: WODC.

Bonta, J. (1996). Risk-Needs Assessment and Treatment. In A. T. Harland (Ed.), *Choosing correctional option that work: Defining the demand and evaluating the supply*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Buikhuisen, W. (2006). Criminologie, biologie en de centrale betekenis van de amygdale. *Justitiële Verkenningen*, 32 (8), 11-32.

Butler, S. M., & Seto M. C. (2002). Distinguishing two types of adolescent sex offenders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41 (1), 83-90.

Chang, J. J., Chen, J. J., & Brownson, R. C. (2003). The role of repeat victimization in adolescent delinquent behaviors and recidivism. *Journal-of-Adolescent-Health*, 32 (4), 272-280.

Cottle, C. C., Lee, R. J., & Heilbrun K. (2001). The prediction of criminal recidivism in juveniles: A meta-analysis. *American Association for Correctional and Forensic Psychology*.

Criminaliteit en Rechtshandhaving – Website WODC

Dekovic, M., Janssens, M. A. M., & van AS, N. M. C. (2001). Gezinsfactoren en het gebruik van ernstig geweld. In R. Loeber, N. W., Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 225-244). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

DeMatteo, D., & Marczyk, G. (2005). *Risk factors, protective factors, and the prevention of antisocial behavior among juveniles*. In K. Heilbrun, N. E. S. Goldstein & R. E. Redding

(Eds.), *Juvenile delinquency: Prevention, assessment, and intervention* (pp. 19-44). Oxford: University press.

Dembo, R., & Schmeidler, J. (2003). A Classification of High-Risk Youths. *Crime Delinquency*, 49, 201-230.

Doreleijers, T. A. H., Scholte, E. M., & Matsers, D. (2001). Het samengaan van ernstige en geweldsdelinquentie met andere problemen. In R. Loeber, N. W., Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 129-154). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Eggen, A. Th. J.(Red.), & van der Heide (Red.), W. (2006). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2005: Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom juridische uitgevers, WODC.

Farrington, D. P., Loeber, R., Yin, Y., & Anderson, S. J. (2002). Are within-individual causes of delinquency the same as between-individual causes? *Criminal Behaviour and Mental Health*, 12 (1), 53-68.

Goldstein, N. E. S., Olubadewo, O., Redding, R. E., & Lexcen, F. J. (2005). Mental Health disorders: The neglected risk factor in juvenile delinquency. In K. Heilbrun, N. E. S. Goldstein, & R. E. Redding (Eds.), *Juvenile Delinquency: Prevention, assessment, and intervention*. Oxford: University Press.

Halliday, C. A., & Graham, S. (2000). "If I get locked up, I get locked up": Secondary control and adjustment among juvenile offenders. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 548-559.

Hawkins, J. D. (1995). Controlling crime before it happens: risk-focused prevention. *National Institute of Justice Journal*, 10-18.

Hawkins, J. D., Herrenkohl, T. I., Farrington, D. P., Brewer, D., Catalano, R. F., & Harachi, T. W. (1998). A Review of Predictors of Youth Violence. In R. Loeber & D. P. Farrington

(Eds.), *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions* (pp.106-146). Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Herrenkohl, T. I., Maguin, E., Hill, K. G., Hawkins, J. D., Abbott, R.D., & Catalano, R.F. (2000). Developmental risk factors for youth violence. *Journal of Adolescent Health, 26* (3).

Hessing, D. J., & Donker, A. G. (2002). Biologische factoren bij antisociaal gedrag. In P. J. van Koppen, D. J. Hessing, H. L. G. L. Merckelbach, & H. F. M. Crombag (Eds.), *Het recht van binnen: Psychologie van het recht* (pp. 109-138). Deventer: Kluwer BV.

Hoge, R. D. (2001). *The juvenile offender: Theory, research and applications*. New York: Kluwer Academic/Plenum.

Jakobs, J., & Cornelissens, A. (2007). *Voorlopig gehechte jongeren in Rotterdam getypeerd: Een dossieronderzoek om te komen tot begeleiding op maat*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.

Jones, P. R., & Harris, P. W. (1999). Developing an Empirically Based Typology of Delinquent Youths. *Journal of Quantitative Criminology, 15* (3), 251-276.

Jones, P. R., & Harris, P. W. (1999). Developing an Empirically Based Typology of Delinquent Youths. *Journal of Quantitative Criminology, 15* (3), 251-276.

Jones, P. R., & Harris, P. W. (1999). Differentiating Delinquent Youths for Program Planning and Evaluation. *Criminal Justice and Behavior, 26* (4), 403-434.

Jones, P. R., & Harris, P. W. (1999). Differentiating Delinquent Youths for Program Planning and Evaluation. *Criminal Justice and Behavior, 26* (4), 403-434.

Junger, M., Wittebrood, K., & Timman, R. (2001). Etniciteit en ernstig en gewelddadig crimineel gedrag. In R. Loeber, N. W., Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 97-127). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Leeuw, F., Van der Knaap, L., & Bogaerts, S. (2007). Reducing the knowledge-practice gap: an example of an evaluation synthesis in criminal policy. *Public Money and Management (in review)*.

Lipsey, M. W., & Derzon, J. H. (1998). *Predictors of Violent or Serious Delinquency*. In R. Loeber & D. P. Farrington (Eds.), *Serious and Violent Juvenile Offenders: Risk Factors and Successful Interventions* (pp. 86-105). Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Lipsey, M. W., & Derzon, J.H. (1998). Predictors of Violent or Serious Delinquency in Adolescence and Early Adulthood: A Synthesis of Longitudinal Research. In R. Loeber & D. P. Farrington (Eds.), *Serious & Violent Juvenile Offender: Risk Factors and Successful Interventions* (pp. 313-345). Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.

Loeber, R., Slot, N. W., & Sergeant, J. A. (2001a). Waarom moeten we ons zorgen maken over ernstig criminele en gewelddadige jongeren? In R. Loeber, N. W. Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 27-49). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Loeber, R., Slot, N. W., & Sergeant, J. A. (2001b). Mythen ontmaskerd: Verbanden tussen ontwikkeling, risicofactoren en interventies. In R. Loeber, N. W. Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 345-356). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Lösel, F. & Bliesener, T. (2003). *Aggression und Delinquenz unter Jugendlichen: Untersuchungen von kognitiven und sozialen Bedingungen*. München: Luchterhand.

Meeus, W., de la Rie, S. M, Luijpers, E., & De Wilde, E-J. (2001). De harde kern: ernstige, gewelddadige en persistente jeugdcriminaliteit in Nederland. In R. Loeber, N. W. Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 51-71). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Megargee, E. I., & Bohn, M. J. Jr. (1979). *Classifying criminal offenders: A new system based on the MMPI*. Beverly Hills: Sage Publications.

Miner, M. H. (2002). Factors associated with recidivism in juveniles: An analysis of serious juveniles sex offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 39 (4), 421-436.

Moffitt, T. (1993). Adolescence-limited en life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, 100 (4), 674-701.

Moffitt, T., Caspi, A., Harrington, H., & Milne, B. J. (2002). Males on the life-course-persistent and adolescence-limited antisocial pathways: Follow-up at age 26 years. *Development and Psychopathology*, 14, 179-207.

Nederlands Wetboek voor Strafrecht

Nederlands Wetboek voor Strafvordering

Oxnam, P., & Vess J. (2006). A Personality-based Typology of Adolescent Sexual Offenders using the Millon Adolescent Clinical Inventory. *New Zealand Journal of Psychology*, 35 (1), 36-44.

Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *An introduction to scientific realist evaluation*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.

Popma, A., Jansen, L. M. C., Vermeiren R., & Doreleijers T. A. H. (2006). Antisociaal en agressief gedrag: Recente vorderingen binnen neurobiologisch onderzoek. *Justitiële Verkenningen*, 32 (8), 33-43.

Popma, A., Vermeiren, R., Geluk, C. A. M. L., Rinne, T., van den Brink, W., Knol, D., Jansen, L. M. C., van Engeland, H., & Doreleijers, T. A. H. (2007). Cortisol moderates the relationship between testosterone and aggression in delinquent male adolescents. *Biological Psychiatry*, 61 (3), 405-411.

Quay, H. C. (1977). Measuring dimensions of deviant behavior: The Behavior Problem Checklist. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 5, 277-287.

Reglement Justitiële Jeugdinstellingen

Salzinger, S., Ng-Mak, D. S., Feldman, R. S., Kam, C-M., & Rosario, M. (2006). Exposure to community violence: Processes that increase the risk for inner-city middle school children. *The Journal of Early Adolescence*, 26 (2), 232-266.

Sampson, R. J. (1997). Collective regulation of adolescent misbehaviour: Validation results from eighty Chicago neighborhoods. *Journal of Adolescent Research*, 12 (2), 227-244.

Scholte, E. M. (1999). Factors predicting continued violence into young adulthood. *Journal of Adolescence*, 22, 3-22.

Scholte, E. M., & Doreleijers, T. A. H. (2001). Screening van ernstig en gewelddadige delinquentie. In R. Loeber, N. W. Slot, & J. A. Sergeant (Eds.), *Ernstig en gewelddadige jeugddelinquentie: omvang, oorzaken en interventies* (pp. 245-264). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Sergeant, J. A., & de Vende, W. (2001). Neuropsychologische factoren bij gewelddadig gedrag. In R. Loeber, N. W., Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 171-184). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Stattin, H. & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085.

Stefurak, T., Calhoun, G. B., & Glaser, B. A. (2004). Personality Typologies of Male Juvenile Offenders Using a Cluster Analysis of the Millon Adolescent Clinical Inventory Introduction. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48, 96-110.

Stouthamer-Loeber, M., Loeber, R., Wei, E., Farrington, D. P., & Wikstrom, P-O-H. (2002). Risk and promotive effects in the explanation of persistent serious delinquency in boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70 (1), 111-123.

Stouthamer-Loeber, M., Wei, E. H., Homish, D. L., & Loeber, R. (2002). Which family and demographic factors are related to both maltreatment and persistend serious juvenile delinquency? *Children's services: Social policy, research, and practice*, 5 (4), 261-272.

Tinklenberg, J. A., Steiner, H., Huckaby, W. J., & Tinklenberg, J. R. (1996). Criminal recidivism predicted from narratives of violent juvenile delinquents. *Child Psychology and Human Development*, 27 (2), 69-79.

Thornberry, T. P., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., Farnworth, M., & Jang, S. J. (1994). Delinquent peers, beliefs, and delinquent behavior: A longitudinal test of interactional theory. *Criminology*, 32, 47-83

Valois, R. F., MacDonald, J. M., Bretous, L., Fisher, M. A., & Drane, J. W. (2002). Risk factors and behaviors associated with adolescent violence and aggression. *American Journal of Health Behavior*, 26 (6), 454-464.

Van der Laan, A. M., & Blom, M., Verwers, C., & Essers, A. A. M. (2006). *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers, WODC.

Van der Laan, P. H. (2001). Politionele en justitiële interventies bij gewelddadige en ernstig delinquentie jongeren. In R. Loeber, N. W., Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 319-344). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Van der Laan, P. H., & Slotboom, A-M. (2002). Wat werkt? In P. J. van Koppen, D. J. Hessing, H. L. G. J. Merckelbach & H. F. M. Crombag (Red.), *Het Recht van Binnen: Psychologie van het Recht* (pp. 963-975). Deventer: Kluwer.

Van Goozen, S. H. M., & Fairchild, G. (2006). Neuroendocrine and neurotransmitter correlates in children with antisocial behavior. *Hormones and Behavior*, 50 (4), 647-654.

Verhulst, F. C., Donker, A. G., & Hofstra, M. B. (2001). De ontwikkeling van antisociaal gedrag. In R. Loeber, N. W., Slot, & J. A. Sergeant (Red.), *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: Omvang, oorzaken en interventies* (pp. 155-170). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Vermeiren, R., de Clippele, A., & Deboutte, D. (2000). Eight month follow-up of delinquent adolescents: predictors of short-term outcome. *European Archives of Psychiatry & Clinical Neuroscience*, 250 (3), 133-138.

Vermeiren, R., Deboutte, D., Ruchkin, V., & Schwab-Stone, M. (2002). Antisocial behavior and mental health: Findings from three communities. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 11 (4), 168-175.

Wartna, B. S. J., el Harbachi, S., & Van der Laan, A.M. (2005). *Jong Vast: Een cijfermatig overzicht van de strafrechtelijke recidive van ex-pupillen van justitiële jeugdinrichtingen*. Meppel: Boom Juridische Uitgevers, WODC.

Wartna, B. S. J., Kalidien, S. N., Tollenaar, N., & Essers, A. A. M. (2006). *Strafrechtelijke recidive van jongeren uit justitiële jeugdinrichtingen: Uitstroomperiode 1997-2003*. Den Haag: Boom juridische uitgevers, WODC.

Wartna, B. S. J., Tollenaar, N., & Blom, M. (2005). *Recidive na sancties*. Den Haag: Boom

Watt, B., Howells, K., & Delfabbro, P. (2004). Juvenile Recidivism: Criminal Propensity, Social Control and Social Learning Theories. *Psychiatry, Psychology and Law*, 11 (1), 141-153.

Website DJI – www.dji.nl

Wijkman, M. D. S., van der Geest, V., & Bijleveld, C. C. J. H. (2006). Delinquentie van op civielrechtelijke en strafrechtelijke titel behandelde jongeren. *FJR*, 4, 18-26.

Youth Justice Board (2005). Risk and protective factors. www.yjb.gov.uk

Zaalberg, A. (2006). Eerst soep, dan het evangelie: Over de relatie tussen voeding en gedrag. *Justitiële Verkenningen*, 32 (8), 76-92.

Bijlagen

Bijlage 1: Verdeling rijks-en particuliere justitiële jeugdinrichtingen

RIJKSINRICHTINGEN	PARTICULIERE INRICHTINGEN
De Doggershoek: Den Helder	Jongerenopvangcentrum: Amsterdam
De Hartelborgt: Spijkenisse en Rotterdam	Het Keerpunt: Cadier en Keer
Den Hey-Acker: Breda en Vught	Het Poortje: Groningen en Veenhuizen
De Hunnerberg: Nijmegen en Overloon	De Sprengen: Zutphen en Wapenveld
De Heuvelrug: Overberg en Zeist	OG Heldringstichting: Zetten
Den Engh: Den Dolder en Ossendrecht	Rentray: Eefde, Rekken en Lelystad
/	Teylingereind: Sassenheim
/	Harreveld: Harreveld en Almelo

Verdeling rijks-en particuliere justitiële jeugdinrichtingen / Bron: Website DJI

Bijlage 2: Overzicht criminogene en beschermende factoren bij jongeren delinquenten

Dit overzicht werd onmiddellijk bij aanvang van de onderzoeksperiode opgesteld. Naarmate de literatuurstudie vorderde werden mogelijk enkele bijkomende bevindingen gevonden, wat eventuele verschillen tussen dit overzicht en het overzicht in de literatuurstudie verklaart (zie literatuurstudie ‘overzicht criminogene en beschermende factoren’).

Overzicht criminogene en beschermende factoren bij jongeren delinquenten

---

Dit overzicht is bedoeld als bron van inspiratie voor de experten bij hun reflectie over profielen van preventief gehechte jongeren op basis van criminogene en beschermende factoren. Criminogene factoren, of ook wel risicofactoren genoemd zijn gebeurtenissen of factoren die samenhangen met een verhoogde kans op (ernstig) delinquent gedrag of gewelddadig gedrag in een latere periode (Loeber, Slot, & Sergeant, 2001)⁴⁹. Beschermende, of protectieve factoren worden door Hoge (2001)⁵⁰ beschreven als kenmerken van een persoon of situatie die de effecten van risicofactoren bufferen of verminderen. Let wel het omgekeerde (of ontbreken) van een risicofactor is niet noodzakelijk een beschermende factor (Stouthamer-Loeber, Loeber, Farrington, Zhang, Van Kammen, & Maguin, 1993)⁵¹. Dit inzicht wordt vaak in onderzoek niet meegenomen waardoor kan worden verwacht dat onderstaande lijst van protectieve factoren in de toekomst nog sterk kan wijzigen. Risico- en protectieve factoren mogen niet met oorzaken gelijkgesteld worden, maar als signalen die op mogelijke werkzaamheid van causale processen wijzen (Loeber et al., 2001).

Het overzicht bevat een loutere opsomming van de in de wetenschappelijke literatuur beschreven factoren die blijken samen te hangen met het al dan niet voorkomen van delinquent gedrag bij jongeren. Belangrijk is dat dit overzicht ook specifiek gericht is op

---

49 Loeber, R., Slot, N. W., & Sergeant J. A. (2001). *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie: omvang, oorzaken en interventies*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum,

50 Hoge. R. D. (2001). *The juvenile offender: theory, research and applications*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

51 Stouthamer-Loeber, M., Loeber, R., Farrington, D. P., Zhang, Q., Van Kammen, W. B., & Maguin, E. (1993). The double edge of protective and risk factors for delinquency: Interrelations and developmental patterns. *Development and Psychopathology*, 5, 683-701.

criminogene en beschermende factoren bij jongens. Tot slot is in dit overzicht geen onderscheid gemaakt tussen factoren die gemakkelijk(er) en moeilijk(er) observeerbaar zijn. De profielen die tot stand komen, kunnen vervolgens als ankerpunt dienen voor een verdere optimalisering van het behandelaanbod ten behoeve van recidivepreventie bij preventief gehechte jongeren.

In navolging van Van der Laan e.a.. (2006)⁵² wordt gekozen om de criminogene en beschermende factoren te ordenen volgens volgende vijf domeinen:

1. Individu
2. Gezin/Familie
3. School
4. Vrienden / Vrijtijdsbesteding⁵³
5. Omgeving/ Buurt/ Maatschappij

Daarnaast wordt er in navolging van onder andere Van der Laan e.a. (2006)⁴ en Valois et al (2002)⁵⁴ in tegenstelling tot vele andere onderzoeken extra aandacht geschonken aan situationele factoren.

6. Situationele factoren

---

⁵² van der Laan, A. M., Blom, M., Verwers, C., & Essers, A. A. M. (2006). *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming*. Den Haag: WODC.

⁵³ Vrijtijdsbesteding werd hier van Individu naar domein Vrienden overgeheveld (eigen indeling)

⁵⁴ Valois, R. F., MacDonald, J. M., Bretous, L., Fisher, M. A., & Drane, J. W. (2002). Risk factors and behaviors associated with adolescent violence and aggression. *American Journal of Health Behavior*, 26 (6), 454-464.

RISICOFACTOREN

INDIVIDU

Het domein 'INDIVIDU' wordt verder onderverdeeld in⁵⁵:

1.1. Demografische gegevens

1.2. Biologische factoren

1.3. Persoonlijkheid en Psychosociale factoren

1.1 Demografische gegevens

- Leeftijd: 15-17 jaar
- Geslacht: man
- Opleidingsniveau: laaggeschoold

1.2 Biologische factoren⁵⁶

- *Prenataal en perinataal*
  - laag geboortegewicht
  - een relatief kleine boreling
  - complicaties bij de geboorte

- *Biochemisch*
  - Neurotransmitters: concentratie wordt gemeten via bloed, urine of cerebrospinale vloeistof
    - Serotonine laag: zou inhiberend effect op agressie hebben
    - Dopamine en noradrenaline hoog: zou faciliterend effect hebben
  - Hormonen
    - Testosteron hoog

---

⁵⁵ Eigen indeling op basis van integratie van verschillende indelingen in de literatuur

⁵⁶ Indeling gebaseerd op Hessing, D.J., & Donker, A.G. (2002). Biologische factoren bij antisociaal gedrag. In P. Van Koppen, D. Hessing, H. Merckelbach en H. Crombag (Red.), *Het recht van binnen: Psychologie van het recht*. Kluwer: Deventer.

- ***Psychofysiologisch***
  - Verhoogde huidgeleiding (bv. zwetende handen)
  - Verlaagde tonische hartslag
  - Meer dan gemiddeld EEG-afwijkingen

- ***Neurologisch***
  - Verminderde executieve functies (bv. perseveratie)
  - Gereduceerde activiteit van de prefrontale cortex

1.3 Persoonlijkheid en psychosociale factoren

- Externaliserende stoornissen
  - Oppositioneel-opstandige stoornis
  - ADHD
  - Gedragsstoornis
- Affectieve stoornissen: depressie/bipolair/manie
- TS-pogingen
- PTSS
- Impulsiviteit
- Aandachtsproblemen
- Hyperactiviteit
- Gebrek aan empathie
- Gebrek aan schuldgevoelens
- Antisociaal gedrag
- Sensatiegericht
- Gebrekkige copingstrategieën
- Lage intelligentie
- Stellen van risicovol gedrag
- Laag moreel redeneringsvermogen
- Weinig of niet sociaal georiënteerd: voelt zich geen deel van de gemeenschap, niet gebonden aan sociale regels en normen
- Op jonge leeftijd agressief/delinquent gedrag
- Victimisatie
- Antisociale / procriminele attitudes

- Middelengebruik
- Gebrek aan toekomstperspectief
- Het ontbreken van corrigerende effecten van contacten met politie en justitie
- Niet ervaren negatieve gevolgen: vaak impulsief waardoor vaak niet aan langetermijngevolgen gedacht wordt
- Agressie niet adequaat weten te kanaliseren

FAMILIE / GEZIN

- **Opvoeding**⁵⁷

- Weinig duidelijkheid omtrent verwachtingen ouders inzake gedrag kind
- Gebrekkige monitoring (= betrokkenheid op het doen en laten van de kinderen) door moeders
- Autoritaire, restrictieve disciplinerings
- Moeders én vaders straffen meer
- Minder positieve communicatie van de ouders naar kind toe
- Moeders én vaders voelen zich minder opvoedingscompetent
- Weinig positieve bekrachtiging

- **Kwaliteit relaties**

- Weinig hecht gezin: grote emotionele afstand tussen de gezinsleden
- Weinig gehechtheid tussen kind en ouders
- Weinig warmte en ondersteuning
- Conflicten in de moeder-kind-relatie én vader-kind-relatie
- Vijandigheid in gezin
- Familiale conflicten
- Intrafamiliaal geweld
- Misbruik/mishandeling/ verwaarlozing door ouders

---

⁵⁷ eigen indeling

▪ ***Structurele aspecten***

- Kind-ouder-separatie
- Opgroeien in een eenoudergezin (mogelijk enkel voor meisjes significante invloed: zie onderzoek (Van der Laan et al, 2006))
- Lage socioeconomische status
- Langdurige werkloosheid ouders
- Groot gezin
- Etnische/ culturele conflicten
- Afwezigheid biologische vader

▪ ***Persoonlijke kenmerken (gezins)leden***

- Depressie van de moeder
- Ouders hebben antisociale attitudes en waarden
- Alcohol-en drugmisbruik door ouders
- Delinquentie of ander antisociaal gedrag bij gezinsleden
- Crimineel gedrag bij andere familieleden
- Geen passende reactie op delinquent gedrag door de ouders

SCHOOL

- Slechte schoolprestaties
- Negatieve houding tav school
- Gebrekkige motivatie
- Weinig schoolse ambities
- Vroegtijdige school verlaten
- Agressief gedrag en bullying (= onderdrukken van zwakkere leerlingen)
- Gebrek aan binding met de school inclusief spijbelgedrag
- Naar verschillende scholen gegaan
- Schorsing

VRIENDEN / VRIJETIJDSEBESTEDING

▪ *Vrienden*

- Delinquente vrienden
- Binding met antisociale vrienden
- Druggebruik door peers
- Beloning voor antisociaal gedrag door peers
- Lid van een bende
- Veel rondhangen/contact met groep
- Conflicten met andere groepen
- Vechten tegen andere groepen
- Zwak sociaal netwerk
- Sociaal isolement
- Zich uitgesloten, verstoten voelen door peers
- Geen of losse verkering

▪ *Vrijtijdsbesteding*

- Ongestructureerde activiteiten
  - televisie en computerspelletjes
  - videofilmen bekijken
  - rondhangen
  - jeugdgroepen ≠ georganiseerde (sport)club

OMGEVING / BUURT / MAATSCHAPPIJ

- Lage socio-economische status van de buurt
- Economische deprivatie
- Wonen in achterstandsbuurten
- Hoge werkloosheidsgraad in de buurt
- Desorganisatie van de maatschappij/ buurt: gebrek aan informele sociale controle

- Volwassenen betrokken in criminaliteit
- Procriminele attitudes en waarden
- Beschikbaarheid van drugs
- Groot verloop in de buurt of zelf vaak moeten verhuizen
- Weinig binding van de jongere met de buurt

SITUATIONELE FACTOREN

- Beschikbaarheid wapen
- Drugs en / of alcohol gebruikt
- Rol van bijstaanders: bijvoorbeeld groepsprocessen
  - o verantwoordelijkheidsgevoel verdwijnt
  - o statussymbool
  - o zoeken naar erkenning binnen de groep
- Weinig sociale controle aanwezig
- Ervaren van lage pakkans
- Onderschatten van de ernst van de daden
- Relatie tussen potentiële dader - potentieel slachtoffer
- Gedrag van het slachtoffer
- Verveling
- Massamedia kan als voorbeeld dienen
- Tijdstip

BESCHERMENDE FACTOREN

INDIVIDU

Het domein 'INDIVIDU' wordt verder onderverdeeld in⁵⁸:

1.4. Demografische gegevens

1.5. Biologische factoren

1.6. Persoonlijkheid en Psychosociale factoren

1.4 Demografische gegevens

- Geslacht: Vrouw zijn
- Opleidingsniveau: Hoog opleidingsniveau

1.5 Biologische factoren: niet direct expliciet beschreven

1.6 Persoonlijkheid en psychosociale factoren

- Weinig hyperactief gedrag en aandachtsproblemen
- Weinig emotionele problemen
- Weinig gedragsproblemen
- Veel prosociaal gedrag
- Positief vriendelijke karakter
- Emotionele maturiteit
- Reflectief (en niet impulsief) handelen
- Een cognitieve stijl hebben die gekenmerkt wordt door flexibiliteit en reflectie
- Goed planningsvermogen
- Snel kunnen herpakken na emotionele incidenten
- Goede copingstrategieën bezitten
- Zelfred(werk)zaamheid
- Prosociale attitudes en normen
- Een intolerante houding ten aanzien van deviant gedrag hebben

---

⁵⁸ Eigen indeling op basis van integratie van verschillende indelingen in de literatuur

- Sterke moraliteit
- Geen of weinig alcohol drinken in het weekend
- Mensen hebben bij wie je terecht kan voor steun
- Bovengemiddeld intelligentieniveau
- Een positief, doch niet onrealistisch hoor eigenwaardegevoel
- Sense of coherence = ervaren van zin en structuur van het eigen leven

---

FAMILIE / GEZIN

- ***Opvoeding***⁵⁹
  - Erkenning en beloning voor het stellen van pro sociaal gedrag
  - Voldoende emotionele aandacht én tegelijk voldoende controle door ouders
  - Voldoende ouderlijke monitoring
  - Ouders die voorzien in duidelijke en consistente normen wat betreft gedrag
  - Voldoende communicatie en (emotionele) ondersteuning
  - Goede opvoedingscompetentie van de ouders
  - Relatief veel openheid van de jongere naar moeder toe

- ***Kwaliteit relaties***
  - Sterke emotionele band met de ouders / Positieve kind-ouder-relatie
  - Veilige binding met een betrokken persoon: aanverwante of andere
  - Warme familiale relaties
  - De afwezigheid van familiale conflicten
  - Hecht gezin

- ***Structurele aspecten:***
  - Aanwezigheid biologische vader

---

⁵⁹ eigen indeling

- ***Persoonlijke kenmerken (gezins)leden***

- Volwassenen beschikbaar hebben, die ook onder ongunstige omstandigheden als positief voorbeeld fungeren: non-agressieve rolmodellen

---

SCHOOL

- Sterke binding met schoolse normen en waarden
- Goede prestaties op school
- Deelnemen aan gestructureerde vrijetijdsactiviteiten georganiseerd door de school
- Positieve schoolervaringen
- Niet-spijbelen

VRIENDEN / VRIJETIJDSEBESTEDING

- ***Vrienden***

- Ervaren dat vrienden antisociaal gedrag afkeuren
- Prosociale vriendschappen
- Positieve relaties met leeftijdsgenoten
- Geen delinquente vrienden
- Weinig tijd doorbrengen met vrienden buiten de school

- ***Vrijetijdsbesteding***

- Het gevoel hebben opportuniteiten/mogelijkheden te hebben om deel te nemen aan prosociale activiteiten
- Het ervaren van zelfwerkzaamheid in niet-delinquente activiteiten

OMGEVING / BUURT / MAATSCHAPPIJ

- Goed ontwikkelde omgeving: geeft kans om deel te nemen aan gestructureerde activiteiten.
- Overheersend sociale attitudes in de maatschappij/ omgeving

Bijlage 3: Verslag ‘Rondetafelgesprek met Gedragwetenschappers 16 april 2007

Het opstellen van prototypes van profielen van criminogene en beschermende factoren binnen de groep strafrechtelijke preventief gehechte jongens

---

Aanvang: 10u - Einde: 16u30

Aanwezigen:

Mevr. van Reenen: De Heuvelrug

Mevr. Gortworst: De Sprengen

Mevr. van Genabeek: Teylingereind

Mevr. Kraaijeveld: Doggershoek

Dhr. Vermunt: Het Keerpunt (laatstejaarsstudent geneeskunde: werkt aan onderzoek omtrent impulsiviteit)

Dhr. Theunisse: De Hunnerberg

Prof. Dr. G. Vervaeke en Lic. S. Matkoski

Er werd een volgende afspraak vastgelegd op dinsdag 8 mei

Er zijn drie luiken, overeenkomstig met het verloop van de dag, te onderscheiden in de structuur van dit verslag. In de voormiddag werd voornamelijk een beeld gegeven van de knelpunten, problemen en bevindingen die men ervaart in het werken met preventief gehechte jongeren. In de namiddag lag de nadruk vooreerst op het proberen te onderscheiden van verschillende types jongeren binnen de groep preventief gehechte jongeren die op strafrechtelijke wijze in een JJI verblijven. En tot slot werd er gepoogd om factoren te identificeren die een aanknopingspunt tot interventie bevatten.

Deel 1: Bevindingen, problemen en knelpunten ondervonden door de gedragswetenschappers

---

- Hoe staan de gedragswetenschappers tav de onderzoeksvraag?

De gedragswetenschappers zijn zeker te vinden voor differentiatie in het behandelaanbod. Er wordt toegelicht dat het behandelaanbod gering is voor de groep preventief gehechten, ook binnen de groep jongens die onder strafrechtelijke titel ‘preventief gehecht’ worden. In een aantal inrichtingen wordt gebruik gemaakt van het sociaal competentiemodel⁶⁰, maar dit model is niet voldoende afgestemd op de gehele populatie: zo wordt bijvoorbeeld genoemd dat de grootste groep qua leeftijd 17 jaar en ouders is, en dit model niet op deze leeftijdsgroep afgestemd is. In bepaalde inrichtingen wordt getracht andere modellen o.a. EQUIP (Gibbs, 2003)⁶¹ te relateren aan het competentiemodel, zodanig dat dit meer afgestemd is. Tussen instellingen zijn verschillen qua praktijk aanwezig inzake de mate van individualisering van de interventies: het varieert van een algemene aanpak voor alle jongeren tot ‘één jongere, één plan’.

Een vraag die de gedragswetenschappers zich echter stellen, is op welke wijze je differentiatie zal kunnen doorvoeren en wie hier dan verantwoordelijk voor is. Veelal heeft de intake plaats door groepsleiders en men acht dat deze veelal niet voldoende expertise bezitten om dit te doen.

Uit het gesprek is naar voor gekomen dat inrichtingen nu reeds in variërende mate differentiaties aanbrenge.

Volgende variaties kunnen we weerhouden:

1. geen differentiatie
2. cognitieve kwetsbaarheid / andere kwetsbaarheid / onderzoeksfase
3. OTS vs strafrechtelijk / inkomstgroep vs vervolggroep
4. kwetsbare groep: jongeren die ‘onveilig’ in de groep zitten, zelfredzaamheid te laag, jongere wordt ‘afgemaakt’ in de groep / veelplegers / -16jarige jongens / +16jarige jongens / zelfmeldersgroep / (4 meisjesgroepen)

---

⁶⁰ Het sociaal competentiemodel gaat uit van leertheoretische principes. De nadruk ligt in eerste instantie op het leren van nieuw gedrag, nieuwe vaardigheden.

⁶¹ EQUIP is een opvoedingsmodel dat de morele ontwikkeling van de jongeren door middel van contact met peers probeert te stimuleren (oa. Social decision-making sessions)

De differentiatie is veelal afhankelijk van de jongens die op een bepaald moment in de inrichting binnenstromen. Het feit dat je nooit weet hoe de populatie er op een bepaald moment er zal uitzien, is het vaak lastig om de verschillende groepen op te vullen: hierdoor zijn veel overplaatsingen tussen de groepen noodzakelijk. Wanneer er geen differentiatie plaats heeft, blijkt de aanpak echter wel afhankelijk van de samenstelling van de groep op dat moment.

- Knelpunten voor aanpak van jongeren in preventieve hechtenis?
  - Verblijfsduur

De gedragswetenschappers ervaren het feit dat je vooraf nooit weet hoe lang een jongere in de inrichting zal verblijven als een knelpunt. Daarnaast zijn ze ook zoals eerder aangegeven afhankelijk van instroom: de samenstelling van de populatie varieert voortdurend. Uit het gesprek blijkt dat men de bestaande interventies pas nuttig acht als jongeren enige tijd zullen blijven.
  - Dossierinformatie

Bij aanvang van de opname in er hoogstens slechts beperkte informatie in verband met de voorgeschiedenis van de jongere aanwezig. Het initiatief voor het verzamelen van informatie ligt bij de instelling zelf. Schoolinformatie blijkt heel moeilijk te verzamelen, mede omwille van het feit dat er geen rapportages bijgehouden worden van het traject dat de jongen heeft afgelegd. Wanneer er iets fout loopt, zou dergelijke trajectinformatie interessant kunnen zijn als aanknopingspunt voor behandeling. Anderzijds geeft men aan dat het opbouwen van een dergelijk dossier gevaren heeft voor de kansen die mensen krijgen. Bij het invullen van de SAVRY wordt de afwezigheid van dossierinformatie zeker als knelpunt ervaren: voor elk verzoek (bijvoorbeeld aanwezig zijn op begrafenis van familielid) dat je indient, moet de SAVRY ingevuld worden. Bij het ontbreken van achtergrondinformatie uit andere bronnen kan de jongere u zaken wijsmaken.

In bepaalde inrichtingen worden personen ingeschakeld die toch zoveel mogelijk informatie inzamelen omtrent de jongere en zijn omgeving: bijvoorbeeld een persoon die transmuraal werkt, trajectbegeleiders die instaan voor de nazorg worden indien mogelijk reeds in de preventief gehechte fase ingezet. Maar dit is niet in elke inrichting mogelijk.

Deel 2: Aanzet tot indeling jongeren in prototypes binnen de groep preventief gehechte jongens die op strafrechtelijke wijze in een JJI verblijven

---

- Wat wordt door de gedragswetenschappers spontaan als belangrijke risico- en beschermende factoren genoemd?
  - Criminalisatie / verhoogde krenkbaarheid
Jongeren worden vaak door autoriteiten vroegtijdig ‘gecriminaliseerd’: ze hebben al vaak te horen gekregen dat ze niet deugen. Een deelnemer heeft het gevoel dat dit leidt tot een verhoogde gekrenktheid van de jongeren. Vanuit de groep wordt aangegeven dat jongeren wel effectief op hun aandeel, verantwoordelijkheid gewezen moeten worden. Maar er hoeft daarom geen verder criminalisatie bij first offenders plaats te vinden. Bij recidivisten zou men dit stigma bespreekbaar moeten maken. Er wordt namelijk opgemerkt dat heel wat jongeren bij instroming in het JJI grote spijt betuigen. Misschien zou men dit op één of andere manier direct moeten kunnen aanpakken. Na drie maanden is de spijt echter reeds bekoeld en dus nauwelijks nog als ingang mogelijk: er moet dus snel worden rond gewerkt. Als motivatie hiervoor wordt aangekaart dat de recente mogelijkheid tot herstelbegeleiding meer vraag oproept bij de jongeren dan verwacht werd.
  - Gebrek aan empathische vermogens / morele ontwikkeling
Een deelnemer merkt op dat het zich niet kunnen verplaatsen in anderen (= empathische vermogens) een kenmerk is dat hij veel opmerkt bij de Marokkaanse jongeren: de hypothese van deze gedragswetenschapper is dat in

de opvoeding van de Marokkaanse jongeren geen aandacht geschonken wordt aan de sociale vaardigheid om zich in anderen te verplaatsen. Ze zien dit ook niet bij hun vaders, die toch als rolmodel fungeren. Dit geldt waarschijnlijk niet enkel bij Marokkaanse jongeren, maar het valt deze deelnemer in deze groep wel op.

Ook de andere deelnemers zien het zich kunnen verplaatsen als cruciaal aspect van morele ontwikkeling, wat door hen ook geassocieerd wordt aan het al dan niet plegen van recidive.

- Welke types jongeren kunnen de gedragswetenschappers binnen de onderzoeksgroep differentiëren?

De gedragswetenschappers geven aan dat ze zeker niet allemaal spontaan in hun werksituatie differentiaties maken op basis van de aanwezige criminogene en beschermende factoren. Toch komt men tijdens het rondetafelgesprek tot een aantal types jongeren die de meeste van de gedragswetenschappers (h)erkennen. Er was echter te weinig tijd om dit lijstje verder aan te vullen en te differentiëren: hetgeen hieronder vermeld staat omvat niet de gehele groep preventief gehechte jongens die op strafrechtelijke wijze in het JJI verblijven. Vandaar dat besloten werd om op 8 mei 2008 een nieuwe bijeenkomst vast te leggen

- Pleintjesjongeren (groepsdelicten):
wereld op straat is een volledig eigen wereld met eigen regels (bijvoorbeeld elkaar kritisch aanspreken wordt niet getolereerd), gekenmerkt door:
loyaliteit / verveling / schooluitval / niet-slagen / verstoorde familierelaties / wapenbezit dat als normatief beschouwd wordt / rondhangen op straat / groepsdruk / weinig remmende vermogens, corrigerende gedachten of niet altijd actief: zeggen namelijk wel veel al op moment van delict reeds te weten dat verkeerd is (invloed van de groep!) / externe locus of control / geen sterk ontwikkelde zelfbepalingsvaardigheden

- **Leiders:**
 behoren reeds op jonge leeftijd tot een groep / op moment leiderschap veelal ouder, pakweg 17 jaar / op het eerste gezicht maken ze geen probleem in het JJI: geen openlijk agressief gedrag. Covert blijken ze echter wel overal achter te zitten / krijgt veel appreciatie van de andere jongeren bijvoorbeeld verkozen tot jongen van de week / psychopathische trekken: sociaal vaardiger, hoge streetintelligentie, berekend, sommigen denken effectief ook hogere IQ-score, weten covert dingen te organiseren, op jonge leeftijd extremer wat betreft hun agressie, ze kunnen hun behoeftebevrediging beter uitstellen, glad, moeilijk grijpbaar
 Men moet opletten dat de behandeling niet enkel resulteert in het aanleren van truckjes die men bij een volgend delict handig kan inzetten (sociale wenselijkheid).
 Veelal zitten de leiders echter buiten de muren van JJI, diegenen die binnen zitten hebben een fout gemaakt: maar eens binnen, doorlopen traject (later veelal TBS)
- **Seksueel delinquenten:**
 individueel / sociaal geïsoleerd / zitten achter hun computer / gebrek aan remmende vermogens
- **Jongens die niet aarden in de groep JJI:**
 Dit zijn meestal jongens die moreel beter ontwikkeld zijn: blijken juist strakke normen en waarden te bezitten / hanteren geen antisociale houding: houden zich meer aan regels, zonder te discussiëren (heb je geen problemen mee op de dienst)
 Eén deelnemer zegt deze groep echter niet te zien:
 Deze persoon ervaart deze buitenbeentjes als jongeren met lager IQ en lage zelfredzaamheid.
- **Jongeren met een misbruikverleden**
 ze kunnen zich klein, bijna onzichtbaar maken in groep. Ze zien kansen, ze ruiken gevaar (zeer aandachtig!)

Hier bestaat in de groep echter geen eenduidigheid over: iemand haalt een casus van jongen aan die misbruikt werd, maar nu echt alle macht in handen nam. Als je in zijn kamp zat, zorgde hij goed voor jou, maar als je in het vijandelijk kamp bevond, werd je afgemaakt

Idee komt boven dat je hier misschien twee groepen hebt: zij die 'slachtoffer' blijven én zij die 'dader' worden

- 'Limburgse inbrekers' / de prinsen
middelmaat op school / nooit uitgenodigd tot zelfstandigheid, wordt volledig door de ouders geleid : afgeleide trots 'ik moet toch ergens goed in zijn: proberen waardering te krijgen / emotionele verwaarlozing en materiële verwenning / worden niet uitgenodigd tot zelfredzaamheid / geen frustratietolerantie / de ouders erkennen problematiek van jongere niet
  - Extremisten / losers / longdales
weinig sociale vaardigheden, maar kunnen wel binnen de kortste keren een netwerk van zelfde soort jongens rond zich opbouwen / uitsluitingservaringen op school (hebben dit tot kracht omgebogen: willen niet zoals anderen zijn) / delicten: vernieling en mishandeling, knockploegen bij demonstraties / verslaving: ook harddrugs! / middelengebruik wordt getolereerd in milieu / verwaarlozing / minder prosociale attitudes bij ouders
  - Drukke kinderen: ADHD
pathologie ligt aan de basis van hun delictgedrag
  - Stoorniskinderen
Oa. ASS
  - Veelplegers
-
- Cognitief zwakkeren (steun van derden noodzakelijk)
  - Agressiekids/impulsproblemen
  - Gebruikers

Opgelet: men moet nog goed nagaan in welke mate bepaalde categorieën al dan niet op zichzelf staan of dat jongeren die bijvoorbeeld gebruikers zijn bijvoorbeeld tot alle andere categorieën kunnen behoren.

Deel 3: Mogelijke aanknopingspunten voor interventie

Er worden vanuit de groep gedragswetenschappers spontaan een aantal factoren opgemerkt waarvan ze vinden dat daar tijdens de preventieve hechtenis rond gewerkt zou kunnen worden. Hieronder volgt een overzicht van zowel de factoren die men benoemt, als van de voorstellen die men aanbrengt waarop men mogelijk aan de slag zou kunnen gaan:

- Gezien de verschillen in motivatie én het feit dat in de preventief gehechten-groep de jongere nog niet voor het delict veroordeeld is, is het opleggen van interventies waarbij gewerkt rond het delict nauwelijks mogelijk. Wel wordt voorgesteld om bepaalde specifieke modules aan te bieden. Men was er niet volledig uit of dit verplicht of vrijblijvend zou moeten worden aangeboden. Zelf indien dit slechts vrijblijvend zou worden aangeboden, dan kan er toch tegemoet gekomen worden aan jongeren die wel gemotiveerd zijn en/ of spijt betuigen en graag op het vlak van rehabilitatie willen slagen. Misschien kan er ook gedacht worden om ook een aantal interventies deels extramuraal te laten plaatsvinden.
- Het voorstel wordt gedaan om bij elke jongere die binnenkomt een aantal aspecten in kaart te brengen (= soort screening), zodanig dat een gerichte interventie kan worden opgestart (of naar de juiste module kan worden doorverwezen). De screening moet op basis van de kennis omtrent de verschillende geïdentificeerde prototypes (ons onderzoeksopzet) een aantal aan te pakken elementen bij de jongere blootleggen. Hier wordt echter vanuit de groep gewezen op het feit dat dit gezien een tekort aan expertise bij de groepsleiders moeilijk haalbaar is.
- Modules die reeds door de deelnemers worden aangehaald zijn modules die zich specifiek richten op:
  - agressiekanalisatie: agressieregulatie en impulscontrole

- emotiedifferentiatie
  - een probleembeseforiëntatie: ‘wat is mijn aandeel in mijn aanwezigheid hier?’ Het opstellen van een soort delictanalyse + informatie geven omtrent bepaalde factoren
leen individuele delictanalyse is echter erg tijdsintensief
  - werken aan de morele ontwikkeling: empathisch vermogen
  - bij pleintjesjongeren: mogelijk verhogen zelfbepalingvermogen, losweken van groep
  - bij ‘Limburgse inbrekers’: verhogen zelfredzaamheid, losweken van ouders
- Je zou dus modules moeten oprichten die voortdurend instroom en uitstroom tolereren
  - De modules moeten stapsgewijs per bepaalde duurperiode worden opgebouwd: eerste 4 dagen x, als de jongere blijft volgende 10 dagen y...
  - Je moet opletten met cultuurverschillen: verschillende culturen brengen verschillende waarden en normen met zich mee. Dit kan ook als gevolg een andere noodzakelijke aanpak vereisen. Het probleem echter is dat hieromtrent op empirisch vlak nog te weinig gekend is én dat de kennis die er reeds is te weinig doorgedrongen is in de JJI's.
  - Vanuit de groep komt de opmerking dat het werken rond het delict door jongeren mogelijk wordt afgestoten, aangezien ze weten én mogelijk hier angst voor hebben dat alle informatie aan de officier van justitie kan doorgegeven worden. De gedragswetenschappers vinden dit juist goed, gezien het een stimulans kan zijn: het is in het belang van de jongere dat hij tav de officier van justitie kan laten zien dat hij inzicht heeft in hoe hij tot een bepaald delict gekomen is. Daarnaast is één van de consequenties van het stellen van crimineel gedrag dat de maatschappij gedurende een bepaalde periode controle houdt.

Bijlage 4: Verslag rondetafelgesprek gedragswetenschappers: Deel II

Criminogene en beschermende factoren bij preventief gehechte jongeren onder stafrechtelijke titel in een JJI

Aanvang: 10u - Einde: 14u30

Aanwezigen:

Mevr. van Reenen: De Heuvelrug

Mevr. van Genabeek: Teylingereind

Mevr. Kraaijeveld: Doggershoek

Dhr. Vermunt: Het Keerpunt

Dhr. Theunisse: De Hunnerberg

Prof. Dr. G. Vervaeke en Lic. S. Matkoski

Afwezig: Mevr. Gortworst: De Sprengen

Dit verslag gaat vooreerst in op de reacties van de gedragswetenschappers en hun collega's op de vorige bijeenkomst en het daarvan opgemaakte verslag. Nadien worden de reeds besproken prototypes verfijnd en aangevuld. En tot slot bespreken we de genoemde aangrijpingspunten voor aanpak voortkomend uit 1. de algemene kenmerken van de groep preventief gehechte jongeren, 2. de opgestelde prototypes en 3. de individuele kenmerken van jongeren over de prototypes heen.

Evaluatie vorige bijeenkomst en het bijhorende verslag

De gedragswetenschappers hebben het vorige verslag zelf nog even kritisch bekeken en voorgelegd aan collega's. Hier volgen enkele reacties van zowel de collega's als de aanwezige gedragswetenschappers zelf:

De gedragswetenschappers van één van de deelnemende inrichtingen waren niet enthousiast omtrent de invalshoek: ze vinden dat de term criminogene factoren en preventief gehecht jongeren niet samengaan, gezien de jongeren nog niet schuldig bevonden zijn. Daarnaast stellen ze voor om de differentiatie op basis van één vaststaande structuur op te bouwen: bijvoorbeeld volgens early en late onset of volgens de schema's van Young. De differentiatie early en late onset kan echter wel worden geïntegreerd in het op te stellen model. Het werken met de schema's van Young werd niet positief ontvangen in de groep: pathologie als uitgangspunt voor differentiatie (binnen de totale groep van preventief gehechten) wordt niet als adequaat aangezien. Er werd daarnaast opgemerkt dat het werken met prototypes zoals in het vorige verslag voorgesteld, niet direct toelaat om kwantitatief te meten. Hierop reageerde een deelnemer met het gegeven dat hij juist erg tevreden is met het loskomen van de pure kwantitatieve meetbaarheid.

Een door de allen aanwezige gedragswetenschappers beaamde stelling is dat ze erg tevreden zijn dat er een bevraging bij de terreinwerkers plaatsheeft: zo wordt gesteld dat wanneer wetenschappers iets benaderen vanuit de puur theoretische invalshoek, dit veelal moeilijk om te zetten is in de praktijk.

Ook gaf een deelnemer aan dat één van de problemen die in de eerste bijeenkomst werd gesteld, met name dat men vaak heel beperkte informatie bekommt omtrent de jongeren die preventief gehecht worden, door middel van het werken met prototypes een oplossing kan bieden: prototypes maken het mogelijk om het gemis aan informatie te compenseren. Er wordt aangegeven dat men inderdaad steeds oog moet hebben voor het feit dat men in mindere of meerdere mate gaat labellen op basis van zeer beperkte informatie. Je moet je hiervan bewust zijn: het werken met prototypes moet eerder de discussie over dynamieken bevorderen en mag bovendien niet als iets statisch worden beschouwd; noch de typologie noch de indeling van een jongere in één van de types. Er wordt ook als tegenargument ten aanzien van personen die tegen het werken met prototypes zijn, opgevoerd dat in de praktijk

zowel de groepsleiders als de gedragswetenschappers eigenlijk reeds werken met prototypes en vergelijkingen tussen jongeren maken.

Enkele collega's van één van de deelnemers verbaasden zich over het feit dat men zich in dit onderzoek specifiek richt op de preventief gehechte jongeren. Ze vinden dit opmerkelijk gezien 60% van deze jongeren uiteindelijk toch worden geschorst. De schorsing van de preventieve hechtenis blijkt afhankelijk te zijn van verschillende factoren. De deelnemers ervaren dat een schorsing veelal niet inhoudt dat de jongere onschuldig was, maar dat andere factoren zoals het goed doen op school, een sterk netwerk rondom de jongere, first offenders...doorslaggevend zijn om de jongere een 'tweede kans' te geven.

Verfijning en vervolledigen prototypes

---

1. Tvenaarsleerling (de jonge pleintjes)

Op jonge leeftijd eerste delict / wereld op straat is een volledig eigen wereld met eigen regels (bijvoorbeeld elkaar kritisch aanspreken wordt niet getolereerd), gekenmerkt door: loyaliteit / verveling / schooluitval / niet-slagen / verstoorde familierelaties / wapenbezit dat als normatief beschouwd wordt / rondhangen op straat / groepsdruk / weinig remmende vermogens, corrigerende gedachten of niet altijd actief: zeggen namelijk wel veelal op moment van delict reeds te weten dat verkeerd is (invloed van de groep!) / externe locus of control / geen sterk ontwikkelde zelfbepalingsvaardigheden / middelengebruik / impulsiviteit

2. Korte lontje

Gewelddelict / eenoudergezin / temperamentvol / niet –functionele copingstijlen / verhoogde krenkbaarheid / lagere intelligentie / 'zelfs als ze willen veranderen/zich aanpassen, het lukt hen niet'

3. Criminele carrièremaker (bevatten ook de leiders)

behoren reeds op jonge leeftijd tot een groep / op moment leiderschap veelal ouder, pakweg 17 jaar / op het eerste gezicht zorgen ze niet voor problemen in het JJI: geen openlijk agressief gedrag. Zo worden ze door de andere jongeren tot 'jongere van de week' verkozen, ze staan de groepsleiding bij bij het hanteerbaar houden van de

groep...Covert blijken ze echter wel overal achter te zitten / krijgt veel appreciatie van de andere jongeren bijvoorbeeld verkozen tot jongen van de week / antisociale trekken: sociaal vaardiger, hoge streetintelligentie, berekend, sommigen denken effectief ook hogere IQ-score, weten covert dingen te organiseren, op jonge leeftijd extremer wat betreft hun agressie, ze kunnen hun behoeftebevrediging beter uitstellen, glad, moeilijk grijpbaar, ze kunnen zich goed aanpassen / recidiveert / verminderd empathisch vermogen/ moeilijk te beïnvloeden / dit zijn de jongens waarvan men zegt dat ze per maand meer verdienen dan wie dan ook

4. Symptoomdrager

Getuige van geweld binnen gezin / zelf ook delict binnen gezin, niet-functionele copingstijl / agressieproblemen / middelengebruik / verminderd empathisch vermogen

5. Carrouseljongen

Ouder / recidiveert / verhoogde krenkbaarheid / openlijk gewelddadig gedrag: ze willen ze omwille hiervan veelal niet in een inrichting terug / weinig zelfbeheersing / inrichtingsverleden / ontbrekend sociaal systeem / uiteindelijk veelal PIJ

6. Schooljongen

Jong / first-offender / krijgt steun vanuit sociaal systeem / minder sociale vaardigheden / krijgen vaak nachtdetentie / delict kan eerder als een 'incident' beschouwd worden

7. Prinsen

middelmaat op school / nooit uitgenodigd tot zelfstandigheid, wordt volledig door de ouders geleid : afgeleide trots 'ik moet toch ergens goed in zijn: proberen waardering te krijgen / emotionele verwaarlozing en materiële verwenning / worden niet uitgenodigd tot zelfredzaamheid / geen frustratietolerantie / de ouders erkennen problematiek van jongere niet

8. Extremisten

weinig sociale vaardigheden, maar kunnen wel binnen de kortste keren een netwerk van zelfde soort jongens rond zich opbouwen / uitsluitingservaringen op school (hebben dit tot kracht omgebogen: willen niet zoals anderen zijn)/ aansluiting met

peergroep kwijt / delicten: vernieling en mishandeling, knockploegen bij demonstraties / verslaving: ook harddrugs! / middelengebruik wordt getolereerd in milieu / verwaarlozing / minder prosociale attitudes bij ouders / gekenmerkt door een idiosyncratische gedachtengang

9. Vreemde vogels

‘loners’ / vallen op omwille van vreemd (delict)gedrag

10. Vreemdelingenbewaring

11. Pleintjes: al dan niet apart?

De tovenaarsleerlingen zijn namelijk de jonge aanhangers van deze groep???

Er werd ook nagegaan in welke mate de verschillende prototypes volgens de deelnemers vertegenwoordigd zijn binnen de groep preventief gehechten:

De groep preventief gehechten zouden slechts enkele carouseljongeren bevatten. Men merkt op dat carouseljongeren die hier terechtkomen veelal door de mazen van het net geglipt zijn: zij horen eerder thuis in de PIJ-groep. De groep extremisten is samen met de groep vreemdelingenbewaring weinig vertegenwoordigd binnen de preventief gehechten. Deze laatste groep blijkt desalniettemin steeds groter te worden. Van de criminle carrièremakers, de prinsen en de schooljongens wordt gezegd dat ze relatief weinig voorkomen in desbetreffende groep. Symptoomdragers zijn volgens de gedragswetenschappers in grote mate aanwezig, maar niet makkelijk te identificeren. De groep preventief gehechte jongens blijkt veel én steeds in toenemende mate tovenaarsleerlingen en vreemde vogels te omvatten. De sterkt vertegenwoordigde groep tot slot zijn de korte lontjes.

Aangrijpingspunten voor aanpak

Algemeen

In vorig verslag (16 april 2007) wordt weergegeven dat de gedragswetenschappers, gezien ze vooraf niet weten hoelang een jongere zal blijven, voorstellen om in verschillende fasen met de jongeren aan de slag te gaan. Vorige bijeenkomst werden de eerste vier dagen opgegeven om informatie omtrent de jongere te verzamelen, zodanig dat men zich een idee kan vormen van het prototype en de individuele kenmerken. Nu werd gesteld dat een periode van vier dagen hiervoor te beperkt is: men stelt dat een periode van 7 à 10 dagen realistischer is.

De deelnemers zijn van mening dat de informatieverzameling op een meer systematische wijze zou moeten kunnen plaatsvinden. Het voorstel wordt gelanceerd om voor elke jongere een trajectbegeleider of casemanager aan te stellen vanaf dag één, zodanig dat er snel een soort regie van de verschillende betrokken instanties kan plaatshebben. In theorie bestaat dit reeds zodra er sprake is van nazorg, maar in praktijk ervaren de deelnemers dat dit niet altijd in werking treedt? Op dit vlak blijkt er echter tussen de verschillende inrichtingen ook veel variatie te bestaan. Daarnaast heerst de opinie dat er meer informatie-uitwisseling mogelijk zou moeten zijn tussen de verschillende betrokken instanties. Zo ervaren ze dat politie vaak een belangrijke bron van informatie is die veelal niet geraadpleegd wordt. Ze zouden het goed vinden moest er gedurende de eerste tien dagen in samenwerking met de Raad voor de Kinderbescherming een gesystematiseerde informatieverzameling plaatsvinden. Met dit informatieverzamelproject hanteer je als inrichting een pro-actieve houding: je wacht niet rustig af tot er een aanvraag voor een PO-onderzoek binnenkomt. De deelnemers zouden het een meerwaarde vinden, moesten zij de Raad voor de Kinderbescherming, die advies geeft aan de rechter, systematisch een verslag kunnen doorgeven omtrent belangrijke criminogene en beschermende factoren en het gedrag tijdens het verblijf. Deze informatie zou dan mee kunnen worden opgenomen bij de voorwaarden bij schorsing. Dit zou uiteraard van zowel de gedragswetenschappers als van de groepsleiders verwachten dat er snel aan specifieke informatieverzameling wordt gedaan.

Specifiek

De deelnemers zijn van mening dat jongeren die preventief gehecht worden, allen gekenmerkt worden door een kwetsbaarheid⁶² op volgende gebieden:

- impulsiviteit en agressieregulatie
- morele ontwikkeling
- capaciteit tot interne structurering

Daarenboven zijn ze van mening dat de bovenstaande prototypes de gehele groep preventief gehechte jongeren dekken en niet veel overlap genereert.

Jongeren die tot een bepaald prototype behoren, kunnen verder nog verschillen binnen de groep op volgende gebieden:

- early (= basisschoolleeftijd gedragsproblemen) / late onset
- extern aangeboden structuur en steun: ouders, school andere significante anderen. De gedragswetenschappers hebben gevoel dat er bij de overgang naar het middelbaar veel schooluitval is en dat dit te maken heeft met de grote variatie aan schoolsystemen waarbij er steeds meer scholen zijn die minder gestructureerd te werk gaan en begrenzing wordt geboden (opdrachten worden aan begin van een termijn gegeven.
- pathologie, met speciale aandacht voor middelengebruik/misbruik / ASS / psychose
- type delict: vermogen vs geweld
- solo vs groep
- IQ: normaal/ hoog vs zwak = LVG (<85)
- Sociale vaardigheden
- Lijdensdruk
- Erkenning van problemen

De aanpak zou volgens de deelnemers enerzijds moeten worden gericht op de gemeenschappelijke kenmerken van de groep preventief gehechten, anderzijds op de gemeenschappelijke kenmerken binnen elk prototype én daarnaast ook op de individuele kenmerken van de jongeren die prototype-overschrijdend zijn.

---

⁶² Op deze factoren afwijken van de gemiddelde Nederlandse jongere volgens de gedragswetenschappers

Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor aanpak op het niveau van de gehele groep preventief gehechte jongens:

- module agressieregulatie (mss wel extra aandacht agressie bij korte lontjes)
- module morele ontwikkeling
- functieanalyse van (probleem)gedrag ($\neq$ delictanalyse, gezien er geen sprake is van een veroordeling!)
- als jongeren weggaan uit JJI, stuur ze dan op z'n minst naar een structurend, begrenzend schoolsysteem. Er wordt gewezen op het belang van het aanbieden van externe structuur: zowel thuis als op school! In het kader hiervan zou het systeem snel in kaart moeten gebracht worden: in welke mate fungeert dit als criminogene of beschermende factor. De deelnemers achten het belangrijk dat de ouders van dag één betrokken worden

Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor aanpak op prototype-niveau:

- Vreemde vogels en Extremisten moeten snel aan een PSHD-onderzoek worden onderricht
- Schooljongens: deze vindt men veelal in de groep 'nachtdetentie'. Bij deze groep moet je zorgen dat je het systeem mobiliseert zodanig dat eens nachtdetentie over, er ook voldoende externe structuur geboden wordt. Bij deze jongeren extra aandacht dus voor de kwetsbaarheid tot het zelf aanbrengen van interne structuur. Extra aandacht voor het betrekken van het systeem.
- Carrouselles zo snel mogelijk identificeren: ze horen niet thuis in preventieve hechtenis omwille van het reeds te lang en te ernstig doorlopen van het traject
- Toveraarsleerlingen zo snel mogelijk identificeren: niet zachthandig aanpakken (hv's neigen hiertoe): je moet niet wachten tot deze jongens 14-15 jaar zijn, want dan is het veelal te laat, systeem extra mobiliseren, ze moeten leren hoe ze hun vrije tijd kunnen besteden: verveling belangrijke factor, zelfredzaamheid stimuleren en losweken van de groep, de groepsdruk.
- Vreemdelingenbewing: horen volgens de deelnemers niet thuis in de inrichting
- Criminele carrières: enkel als ze een hulpvraag hebben, in preventieve hechtenis houden. Anders er uit pikken en zeker straffen
- Korte lontjes: extra aandacht voor de agressieregulatie en impulsiviteitsproblemen
- Prinsen: stimuleren tot zelfredzaamheid en losweken van de ouders

Enkele voorstellen van aanknopingspunten voor aanpak op individueel niveau:

- Indien jongere het 'delict' (h)erkent en indien wenst: laat hem dan naar een herstelconsulent gaan (als deze er is)! Laat de cruciale periode niet voorbijgaan. Belangrijk dat je deze er met een hoge lijdendruk snel uithaalt!
- LVG-groep (IQ < 85): zorgen dat je deze groep jongeren door de mazen van het net laat glippen omdat de programma's niet op hen afgestemd zijn: ook zeker bijsturing nodig!
- Voldoende aandacht voor middelengebruik: moet zeker plaats krijgen in de functieanalyse

Belangrijke recidiverisicofactoren die niet uit het oog verloren mogen worden zijn:

- Het ontbreken van perspectief
- Binnen JJI van anderen jongeren leren
- Overplaatsingen (negatief wat betreft de ervaring van het leren leggen van contacten)
- Frustratie
- In JJI gezeten hebben, kan statusverhogende werking hebben

Het voorstel van een gedifferentieerde aanpak zou wel betekenen dat de personeelsverdeling voor deze eerste fase herbekeken zou moeten worden.

Bijlage 5: Verslag rondetafelgesprek met de groepleiders

Criminogene en beschermende factoren bij preventief gehecht jongeren onder strafrechtelijke titel in een JJI (9 mei 2007)

Aanvang: 9u30 - Einde: 15u

Aanwezigen:

Dhr. Jeroen Brands – Teylingereind

Dhr. Hugo Kalhorn – Het Keerpunt

Mevr. Karin Van Hoek – De Hunnerberg

Mevr. Annet Stobbe – De Doggershoek

Dhr. Cor Blad – De Heuvelrug (Eikenstein)

Mevr. Marijke Verbeek – De Sprengen

Mevr. Judith Tiekink – Rentray

Prof. Dr. Geert Vervaeke en Lic. Sarah Matkoski

De groepsleiders werden geïnformeerd omtrent het opzet van het onderzoek. Er werd uitgelegd dat we hun medewerking wensten om de resultaten voorkomend uit de vorige twee bijeenkomsten te toetsen aan hun expertise. De prototypes werden aan de groepsleiders voorgelegd met de vraag of ze deze al dan niet herkennen en wat hun bemerkingen zijn. Het verslag geeft vooreerst enkele algemene reacties en bemerkingen van de groepsleiders op de groep preventief gehechte jongeren weer. Vervolgens wordt besproken hoe zij tegenover de geïdentificeerde prototypes staan. Tot slot wordt ingegaan op welke aspecten van de jongeren de groepsleiders het belangrijk achten dat er reeds bij aanvang van het verblijf in een JJI wordt ingegaan.

Een aantal algemene reacties op de populatie preventief gehechte jongeren

---

De groepsleiders verbazen zich omtrent het feit dat zo weinig jongeren schrikken bij hun aankomst in de JJI. Na twee dagen lijken ze precies al op hun gemak te zijn. Men heeft zelfs het gevoel dat ze er wat tot rust komen. De weekends vinden de jongeren dan veelal wel vervelend: op die momenten worden ze geconfronteerd met hetgeen ze niet kunnen doen én hun vrienden buiten de JJI wel. De groepsleiders hebben het gevoel dat wanneer hen zou overkomen wat die jongeren overkomt, ze helemaal van slag zouden zijn.

In Eikenstein heeft men wel het gevoel dat schrik-effect aanwezig is: reeds bij aankomst in de JJI wordt de identiteit van de jongeren afgenomen. Ze krijgen allemaal dezelfde kledij, mogen geen sieraden of petjes dragen...Bepaalde groepsleden vinden dergelijk regime soms wel een lastige zaak gezien er op de opvanginrichtingen ook vaak heel wat OTS'ers zitten, en deze zijn daar niet strafrechtelijk, maar wel civielrechtelijk ondergebracht. Er blijken grote verschillen te zijn tussen de JJI's wat betreft strengheid en afschrikanpak. Ook regels omtrent roken verschillen sterk van JJI tot JJI: varieert van niet roken tot mogelijkheid om te roken vanaf 14 jaar na toestemming van de ouders.

De groepsleiders zijn van mening dat er heel wat drugs binnengesmokkeld wordt tijdens bezoeken: de mate van controle blijkt ook verschillend te zijn.

Opvallend is dat de deelnemers, zoals de gedragswetenschappers, spontaan aanhalen dat ze vinden dat de informatie-uitwisseling tussen de JJI's en andere instanties, tussen de JJI's onderling én ook binnen de JJI zelf vaak tekortschiet. Jongeren die overgeplaatst worden, krijgen hierdoor de kans om verschillende JJI's uit te spelen: ze weten toch niet van elkaar wat er vooraf afgesproken werd. Het kost vaak veel tijd om telkens zelf achter alle informatie aan te moeten gaan. Men is voorstander om systematisch van elke jongere die binnenkomt een rapportage te maken én deze ook door te geven naar instanties die hier baat bij kunnen hebben, zoals bijvoorbeeld aan een andere JJI wanneer de jongere wordt overgeplaatst.

De groepsleiders geven aan dat OTS'ers vaak moeilijker in omgang zijn dan diegenen die strafrechtelijk in de JJI zitten. Bij de OTS'ers komen de gedragsproblemen veel meer naar voor. Ook is er veelal sprake van een ernstigere achtergrondproblematiek: eenoudergezinnen, verwaarlozing...Men wordt met deze populatie op de opvanginrichtingen geconfronteerd, gezien zij hier (samen met PIJ'ers) moeten wachten op een plaats op de behandelafdeling. Deze wachttijd is niet zelden onaanvaardbaar lang.

Tot slot hebben ze het gevoel dat jongeren steeds op jongere leeftijd binnenkomen, hetgeen leidt tot problemen naar de groepsindelingen toe: er wordt een voorbeeld aangehaald waar een jongen van 9 jaar samen met een twintiger in de groep zat.

Reacties op de resultaten van de rondetafelgesprekken met de gedragwetenschappers

Algemene kenmerken:

De groepsleiders (h)erkennen de genoemde factoren die typerend zijn voor de gehele groep, met name de aanwezigheid van een kwetsbaarheid op het niveau van de morele ontwikkeling, de impulscontrole en agressieregulatie en de capaciteit tot het aanbrengen van interne structuur.

Prototypes:

Tovenaarsleerlingen:

Deze term zouden ze eerder veranderen in leerlingen of breder: straatjongens/loopjongens
Niet beperken tot de hele jonge kinderen. Men heeft het gevoel dat er ook vaak minder slimme jongeren tussenzitten.

Criminele carrièremakers:

Gevoel dat ze toch niet enkel een hogere streetintelligentie hebben, maar sowieso ook zeker een normaal of hoger IQ bezitten. Ze passen zich heel snel aan in de groep, je hoeft hen niet veel uit te leggen: stralen ook een zekere rust uit. Ze weten op welke manier ze gebruik kunnen maken van anderen. Niet altijd makkelijk te doorzien, gezien veelal korte duur van het verblijf. Bij PIJ'ers zie je het makkelijker.

Recidiveert

Zie je niet in de –16jarige groepen.

Schooljongens:

Jongens van wie je niet verwacht dat ze een delict zouden plegen, lijkt veeleer een 'incident'. Je verwacht hen ook niet terug te zien. Op de -16-jarige afdeling kom je deze makkelijker tegen. Men herkent ze inderdaad wel in de groep 'nachtdetentie'. Schrikken van gevolgen van gedrag (verblijf JJI). Ze doen het veelal goed op school.

Korte lontjes:

Vaak vanuit onmacht, frustratie schreeuwen ze of boksen tegen de muren en deuren. Ze kunnen gewoon niet anders (= inadequate copingstijl). Eenoudergezin is heel erg herkenbaar: ze hebben vaak een vaderfiguur gemist. Problemen om met gezag om te gaan: ze treden altijd in discussie voor om het even wat. Niet geremd.

Carrouselles:

Beginnen veelal met OTS en eindigen met PIJ. Je merkt reeds van bij aanvang dat ze in de problemen zullen blijven. Deze zouden onmiddellijk naar PIJ moeten worden doorverwezen: ze passen niet in preventieve hechtenis. Bij deze jongeren krijg je als groepsleider het gevoel 'wat doe jij hier, dat jij nog geen PIJ opgelegd gekregen hebt...'. Ze gaan verschillende JJI's af omwille van het gedrag dat op een bepaald moment agressief grensoverschrijdend is. Proberen grenzen voortdurend af te tasten. Gedragen zich veelal wel, maar op moment dat ze grensoverschrijdend gedrag stellen, dan is het extreem agressief. Ze kennen de klappen van de zweep binnen JJI ondertussen.

Vreemde vogels:

Ze denken hier voornamelijk aan jongeren die zedendelicten en dierenmishandeling plegen. Ook veelal kinderen die iets traumatisch hebben meegemaakt bijvoorbeeld kindsoldaat of pestervaringen

Ze hebben ofwel heel weinig contact met anderen ofwel verloopt het contact op een vreemde wijze.

Extremisten:

≠ vreemde vogels: deze groep wil wel ergens bijhoren. Ze hebben aansluiting met referentiegroep gemist en gaan deze nu opzoeken bij andere extremere groepen(ideologie of religie). Veelal pestervaringen. Voorkomen van harddrugs belangrijk. Starre ideologie. Ze stralen strijd uit, er gaat strijd van uit.

Prinsen:

Pure materiële verwenning. Scheiding. Eenoudergezinnen. Ouders stellen geen verwachtingen aan het gedrag van de kinderen. Hier valt ook te denken aan rijkeluiiskinderen en adoptiekinderen. Ze worden door de ouders op materiaal vlak behandeld als prinsen, en dan op het moment dat ze merken dat niet iedereen zo behandeld wordt, gaan ze zich ook als echte prinsen voelen en gedragen.

Symptoomdragers:

Deze groep wordt niet als groep op zich herkend. Men heeft het gevoel dat dit mechanisme aan de grondslag ligt voor alle andere groepen: systeemgedachte. Het belang van loyaliteit naar de ouders toe: erkennen slecht gedrag van de ouders wel, maar niemand mag daar iets over zeggen: ze verdedigen hun ouders.

Vreemdelingenbewaring:

Gevoel dat er steeds meer jongeren in vreemdelingenbewaring zijn, maar de groepsleiders vinden dat ze hier niet thuishoren.

Op de vraag in welke mate de groepsleiders het gevoel hebben of deze prototypes de gehele groep dekken, antwoorden ze positief. Echter ervaren zij dat deze prototypes niet enkel voor de groep preventief gehechten toepasselijk zijn, maar eigenlijk voor de gehele JJI-populatie. De mate waarin de verschillende prototypes voorkomen, zal wel verschillen van groep tot groep.

Eén van de groepsleiders werpt de vraag op of ze wel met dergelijke labeling aan de slag willen gaan. Vanuit de groep bekomt men uiteindelijk de consensus dat men dit eigenlijk reeds in de praktijk doet. Belangrijk is wel dat dit geëxpliciteerd wordt en dat dit voortdurend wordt geëvalueerd: het kan niet de bedoeling zijn dat een jongere zijn verdere leven met het label wordt benaderd. Hiermee samenhangend heeft ook de discussie plaats of men vooraf al dan niet het dossier van een jongere doorneemt. Deze discussie wordt afgesloten met de stelling dat professionaliteit juist inhoudt dat je desondanks je dossierinformatie doorneemt, je in contact kan blijven kijken naar wat zich voordoet, dat je kan loskomen van de vooraf bekomen informatie.

Individuele prototypes-overschrijdende kenmerken:

De groepsleiders achten het belangrijk dat er ook binnen de prototypes zelf ruimte is voor differentiatie op basis van individuele kenmerken.

De switch tussen verschillende JJI's wordt niet altijd positief beschouwd: het gevaar bestaat dat de jongeren nog maar eens een negatieve ervaring oplopen op het vlak van hechtingproblematiek.

School biedt veelal te weinig structuur: de jongeren moeten teveel plannen. Anderzijds merken ze ook op dat er steeds minder eisen aan jongeren worden gesteld: 'gewoon aanwezig zijn' blijkt veelal voldoende. Ook vragen ze zich af in welke mate ouders nog optreden als sturend en corrigerend.

Bij vele jongeren ervaart men dat er sprake is van emotionele verwaarlozing en er daarnaast een 'voor wat, hoort wat'-mentaliteit heerst bij de jongeren: het wordt als evident beschouwd dat je voor alles wat je doet een materiële beloning krijgt (bijvoorbeeld een PSP voor het behalen van een zwembrevet).

Belangrijk geachte aangrijpingspunten voor interventie in de eerste fases van het verblijf

---

- Werken rond het probleembesef: probleemanalyse. Net zoals de gedragswetenschappers zijn de groepsleiders het erover eens dat een jongere, ook al wordt hij geschorst of onschuldig geacht, nooit zomaar in een JJI terecht komt. Een belangrijke doelstelling is jongeren de impuls geven om bij zichzelf (en hun gedrag) stil te staan (zelfinzicht). Dit heeft reeds plaats binnen JJI, maar de groepsleiders hebben wel het gevoel dat hier nog winst uit zou kunnen worden geboekt door hier op een systematische manier rond te werken. Ze moeten keuzes leren maken: stil staan bij wat ze zelf zouden willen en nadenken hoe ze daar best toe komen. Ze moeten de ervaring opdoen dat ze zelf invloed kunnen hebben op hun toekomst: in dit kader pleit

men voor het stimuleren van zelfontwikkeling. Men wenst jongeren te laten ervaren dat 'wie goed doet, goed ontmoet' (corrigerende ervaringen).

- Schrikeffect bekomen: zien dit vooral belangrijk bij de jongere kinderen, met name schooljongens en leerlingen/straatjongens.
- Het belang van het systeemdenken: je kan zoveel met de jongere zelf aan de slag gaan, maar als er buiten de muren niets verandert, dan bekom je veelal geen langdurige resultaten. In dit kader pleiten zij voor het belang van een goed nazorgtraject én van het betrekken van de ouders en significante anderen zodra jongeren binnenkomen. Hier ook vooral de nadruk op de jonge kinderen waarvan de ouders bereid zijn om mee te werken. Bij deze kinderen moet men niet wachten tot ze 15 jaar zijn, want dan is het te laat.
- Werken rond motivatie: vele jongeren hebben niet het gevoel zelf verantwoordelijk te zijn (externe locus of control) voor hun gedrag en daarnaast hebben velen onder hen geen toekomstperspectieven. De deelnemers ervaren dat het hebben van een vriendin en werk als beschermende factoren kunnen dienen: de jongere heeft dan plots iets om naar uit te kijken, een toekomstperspectief. Men spreekt hier over de drie W's: werk, wijf en woning.
- Werken rond vrijetijdsbesteding: jongeren kunnen zichzelf niet meer vermaken.
- Belangrijk aandachtspunt: intakeformulieren altijd samen met de jongere invullen. Ervaren dit als cruciaal moment om de een basis te leggen met de jongeren. Liefst één persoon opzetten, zodanig dat er snel een vertrouwensband kan ontstaan.

!! Opgelet: bij LVG kan je niet verwachten dat ze reflecteren: hier moet veeleer enkel met bekrachtiging gewerkt worden. (denk hier aan het competentiemodel)

Wat de korte duur betreft, hebben de groepsleiders twijfels of er iets kan gebeuren, gerealiseerd kan worden. De preventief gehechte jongeren zouden namelijk zo sterk bezig zijn met wat er boven hun hoofd hangt: contacten met familie en advocaat....En hebben veelal even de tijd nodig om te bekomen van en te wennen aan wat zich voordoet. Het zijn veelal

jongeren met een kortetermijnperspectief én gezien de situatie wordt dit nog eens extra in de verf gezet. Toch vinden andere deelnemers dat je deze periode niet zomaar voorbij mag laten gaan: je kan deze periode gebruiken om met de emoties die zich voordoen aan de slag te gaan. (bijvoorbeeld schaamte kan ingangspoort zijn).

De deelnemers zijn unaniem voorstander om de ouders en/of andere significante anderen vanaf dag één te betrekken: ze vragen zich af hoe het met de sociale controle en het bijbrengen van normen en waarden gesteld is. Er wordt de vraag gesteld of de jongeren binnen de JJI een weerspiegeling zijn van de jongeren in de maatschappij. Hierop komt een negatief antwoord, maar men heeft wel het gevoel dat het steeds makkelijker wordt om zo te worden als de jongeren binnen de JJI's. in dit kader komt de negatieve invloed van media en videospelletjes ter sprake: alles wordt allemaal zo tentoongespreid dat bepaalde negatieve zaken bijna als norm worden beschouwd. Hieruit vloeit voort dat met zich kan afvragen wat vandaag de dag nog de waarden en normen van de maatschappij zijn.

De groepleiders merken op dat onder het personeel verschillende meningen heersen omtrent het al dan niet 'interveniëren' bij jongeren die op een opvangafdeling verblijven. Er zijn personeelsleden die vinden dat ze geen enkele pedagogische functie bekleden, daar waar anderen vinden dat dit wel het geval is.

Bijlage 6: Aangeschreven JJI's en deelnemende gedragswetenschappers / groepsleiders

JJI	Gedragswetenschapper	Groepsleider
Hartelborgt	/	/
Teylingereind	Mevr. Van Genabeek	Dhr. Brands
Den Hey Acker	/	/
Het Poortje	/	/
Doggershoek	Mevr. Kraaijeveld	Mevr. Stobbe
Het Keerpunt	Dhr. Vermunt ⁶³	Dhr. Kalhorn
Rentray	/	Mevr. Tiekink
De Sprengen	Mevr. Gortworst	Mevr. Verbeek
De Hunnerberg	Dhr. Theunisse	Mevr. Van Hoek
JOC	/	/
Heuvelrug	Mevr. Van Reenen	Dhr. Blad

---

⁶³ Laatstejaarsstudent geneeskunde

Bijlage 7: Overzicht types

1. Straatjongens

Individu: weinig remmende vermogens en corrigerende gedachten; externe locus of control; geen sterk ontwikkelde zelfbepalingsvaardigheden; impulsief

Gezin/familie: verstoorde familierelaties

School: schooluitval; laag prestatieniveau; niet-slagen

Vrienden: in groep rondhangen op straat; wapenbezit en middelengebruik worden als normatief beschouwd; loyaliteit

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: verveling; groepsdruk; middelengebruik

Delictsituatie: op jonge leeftijd eerste delict

2. Korte lontje

Individu: temperamentvol; niet-functionele copingstijlen: vaak vanuit onmacht schreeuwen ze of boksen tegen muren en deuren; verhoogde krenkbaarheid; veelal lagere intelligentie; gezagsproblemen

Gezin/familie: éénoudergezin: veelal afwezige vaderfiguur; voelt zich verantwoordelijk voor het gezin

School: /

Vrienden: /

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: /

Delictsituaties: geweldsdelicten

3. Criminele carrièremaker

Individu: op moment leiderschap veelal ouder, pakweg 17 jaar; stelt geen openlijk agressief gedrag, maar blijkt covert overal achter te zitten; antisociale trekken: sociaal vaardiger, hoge streetintelligentie, berekend, sommigen denken effectief ook hogere IQ-score, weten covert dingen te organiseren, op jonge leeftijd extremer wat betreft hun agressie, ze kunnen hun behoeftebevrediging beter uitstellen, glad, moeilijk grijpbaar, ze kunnen zich goed aanpassen; verminderd empathisch vermogen; moeilijk te beïnvloeden

Gezin/familie: /

School: /

Vrienden: behoren reeds op jonge leeftijd tot een groep; krijgt veel appreciatie van de andere jongeren

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: /

Delictsituatie: recidiveert

4. Carrouseljongen

Individu: ouder (= late adolescentie); verhoogde krenkbaarheid; openlijk gewelddadig gedrag; weinig zelfbeheersing

Gezin/familie: ontbrekend sociaal systeem

School: /

Vrienden: /

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: /

Delictsituatie: recidiveert; inrichtingsverleden; uiteindelijk veelal PIJ (beginnen vaak als OTS'ers)

5. Schooljongen

Individu: jong; geen verleden van gedragsproblemen

Gezin/familie: krijgt steun vanuit sociaal systeem; ouders erkennen de problematiek

School: doen het veelal goed op school

Vrienden: /

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: delict wordt als ‘incident’ beschouwd; men verwacht jongere niet terug te zien in JJI

Delictsituatie: first-offender; krijgen vaak nachtdetentie / delict kan eerder als een ‘incident’ beschouwd worden / je verwacht hen niet terug te zien /

6. Prinsen

Individu: geen frustratietolerantie

Gezin/familie: nooit uitgenodigd tot zelfstandigheid, wordt volledig door de ouders geleid; emotionele verwaarlozing en materiële verwenning; de ouders erkennen problematiek van jongere niet

School: middelmaat op school

Vrienden: /

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: /

Delictsituatie: men is trots op delict, trots dat men ergens goed in is

7. Extremisten

Individu: weinig sociale vaardigheden; ze willen wel ergens bijhoren

Gezin/familie: minder prosociale attitudes bij ouders; verwaarlozing

School: uitsluitings- en pestervaringen op school;

Vrienden: aansluiting met peergroep kwijt; zoeken jongeren met zelfde ideologie op; knockploegen bij demonstraties; getolereerd middelengebruik, ook harddrugs; gaat veel strijd vanuit

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: mogelijk middelengebruik; groepsdruk

Delictsituatie: vernieling en mishandeling

8. Vreemde vogels

Individu: veelal trauma-ervaring of uitsluitingservaring; pathologie

Gezin/familie: /

School: /

Vrienden: 'Loners': weinig contact met anderen of contact verloopt op bizarre manier;

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: /

Delictsituatie: vallen op omwille van vreemd delict gedrag: grafschennis, dierenmishandeling, zedendelicten

9. Vreemdelingenbewaring

Individu: Allochtone jongeren die veelal zelfs niet aangepast zijn aan de taal en cultuur

Gezin/familie: /

School: /

Vrienden: /

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: /

Delictsituatie: /

10. Symptoomdragers

Individu: agressieproblemen; niet-functionele copingstijl; verminderd empathisch vermogen; middelengebruik

Gezin/familie: getuige van geweld binnen gezin; loyaliteit naar gezin toe: men erkent het slechte gedrag van de ouders, maar anderen mogen hier niets over zeggen, want dan verdedigen ze hun ouders.

School: /

Vrienden: /

Omgeving/buurt/maatschappij: /

Situationele factoren: mogelijk middelengebruik

Delictsituatie: vaak ook zelf delicten binnen gezin